nr. 6, iunie 1988

Proletari din toate țările uniți-vă!

(anul XCIV, nr. 1222)

CONVORBIRI LITERARE

REVISTA LITERARĂ FONDATĂ DE SOCIETATEA «JUNIMEA» DIN IAȘI LA 1 MARTIE 1867
EDITATĂ DE UNIUNEA SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Timp eroic

Am trăit și trăim într-o epocă de prefaceri fundamentale în multimilenara istorie a poporului nostru. O epocă în care, sub conducerea partidului nostru comunist, națiunea română, luîndu-și destinele în propriile sale mîini, și-a dat și își dă măsura capacității sale creatoare, puterea și cutezanța sa de a construi o societate nouă, calitativ superioară, societatea socialistă, pășind ferm pe drumul ce duce spre comunism.

În aproape jumătate de secol dar mai ales în ultimii douăzeci și trei de ani patria română a cunoscut transformări radicale în toate domeniile de activitate ale vieții economice și sociale. Este greu de redat în cîteva rînduri acest proces înnoitor, etapele pe care societatea noastră le-a traversat odată cu preluarea puterii politice de către clasa muncitoare, momentele istorice pe care le-am trăit în acești ani. Proclamarea Republicii, naționalizarea mijloacelor de producție la 11 iunie 1948, cooperativizarea agriculturii, lichidarea analfabetismului și generalizarea învățămîntului au constituit premizele care au făcut posibile marile realizări obținute de poporul nostru după cel de al IX-lea Congres al partidului cînd în fruntea partidului și a țării a fost ales cel mai înțelept și mai iubit fiu al națiunii noastre, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Epoca ce îi poartă numele este marcată cu sigiliul gîndirii sale vizionare. Geniala sa capacitate de a înțelege și explica fenomenele ce se petrec în lumea de astăzi, spiritul revoluționar, exemplul său de muncă și dăruire, patriotismul său înflăcărat, stau la temelia victoriilor noastre de pînă acum, sînt chezășia viitorului tot mai luminos pe care îl făurim.

Am amintit toate acestea pentru că ele trebuie să fie nu numai subiecte de meditație pentru noi toți dar și de acțiune revoluționară pentru fiecare dintre cetățenii patriei.

Desigur, drumul străbătut pînă acum nu a fost ușor. „Trăim în miezul unui ev aprins“!, așa cum spunea poetul. Dar de fiecare dată am învățat să alegem calea cea dreaptă, să învingem greutățile, să ne autodepășim, eliberîndu-ne de prejudecăți în gîndire și faptă, privind mereu către ziua de mîine.

Astăzi știm să muncim mai bine, conștienți fiind că numai de noi depinde propria bunăstare și fericire.

În epoca în care trăim cînd omenirea a făcut pași uriași în domeniul cunoașterii, cînd știința a devenit un factor de primă importanță în dezvoltarea civilizației umane, s-ar părea că literatura, artele în genere, ocupă un loc mai puțin important. Nimic mai greșit. Dimpotrivă! Creația literară este chemată în societatea noastră să-și aducă o contribuție tot mai însemnată la modelarea omului nou, să contribuie prin creații de valoare la educarea milioanelor de cititori în spiritul înaltelor idealuri ale umanismului socialist. Așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în „Expunerea cu privire la unele probleme ale conducerii activității economico-sociale, ale muncii ideologice și politico-educative precum și ale situației internaționale“, „În întreaga activitate politico-educativă va trebui să angajăm cu și mai multă putere uniunile noastre de creație din domeniul literaturii, muzicii, artei plastice. Ele trebuie să participe activ prin toate operele lor, la promovarea concepției revoluționare, a principiilor socialiste, a politicii partidului nostru, la ridicarea nivelului general de cultură al maselor, al poporului“.

Înflăcăratele îndemnuri ale secretarului general al partidului adresate de atîtea ori oamenilor de litere și celorlalți creatori de frumos de a făuri opere capabile să însuflețească și să înnobileze conștiințele semenilor și-au găsit și își găsesc materializarea în opere de înaltă valoare etică și artistică.

Aceste creații își află astăzi locul firesc și necesar în modelarea omului nou, constructor conștient al civilizației socialiste.

Și nu este misiune mai nobilă pentru un artist decît aceea de a contribui prin scrierile sale la îmbogățirea tezaurului de gîndire și sensibilitate a semenilor săi, de a fi el însuși un deschizător de drumuri pentru mintea și inima celor ce făuresc splendidul edificiu al civilizației socialiste în patria noastră de azi și dintotdeauna.

Corneliu STURZU

C. RADINSCHI: „Peisaj la Ipotești“

Eminescu

Eminescu cetatea limbii române
cu toate turnurile Carpaților
modelate de balade
în care își au adăpost
Decebalus per Scorilo, Mircea cel Mare,
toți bărbații înmuguriți pe acest pămînt.

Eminescu planetă luminoasă
în jurul căruia gravitează astrele
cuvintelor
luminate de înțelepciunea poporului
scrise pe hrisovul brazdelor
cu plugul.

Eminescu cetate cu toate punțile lăsate
să intre armata îndrăgostiților
cu pletele argintate de stele
și brațele pline de roadele cîmpiilor
întinse pînă în inima noastră.

Eminescu pași de aur ce se aud trecînd
din istorie în limba noastră
și luînd forma cuvintelor
ce ne leagă
precum iubirea, precum aerul
de acest pămînt dulce
ca limba română
precum Eminescu...

Al. Florin ȚENE

Sînt patria

Sînt Patria pe care-o [illegible]
cu degete de-omăt, pe planiglob,
și rege-n mine, propriul meu rob,
care-mi trudesc ograda-ntre Carpați.

Din oase vechi, mi se desprind izvoare,
păduri, din porii veșnic asudînd,
mi-s venele rotundele hotare
și sîngele e Marea, fremătînd.

Sînt ceru-albastru care vă inundă
cu-al stelelor puhoi incandescent
și grîul înflorind în sentiment
și-a fericirii limpede secundă.

Mai sînt livada-n care-mi răsădesc
copaci de soi, să-i las de moștenire,
și vechiul buzdugan din amintire
cu care-ntreg cuprinsul mi-l păzesc.

Ion IANCU LEFTER

Scriitorii și revoluția de la 1848

Revoluția de la 1848, rezultat al dezvoltării organice și unitare a societății românești, constituie unul din momentele importante care au marcat întreaga evoluție istorică a României moderne. Principalele probleme ce se aflau în fața poporului român și pe care revoluția de la 1848 trebuia să le rezolve erau eliberarea socială, înfăptuirea unității naționale și cucerirea independenței de stat. Contribuția intelectualității românești, a celor care și-au servit țara îndeosebi pe plan ideologic la realizarea acestor deziderate, a fost deosebit de însemnată și ea s-a manifestat cu mult înaintea evenimentelor de la 1848. Pentru a susține această afirmație se impune o succintă rememorare a rolului pe care l-a avut școala literatura, teatrul, presa, alături de acțiunile politice, în perioada premergătoare cît și în timpul revoluției burghezo-democratice de la 1848. Vom întîlni personalități a căror rol a fost covîrșitor pentru națiunea română în evenimentele istorice ce au urmat revoluției, contribuția lor fiind determinantă la realizarea Unirii Principatelor și cuceririi independenței de stat a României.

Lupta de eliberare socială, chestiunea de prim ordin, era legată indisolubil de soluționarea relației dintre proprietarul de pămînt și țăranul care muncea acest pămînt. Rezolvarea problemei țărănești, factor determinant al luptei pentru emanciparea socială, problemă capitală pentru destinul națiunii, era prezentată de C. Negri, cu prilejul întîlnirii tinerilor români la Paris în anul 1840, după cum afirmă M. Kogălniceanu, în următorii termeni: „necesitatea împroprietăririi țăranilor, reforma de care atîrnă însăși victoria statului român“. Țărănimea, care forma majoritatea populației, era forța ce putea, participînd la revoluție, să distrugă opoziția marii boierimi și să înlăture administrația existentă. În 1835, la un an după venirea la tronul Moldovei a lui Mihail Sturza, tulburările țărănești ajunseseră la un așa grad încît domnitorul se vedea obligat să ceară adeziunea Porții pentru reprimarea acelora „care au început să arunce sămînța instigației“. Locuitorii din tîrguri și orașe, asupriți pe de o parte de administrația statului cît și de proprietarii moșiilor pe care se aflau unele tîrguri, s-au ridicat uneori, cu destulă putere, împotriva acestora. În anul 1843 lucrătorii de la ocnele de sare din Tg. Ocna, după o serie de proteste fără rezultat, 600 dintre ei părăsesc lucrul, bat pe funcționarii Cămării Ocnelor și o mare parte dintre ei „lăsînd ocnele în nelucrare“ vin „în putere“ la Iași pentru a primi dreptate de la domnitor. Un an mai tîrziu, în 1844, la Telega, muncitorii de la ocnă au organizat și ei o revoltă.

Lupta țărănimii clăcașe contra asupririi a luat forma unor răzvrătiri locale. Astfel, în 1845, s-au răsculat 300 de țărani din Islaz, după care s-au hotărît să pornească în masă spre București pentru a prezenta domnitorului nemulțumirile lor. O încercare similară a avut loc un an mai tîrziu, în 1846, în plaiu Cloșani, de unde, în 1821, pornise Tudor Vladimirescu în fruntea poporului.

În Moldova, anii de domnie ai lui Mihail Sturza înseamnă în același timp un șir neîntrerupt de nemulțumiri și revolte ale tuturor păturilor societății moldovene. O parte din marea boierime, ținută în afara înaltelor demnități, a încercat o înțelegere cu burghezia pentru a-l înlătura pe domnitor, ceea ce l-a făcut pe cronicarul Manolache Drăghici să afirme că „după suirea pe tron a lui Mihai Sturza (1834—1849) numai un an a ținut traiul bun între dînsul cu boierii și îndată au născut vrajba dușmăniei“. Administrația lui Sturza, deși avea sprijinul celor două puteri, protectoare și suzerană, putea fi îngrijorată și de faptul că în 1842, la Iași, membrii unei grupări, din care făceau parte N. Istrati, Gr. Cuza, T. Rășeanu, „criticau mereu guvernul în public“ la întrunirile lor și redactau „diferite pamflete și corespondențe“ pe care „le răspîndesc lipind afișe în piețe pentru a instiga populația“.

Mișcarea antifeudală capătă un caracter mai larg prin latura sa națională. La începutul anului 1840 apărea la Iași, în redacția lui M. Kogălniceanu revista „Dacia literară“, suprimată după al treilea număr, al cărei țel era ca românii „să aibă o limbă și o literatură comună pentru toți“. După suprimarea ei din ordinul domnitorului, în anul 1841, tot M. Kogălniceanu se va îngriji de apariția „Arhivei românești“, continuatoarea pe plan ideologic a „Daciei literare“, în „Introducția“ căreia se recomanda ca „istoria românească mai ales să ne fie cartea de căpetenie, să ne fie paladiul naționalității noastre“. Însărcinat să predea cursul de istorie națională la Academia Mihăileană din Iași, în **Cuvînt pentru deschiderea cursului de istorie națională...**, expus la 24 noiembrie 1843, considerat pe drept „un monument epocal în evoluția conștiinței românești“, M. Kogălniceanu îndemna pe ardeleni, bănățeni, munteni și moldoveni să se considere ca fiind „o singură și aceeași nație“ și spera că prin cuvîntul său va trezi „un duh de unire mai de aproape între ramurile neamului românesc și un interes mai viu pentru nație și patrie“.

După reprimarea acțiunilor conduse de Ion Cîmpineanu, în 1840 o altă grupare revoluționară, condusă de Dimitrie Filipescu și Eftimie Murgu, din care făcea parte și N. Bălcescu, a fost descoperită și principalii ei conducători arestați. La ieșirea din închisoare N. Bălcescu, împreună cu I. Ghica și Cr. Tell, au înființat societatea secretă „Frăția“, al cărei scop era de a da luptei revoluționare o largă bază de mase și care avea, prin I. Ghica, atunci profesor la Academia Mihăileană, o strînsă legătură cu revoluționarii moldoveni. Aceste legături sînt evidente și în paginile publicației pe care M. Kogălniceanu, V. Alecsandri și I. Ghica au scos-o la Iași în 1844 și anume „Foaia științifică și literară“, al cărei titlu inițial, „Propășirea“, fusese respins de cenzură. De altfel, nici această revistă n-a scăpat, ca și precedentele, de intervenția cîrmuirii care, la scurt timp după apariție, atrăgea atenția redactorilor ei să nu se mai ocupe „de politică sau de lucrurile cîrmuirii din lăuntru“ și aceste „sumeții“ și „întinderi cu condeiul“ să nu se mai repete.

Împotriva acestor manifestări domnitorul va lua o serie de măsuri, din care n-au lipsit numirea în fruntea armatei a fiului său Dimitrie și încredințarea posturilor de conducere unora din oamenii săi apropiați. Cu toate acestea, valul nemulțumirilor ia amploare. În urma lucrărilor catagrafiei din 1845, în ținuturile Vaslui, Tutova, Bacău și Putna au loc tulburări cauzate de comisiile de recensămînt. La Vaslui, 30 de boieri, în frunte cu T. Rășcanu, Ioniță, Teodor și Costache Sion, Grigore Carp, Tucidide Durmuz ș.a., fac, la 28 decembrie 1845, o jalbă către domn, iar ulterior o delegație condusă de T. Rășcanu, prezentă în cancelaria Sfatului Ocîrmuitor, proferează amenințări la adresa administrației Sturza și cer să li se satisfacă cererea. Domnul hotărăște arestarea delegației. O scrisoare a lui Al. I. Cuza, din 9 iunie 1846, către prietenul său din Bîrlad, Iordachi Lambrino, relatează tocmai acest eveniment, după ce la Galați sosiseră, arestați, spătarul Tucidide și Teodor Sion, „amîndoi patrioți din Vaslui și deci membri ai Asociației Patriotice, al cărei secretar este Teodor Rășcanu care, prin fuga sa, a evitat cu această ocazie arestarea“. Dar acțiunile „Asociației Patriotice“ nu se opresc aici. Ele au luat amploare și au culminat cu descoperirea „complotului“ de la moșia Holmu (Vaslui) unde își avea reședința Grigore Cuza, unchiul viitorului domn, acel care a prezidat, la sfîrșitul lui martie 1848, adunarea de la hotelul Petersburg. Amănunte interesante ne oferă ofisul domnesc din 5 octombrie 1846, către șeful poliției capitalei, prin care se cerea acestuia să asiste la judecarea lui Vasile Mălinescu, — cel care, pe drept cuvînt, poate fi considerat un revoluționar de talia lui N. Bălcescu — după ce fusese arestat la Holmu, unde „făcuse adunătură de rău-cugetători care s-au înarmat cu scop sumeț împotriva măsurilor stăpînirii“. Măsurile represive luate de domnitor au avut drept rezultat, afirmă Gr. Cuza, „schingiuirea ce au suferit îndestui oameni la Holmu, jăfuirile ce s-au făcut, felurite și toate grozave, bătăi cumplite și închisoare“.

În anii 1845—1847 se îndreptau spre Paris, unde activa „Societatea studenților români“, adevărată filială externă a „Frăției“, C. Negri, C. M. Filipescu, Vasile și Iancu Alecsandri, Al. Cuza, T. Rășcanu, V. Mălinescu ș.a. Acest exod al revoluționarilor moldoveni și munteni către capitala Franței se datora în parte și acțiunilor represive întreprinse de guvernele celor două țări. Aici ei au păstrat o strînsă legătură cu cei din țara unde, afirma V. Alecsandri, se „produsese o mare mișcare de idei, atît în Valahia cît și în Moldova. Sentimentele de naționalitate și independență își făceau drum prin toate mijloacele“. Afirmație pe deplin justificată dacă avem în vedere că numai în 1845 apăruse, datorită lui

(continuare în pag. 2)

D. IVĂNESCU

Imperative ale perfecționării procesului de edificare a civilizației (II)

În calitatea sa de centru vital al națiunii noastre, în lumina tezelor din **Expunere**, P.C.R. trebuie să-și perfecționeze metodele și formele de conducere, stilul său de muncă, să-și consolideze rolul său de forță politică conducătoare. El trebuie să fie organizatorul și dinamizatorul activității în toate domeniile care asigură dezvoltarea generală a țării. Partidul nu este și nu trebuie să devină un club de discuții generale ci să se afle în primele rînduri, în cele mai grele și complexe probleme ale dezvoltării economico sociale. O cerință permanentă de însemnătate vitală, de care depinde succesul strategiei generale a partidului este întărirea și diversificarea legăturilor sale cu masele, materializarea consecventă în practica politică a tezei conform căreia socialismul se construiește cu poporul și pentru popor.

În ansamblul tezelor elaborate și dezvoltate de tovarășul Nicolae Ceaușescu în **Expunere**, rețin atenția în mod cu totul deosebit cele referitoare la problemele activității politico-ideologice, educațional-formative care vizează formarea omului nou al societății noastre. Una dintre acestea este aceea cu privire la relația dintre conștiința socialistă și transformările epocale, revoluționare care au avut loc în structurile social-economice, politice și spirituale ale societății noastre, ceea ce confirmă rolul de veritabilă forță motrice a progresului pe care l-a exercitat și-l exercită conștiința înaintată a eroilor civilizatori ai societății noastre. Totodată s-a apreciat în mod obiectiv că asistăm la o rămînere în urmă a activității politico-ideologice și implicit a conștiinței socialiste a unor categorii de oameni ai muncii, ceea ce se reflectă în unele idei și concepții retrograde, desuete, precum și în unele atitudini reprobabile. Ținînd seama de aceasta s-a demonstrat necesitatea și posibilitatea intensificării activității instructiv-formative, educaționale a întregului front ideologic național pentru ridicarea nivelului de conștiință al tuturor oamenilor în concordanță cu stadiul pe care l-au atins dezvoltarea și modernizarea forțelor de producție din țara noastră.

În **Expunerea** tovarășului Nicolae Ceaușescu se arată necesitatea cultivării unui spirit creator, revoluționar față de muncă, de ansamblul datoriilor sociale, civice, dezvoltarea la cote valorice superioare a conștiinței patriotice, naționale, a respectului pentru tradițiile înaintate ale poporului, pentru luptele și jertfele înaintașilor, dezvoltarea sentimentelor de prețuire a valorilor socialismului, a marilor împliniri cu caracter umanist, dobîndite sub conducerea partidului în anii civilizației socialiste. Cu justificat temei s-a motivat necesitatea lărgirii orizontului de cultură generală, a orizontului politico-ideologic în condițiile intensificării confruntărilor ideologice contemporane, a recrudescenței unor teorii și doctrine, curente de idei anticomuniste, antiumaniste, rasiste, neofasciste etc., care deformează sau denigrează valorile socialismului, istoria națională a unor popoare, inclusiv a poporului nostru. „În întreaga activitate politico-educativă — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — va trebui să angajăm cu și mai multă putere uniunile noastre de creație din domeniul literaturii, muzicii, artei plastice. Ele trebuie să participe activ, prin toate operele la promovarea concepției revoluționare, a principiilor socialiste, a politicii partidului nostru, la ridicarea nivelului general de cultură al maselor, al poporului". Imperativele unei activități laborioase menite să determine adînci mutații calitative în planul conștiinței individuale și colective au la bază axioma după care omul în condițiile socialismului realizează saltul din imperiul necesității în acela al libertății și ca atare își poate făuri propria sa istorie, propriul său destin. Desigur, aceasta este o posibilitate, care devine realitate sub impactul unor condiții reale, obiective și subiective pe care trebuie să le materializeze societatea noastră. Altfel ne aflăm în fața unui deziderat, a unei contradicții dintre ideal și real.

* * *

Expunerea secretarului general al partidului realizează, totodată, o investigație amplă și profund științifică, obiectivă a experienței universale dobîndită în opera de făurire a societății socialiste, precum și a preocupărilor actuale de perfecționare, de înnoire a strategiilor dezvoltării noii societăți, a căilor și mijloacelor, a formelor de promovare a progresului social-economic și tehnico-științific și de accelerare a procesului de înaintare spre comunism.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază apriori că „trebuie să avem o înțelegere corespunzătoare a problemelor generale ale construcției socialismului", ale perfecționării activității și înlăturării unor lipsuri, unor greșeli în vederea asigurării dezvoltării construcției socialiste, menționînd expres că sînt, desigur „diferite feluri de elaborare a acestor probleme într-o țară sau alta".

În legătură cu vastul proces al dezvoltării și perfecționării vieții sociale, economice, politice și spirituale partidul nostru pornește de la concepția că socialismul ca oricare altă orînduire socială își are legile sale obiective și se perfecționează continuu, corespunzător fiecărui stadiu de dezvoltare și particularităților, problemelor interne, specifice din fiecare țară.

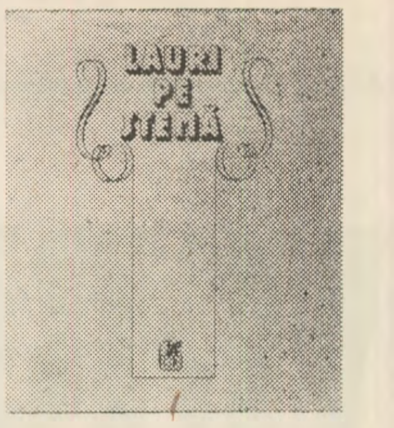
Referindu-se la problema confruntărilor ideologice contemporane, la necesitatea combaterii în primul rînd a propagandei imperialiste de ponegrire a realităților din țările socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu a evidențiat și faptul că „se manifestă o serie de abateri, teoretice și practice atît de dreapta, cît și de stînga", care sînt la fel de periculoase. În general extremismul de orice natură este dăunător și nu ajută la soluționarea problemelor. În **Expunere** se apreciază că „în momentul de față pericolul principal îl reprezintă abaterile de dreapta, care pot să aducă mari daune construcției socialiste, luptei pentru dezarmare, pentru pace, pentru progresul social al omenirii".

Abordînd cu autentică exigență științifică, cu spirit dialectic realitățile lumii contemporane, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia că trebuie „să adoptăm o politică internațională principială în soluționarea tuturor problemelor în interesul popoarelor, pornind de la faptul că dezarmarea, problemele noii ordini economice, așezarea relațiilor pe o bază nouă, democratică, nu se pot realiza decît cu participarea tuturor statelor lumii, fără deosebire de mărime și de orînduire socială".

Expunerea secretarului general al partidului oferă un răspuns original, de pe pozițiile gîndirii politologice românești, multitudinii de probleme pe care le ridică vastul proces de construire și perfecționare a noii societăți în țara noastră ca și în alte state socialiste, pornind de la descifrarea cerințelor legilor obiective ale actualei etape istorice pe care o traversăm, de la aplicarea creatoare a experienței universale la particularitățile naționale.

Perfecționarea operei de construire a societății socialiste în toate structurile și compartimentele, subsistemele sale reclamă studierea, însușirea și totodată aplicarea consecventă, cutezătoare și neîntîrziată, a măsurilor de înnoire, modernizare și eficientizare preconizate cu spirit profund realist în **Expunerea** secretarului general al partidului, promovarea și stimularea gîndirii creatoare în toate sectoarele de activitate umană, a valorilor autentice în conducerea tuturor eșaloanelor societății.

C. Gh. MARINESCU

Lauri pe stemă (III)

Patriotismul nu poate fi o temă ocazională, printre altele, o preocupare sporadică în opera unui scriitor sau a unei generații (Ion Hobana). El reprezintă o perpetuă stare de spirit, un sublim ideal hrănind trunchiul viguros al creației literare și artistice românești din toate timpurile. Această vocație perenă a fost mereu încurajată, cu dreaptă stăruință, de faptele și cuvintele tovarășului Nicolae Ceaușescu, iar astăzi literatura oglindește în culorile rezistente ale adevărului vieții și ale artei, munca eroică de prefacere socialistă a străvechiului pămînt românesc. De peste două decenii, pașii uriași făcuți de România pe drumul edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, ca și edificarea unui nou umanism, poartă amprenta acțiunii și gîndirii secretarului general al partidului (Dumitru Ghise). Acest proces multiform care presupune o continuă inserție a gîndirii și acțiunii în viața socială, o integrare tot mai deplină a oamenilor în istorie, o permanentă întrepătrundere dialectică dintre obiectiv — subiectiv, dintre spontan-conștient, dintre libertate și necesitate ridică în fața activității ideologice-educative desfășurate de partid sarcini de mare complexitate și profunzime, o înțelegere clară și deplină a întregului cerc problematic pe care îl propune raportul dintre om, istorie, societate și natură.

Revirimentul impetuos cunoscut de civilizația și cultura românească aduce un suflu nou și în domeniul creației literare, care se eliberează de dogmatismul perioadei anterioare. Ca un arc multă vreme comprimat, geniul național se destinde energic, dovedind încă o dată, ca de atîtea ori în istorie, vitalitatea impresibilă a spiritului românesc. Din inițiativa conducătorului partidului și al țării, se declanșează un proces de restaurare a conștiinței naționale, redescoperindu-se tradiția și recîștigîndu-se dreptul de a afirma individualitatea

agora

culturii printre celelalte culturi ale lumii. Totodată se asigură accesul la tot ceea este modern și valoros în literatura străină, astfel încît se creează o atmosferă de emulație și se cultivă, la scriitorii noștri, o atitudine militantă, animată de înalte idealuri politice, civice și artistice (Alex. Ștefănescu). De această dimensiune eroică țin și frămîntările individului în permanent efort de a-și găsi locul și rostul în societate. „Am mai scris : dacă nu am avut privilegiul de a vedea idei, eu am văzut oameni muncind... Dimensiunea eroică se manifestă în cotidian și exclude idilicul, schemele, nu poți fi eroic decît în confruntarea cu ceva perimat, inadecvat, neîmplinit în tine și în cei din jur. Cred că viața omului — înfăptuitor își are dramatismul ei de la vîrste fragede și pînă la moarte, chiar și în cele mai favorabile condiții social-politice. De cînd începi să gîndești, să-ți pui întrebări, să cauți răspunsuri. Dacă înfruntăm dramatismul în viață, de ce l-am evita în creație ?" (Nicolae Țic). Și dacă, în greutățile vremurilor aspre, au fost și sînt bătăliile cu puterile materiale, dacă fiecare izbîndă este o victorie a întregului popor, toate sînt o mărturie a încrederii, aspirației, înaltei conștiințe de a lăsa un letopiseț veridic al acestui timp (Violeta Zamfirescu). Toate ctitoriile mai trainice decît bronzul atestă hărnicia, patriotismul, geniul creator al poporului român și sînt menite să ducă chipul clipei trecătoare în eternitatea istoriei (Ion Dodu Bălan). Sentimentul patriei vine, de asemenea, din viitorul care cu o viteză specifică veacului înaintează spre noi și căruia, cu o voință comună și cu un mare efort constructiv, trebuia să-i dăm o față umană, demnă, să-l supunem și în același timp să ne adaptăm lui (George Bălăiță). Noua societate, ca operă istorică a poporului român, relevă o atitudine dialectică asupra edificării ei de la o etapă la alta, astfel că înaintarea economică nu poate fi privită în afara preocupărilor pentru dezvoltarea științei, învățămîntului, culturii și artelor, pentru perfecționarea relațiilor sociale, adîncimea democrației socialiste, afirmarea umanismului revoluționar (Vasile Băran). Progresul general al țării este astfel o rezultantă a interacțiunii dintre toate laturile și domeniile sociale ; pentru a-l accelera e necesar să se asigure o dezvoltare armonioasă, multilaterală, în centrul căreia să se situeze, așa cum sublinia secretarul general al partidului, totdeauna omul nou, cu necesitățile sale și îndatoririle sale în cîmpul societății, al lumii contemporane, cu destinul său.

Ov. TIMOFTE

Actul naționalizării

Actul de la 11 iunie 1948 este un moment de răscruce în istoria României. Naționalizarea industriei, băncilor, transporturilor și comerțului a însemnat lichidarea unui tip de proprietate asupra mijloacelor de producție și crearea altuia. S-a produs, indiscutabil, un salt la nivelul calității, am spune chiar un dublu salt, lucru, într-adevăr, fără precedent. Nu numai că unui tip de proprietate i s-a substituit un altul dar, pentru prima dată în istorie a fost vorba de trecerea mijloacelor de producție în mîinile celor care munceau, în mîinile întregului popor. Acesta a fost momentul care a marcat începutul făuririi societății socialiste în România.

Au trecut patruzeci de ani de la realizarea acestui mare act politic, economic, social, într-adevăr un act cu semnificații multiple, un act revoluționar care a marcat o prefacere radicală a societății românești. Ce s-a întîmplat în acest interval, care au fost consecințele naționalizării — se poate vedea foarte limpede acum.

Bilanțul pe care secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, l-a făcut în Expunerea de la ședința comună a Consiliului Național al oamenilor muncii și a Consiliului Național al agriculturii este emoționant: fondurile fixe reprezintă pînă în acest moment 2,5 trilioane lei, față de numai 80 miliarde în 1948 ; comparativ cu anul 1945, producția industrială a crescut de peste 120 de ori, cea agricolă de peste 6 ori, iar venitul național de peste 32 de ori. „Se poate spune — a arătat secretarul general al partidului — că, practic în totalitate, baza tehnico-materială a societății noastre a fost creată în anii construcției socialiste, îndeosebi după Congresul al IX-lea al partidului. Aceasta a asigurat realizarea marilor transformări, victoria socialismului în România și trecerea la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate !"

Actul de la 11 iunie a fost un act revoluționar, spuneam, a fost un act eroic, putem adăuga. Prin acest act s-a plămădit nu numai o structură economică, s-a trecut nu numai la construcția unei noi societăți, ci s-a plămădit s-a trecut la construcția unei noi conștiințe. E vorba de conștiința nouă a celui care s-a transformat din simplu producător în beneficiul altora în adevăratul stăpîn a tot ceea ce se leagă de munca sa. Este vorba de o experiență unică pe care generația de muncitori a naționalizării și-a asumat-o cu maturitate și entuziasm.

Și nu a fost numai maturitate și entuziasm. Un vis împlinit nu înseamnă un lucru încheiat, ci, de foarte multe ori, înseamnă un lucru greu, care abia începe. Cei care la 11 iunie au devenit din salariați proprietari trebuiau să facă dovada că-și merită această nouă condiție în beneficiul devenirii patriei. Și au dovedit cu prisosință acest lucru. Actul de la 11 iunie a fost începutul unei epopei eroice concretizată în realizări greu de imaginat la vremea respectivă. Practic, au fost clădite din temelii o industrie, o economie, o țară. A fost vorba deci de un început care avea să schimbe totul, proces în care, alături de fabrici și șantiere au fost edificate, cum spuneam, conștiințe, a fost edificată conștiința demnității creatoare a unui popor stăpîn pe propriul său destin.

Cristian DUMITRESCU

Viața noastră

● Personalitatea lui Mihai Eminescu a fost evocată în comuna Coarnele Caprei, județul Iași, de către scriitorii Ștefan Oprea, Nicolae Turtureanu, Virgil Cuțitaru, Angela Traian, Lucian Vasiliu ● Prozatorul Gr. Ilisei a prezentat, într-o nouă formulă de manifestare, Salonul cărții pentru tineret și copii ● La Scînteia și Borosești, Doina Florea și Lucian Vasiliu au prezentat un „Medalion Mihail Sadoveanu". ● Asociația scriitorilor din Iași a primit vizita secretarului Uniunii scriitorilor din R.S.S. Kirghiză. Kenes Yusupov, redactor-șef al revistei literare „Ala Too" și a prozatorului Todor Iancev, din R. P. Bulgaria. Oaspeții au purtat convorbiri la Asociația scriitorilor din Iași și au vizitat obiective de interes cultural și istoric din municipiu și județ. ● Cenaclul „Gh. Asachi", al cadrelor didactice ieșene, i-a avut ca invitați pe Ionel Maftei, Bianca Marcovici și Emilian Marcu ● Criticul de artă Radu Negru a prezentat ultima expoziție de pictură a lui Mircea Ispir ● La Deleni și Hîrlău, Al. Tănase a avut întîlniri și dezbateri cu cititorii volumului său „O istorie a culturii în capodopere" ● Cunoscutul dramaturg sovietic Mihail Roșcin a fost oaspete al Asociației scriitorilor din Iași. Cu acest prilej, a susținut expunerea „Preocupări actuale în literatura sovietică", a vizitat obiective de interes cultural și istoric și a vizionat spectacole ale Teatrului Național „Vasile Alecsandri" ● De asemeni, Asociația scriitorilor din Iași a primit vizita actorului și scriitorului Gheorghe Urski (Chișinău — R.S.S. Moldovenească). Oaspetele a vizitat muzee și case memoriale din județele Iași și Neamț și a purtat convorbiri la Asociația scriitorilor ● Muzeul de artă din Iași a organizat la Palatul Culturii o seară muzeală dedicată pictorului Ștefan Constantinescu. Despre „Personalitatea operei în pictura românească contemporană" au vorbit Dan Hăulică, Ioana Drăgănoiu și Mihai Ispir. A participat actrița Clody Bertola, deținătoarea unui patrimoniu reprezentativ din creația artistului, care a oferit Muzeului de artă ieșean o valoroasă donație. Actorii Teofil Vâlcu și Dionisie Vitcu au susținut un recital de versuri.

● La sediul Asociației scriitorilor din Iași a avut loc o Dezbatere pe marginea Expunerii tovarășului Nicolae Ceaușescu cu privire la unele probleme ale conducerii activității economico-sociale, ale muncii ideologice și politico-educative, precum și ale situației internaționale. La discuții au participat scriitorii **Alexandru Andriescu**, decanul Facultății de filologie a Universității „Al. Ioan Cuza", **Andi Andrieș**, directorul Editurii „Junimea", **Paul Balahur**, **Al. Călinescu**, **Daniel Dimitriu**, **Vicențiu Donose**, **Grigore Ilisei**, **Ștefan Oprea**, redactor șef adjunct al revistei „Cronica", **Corneliu Sturzu**, redactor șef al revistei „Convorbiri literare", **Ion Țăranu**, redactor șef al revistei „Cronica". Lucrările Dezbaterii au fost conduse de **Mircea Radu Iacoban**, Secretarul Asociației scriitorilor din Iași.

● În cadrul „zilelor cărții pentru copii" a avut loc la Școala generală nr. 21 (director Aurora Crăciun), o întîlnire a autorilor ieșeni Sanda Stichi, Al. I. Friduș și Georgeta Eftimie cu elevii acestei unități de învățămînt. Profesoara Aurica Popovici i-a prezentat pe oaspeți și a subliniat importanța literaturii în formarea conștiinței tinerei generații.

Scriitorii și revoluția de la 1848

(urmare din pag. 1)

N. Bălcescu și A. T. Laurian, revista „Magazin istoric pentru Dacia" și organizația „Asociația literară", paravan al „Frăției". „Magazinul istoric pentru Dacia" se adresa, ca și „Dacia literară", tuturor românilor în vederea luptei comune pentru unitate și independență. Aici a publicat, în 1847, lucrarea **Campania românilor în contra turcilor la anul 1595**, în care elogiază pe Mihai Viteazul pentru că „lucra la crearea naționalității românești, la unirea tuturor românilor într-un stat politic. Idee măreață și singură mîntuitoare pentru noi... și care singură trebuie să fie ținta politică a românilor".

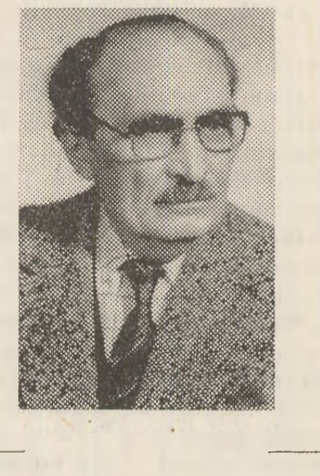
În același timp în Transilvania, unde populația românească simțea mai puternic dubla exploatare, socială și națională, au loc o serie de acțiuni ce demonstrează unitatea de gîndire și de luptă a revoluționarilor din cele trei țări românești. O semnificație deosebită pentru dezvoltarea mișcării naționale române a avut apariția, în 1838, a celor două periodice, „Gazeta de Transilvania" și „Foaie pentru minte, inimă și literatură". Luptîndu-se cu severitatea cenzurii, Barițiu și colaboratorii săi au făcut să pătrundă în presă ideile despre importanța limbii și culturii naționale, despre drepturile fiecărui popor la o viață proprie și, de asemenea, despre exploatarea pe care iobăgia o suferea. Lupta cărturarilor români din perioada premergătoare revoluției de la 1848, a lui G. Barițiu, T. Cipariu, E. Murgu, S. Bărnuțiu a fost o continuare, pe plan superior, a tradițiilor și aspirațiilor lui P. Maior, Gh. Șincai, Gh. Lazăr, de trezire națională a poporului român. În publicațiile transilvănene „Foaie pentru minte, inimă și literatură" și „Gazeta de Transilvania" au apărut scrierile lui Alecsandri și Alexandrescu, Bolintineanu, Bolliac, Donici și Negruzzi, alături de cele cu temă istorică semnate de Bălcescu, Kogălniceanu, Ghica și A. T. Laurian. În acest fel, cele mai importante condeie ale timpului arătau poporului drumul pentru lupta comună a tuturor românilor în cucerirea libertății sociale și naționale, a unității și independenței.

Revoluția trebuia să înceapă în Moldova concomitent cu cea din Muntenia. N. Bălcescu, aflîndu-se la Paris, a convocat, acasă la dînsul, în ziua de 8/20 martie 1848, pe toți „moldo-românii", încă un argument pentru a demonstra caracterul unitar al revoluției române. La întrunire au mai participat A. G. Golescu (Negru), D. Bolintineanu, C. Mavrodin, Iancu Alecsandri, V. Mălinescu, I. Lecca, T. Rășcanu și I. T. Curius. În această adunare s-a hotărît să se înceapă lupta revoluționară, redactîndu-se și un program. Referitor la problema țărănească s-a stabilit ca împroprietărirea să se facă prin despăgubire. Tot la Paris se afla C. Negri, care a ajutat cu bani pe revoluționari ca să se întoarcă în patrie, lucru pe care el nu l-a mai putut face deoarece, între timp, la Iași, începuse revoluția și datorită măsurilor luate de Sturza i s-a interzis intrarea în țară.

Adunarea din 27 martie 1848 de la hotelul Petersburg a marcat începutul revoluției și la ea au participat peste o mie de persoane. Printre cei care au luat cuvîntul s-au aflat mai mulți dintre liderii mișcării, Lascăr Rosetti, Al. Cuza, Vasile Ghica, Gr. Cuza ș.a. După dezbateri s-a hotărît ca un comitet, format din 16 persoane, să redacteze o petiție care să fie înaintată domnitorului. În acest timp, M. Sturza, hotărît să-și mențină tronul, nu dorea ca revoluția să ia o amploare atît de mare încît să-l oblige să ceară sprijinul țarului, el va lua singur măsuri pentru a fi arestați „revoluționarii", dovedind în acest fel că e capabil să facă singur ordine în țară. A doua zi, în timp ce V. Alecsandri, secretarul comitetului pentru redactarea petiției, și cu ceilalți membri întocmeau memoriul ce trebuia adresat domnului, Mihail Sturza își asigura fidelitatea armatei, de care avea nevoie în asemenea împrejurări. Consulul francez din Iași, ocupîndu-se de acest moment al declanșării revoluției, în raportul trimis ministrului său de externe arăta că „o petiție către prințul domnitor a fost, se zice, acoperită cu mai mult de 800 de iscălituri. Documentul cuprinde în 35 de puncte toate nevoile reale devenite necesare". O delegație a fost trimisă la palat pentru a preda memoriul lui Sturza care, după multe ezitări, aprobă doar 33 de puncte. La aflarea acestei vești cei adunați în casa lui Alecu Mavrocordat au strigat, spune consulul francez, „ori tot ori nimic" și că „este prea tîrziu a se consimți la oarecare acomodare".

Sînt cunoscute măsurile represive luate de Sturza împotriva celor adunați în casa Mavrocordat. Printre cei care au încercat să opună rezistență armatei trimisă de domnitor s-a aflat și Alexandru Cuza. Datorită lui Gh. Sion ne-au rămas memorabilele cuvinte cu care Cuza și-a încurajat tovarășii de luptă : „Dar, fraților ! Să murim ! Dar să ne pregătim ca să murim. Cu moartea noastră trebuie să deschidem un viitor nației noastre vrednic de mărirea trecutului strămoșilor nostri. Români ! Astăzi toate națiile învie, trebuie să învie și a noastră".

dialog

Academicianul Cristofor Simionescu: „Desigur, pentru omul de știință complet, setea de cultură reprezintă o componentă a vieții"

— Spiritualitatea românească oferă destule exemple ilustre ale îngemănării științei cu literatura, cu artele în general. Matematicianul Dan Barbilian a viețuit sub același acoperămînt cu atît de originalul poet Ion Barbu. Un alt matematician, Octav Onicescu, se dovedește în paginile sale din „Memorii" un literat din cea mai aleasă stirpe. Și savantul Cristofor Simionescu este un redutabil mînuitor al condeiului. Nu cumva, la începuturi, scrisul să fi fost o chemare la care n-ați vrut să răspundeți, n-ați luat-o în seamă pe cît s-ar fi cuvenit, ori plăcerea scrisului e mai tîrzielnică, născîndu-se din ispita cea dulce a cititului?

■ Niciodată n-am îmbrățișat ideea că între știință și artă ar exista o **„graniță severă peste care nu se poate trece nici măcar prin contrabandă o umbră de sentiment"**, că, pe teritoriul abstracțiunilor, ar guverna numai logica, iar, pe cel al muzicii și poeziei, numai simțirea, că universul științei, spre deosebire de cel al artelor, nu suportă vibrații spirituale. În același timp, am nutrit admirație pentru cărturarii polivalenți, considerînd că una din obligațiile de bază ale universitarilor autentici este și contactul cu marele public, care se poate realiza împărtășind, prin scris sau viu grai, idei originale, argumentate cu trudă și prezentate atrăgător, gînduri și frămîntări izvorîte din neliniște cerebrală, îndemnuri la cinstirea înaintașilor și la fapte de progres. În ființa fiecăruia dintre noi, **materia însuflețită este purtătoare, prin gene, de muzică și poezie.** S-au întreprins deja reușite încercări de a transcrie pe portativ structura acizilor ribonucleici și proteinelor, probîndu-se astfel că armonia sălășluiește deopotrivă în știință, ca și în lumea literelor, a creației artistice în general. Desigur, mă onorează asemănarea cu iluștrii matematicieni mai sus menționați, dar, păstrînd proporțiile, aș preciza că înclinația spre literatură a constituit o cerință de spirit mai veche, căreia i-am răspuns de-abia atunci cînd am apreciat că informațiile, acumulările și propria-mi experiență îmi dau dreptul la destăinuiri și confruntări de opinii.

În sfîrșit, nu voi omite faptul că impulsurile primare pentru activitatea mea publicistică derivă din exemplul strălucitor al unor oameni de știință ieșeni, ca Gr. T. Popa, Grigore Moisil, I. Simionescu, I. I. Mironescu si mulți alții, exemplu căruia i se adaugă încurajările unor contemporani, deoarece, la umbra lor, mi-am apropiat valorile culturii și consolidat concepțiile filosofice despre lumea ce ne înconjoară. Dar, **plăcerea și necesitatea scrisului nu se pot împlini ocolind „ispita cea dulce a cititului".** Nu realizez dacă am făcut bine sau rău amînînd etapa de îngemănare a științei cu literatura, mai exact spus, de a-mi fi pus pana, o lungă perioadă, aproape cu exclusivitate, în serviciul uneia din cele mai fascinante ramuri ale științelor naturii — chimia. Simt acum, cînd timpul mă presează și impulsuri lăuntrice nu-mi dau liniște, că ar merita să încerc un echilibru între ceea ce trebuie neapărat să mai fac pentru profesie și gîndurile sau destăinuirile cu care sînt dator concetățenilor mei, doritori să pătrundă în templul spiritual al omului de știință.

— Orientarea spre știință corespunde spiritului cartezian al ființei dv. lăuntrice. De ce din multitudinea de drumuri din știință ați hotărît să mergeți pe cel al chimiei?

■ Pentru a răspunde corect la această întrebare, consider utile următoarele precizări: Am copilărit într-un sat din apropierea Sucevei, împărtășind, pînă în adîncul ființei mele, dragostea pentru pămînt, pentru minunile naturii, proprie țăranului român. Nenumăratele întrebări, referitoare la mediul și fenomenele înconjurătoare, la viață sau moarte, la lumină sau întuneric etc., nu găseau un răspuns satisfăcător în mintea mea de copil. Simțeam nevoia să cunosc, să învăț, să știu tot mai mult despre tainele firii. Mai tîrziu, în școală — această inspirată instituție a societății —, am aflat că domeniul ce mă captivase aparținea științelor fundamentale. Rămînea să aleg doar calea, disciplina de deschidere și lărgire a orizontului, de introducere și apropiere către **obiectivul** vieții mele, deoarece, sufletește, îi devenisem un fel de sclav. La aceasta s-au adăugat o anumită dăruire, dîrzenie și putere de muncă, necesare învingerii barierelor pe care le pune în fața începătorilor limbajul sofisticat al chimiei. În sfîrșit — am spus-o de nenumărate ori —, nepieritoare merite în realizarea și împlinirea idealurilor au avut dascălii de la Liceul Național și Școala Politehnică, climatul unic de studiu și zbor spre înălțimi al Iașului universitar.

— Ce rol a avut în formarea dv. legătura elev-discipol și în ce măsură își menține și astăzi viabilitatea și însemnătatea pentru cei care vin din urmă?

■ Am început discret să răspund mai sus și la cea de a treia întrebare — **rolul legăturii dintre „învățător" și discipol, în formarea intelectualului autentic.**

Nu se poate ignora faptul că există și cărturari autodidacți, dar cert este că școala rămîne principala pîrghie de modelare a caracterelor, de edificare a omului de cultură. Numeroase deprinderi, care mi-au ușurat munca, definit personalitatea și pus în valoare unele atribute moștenite, le-am preluat de la profesorii mei. Respectul pentru vorbirea aleasă, pentru cuvîntul scris cu îngrijire și formulări exigente izvorăște din audierea unor conferințe și prelegeri de excepție, prezentate de oameni de știință și cultură, în aula și sălile de curs ale Universității din capitala Moldovei, precum și din lectura pătimașă a operelor unor clasici care cinstesc spiritualitatea românească. I-am ascultat cu emoție și venerat pe Nicolae Iorga, Petru Andrei, Mihai Ralea, Ion Petrovici, George Călinescu, ca și pe Ștefan Procopiu, Radu Cernătescu, C. V. Gheorghiu, Gheorghe Alexa, Ilie Matei, Mihai Dima și alții. Gîndirea filosofică mi-a orientat-o Valeriu Buțureanu, profesor la Liceul Național, un adevărat Simion Bărnuțiu al generației noastre. Revenind la legătura dintre dascăl și discipol, atît cerebrală, cît și afectivă, aș aprecia că **ea garantează continuitatea progresului social, valorificarea inteligenței native a poporului nostru în ctitorii durabile și integrarea creației originale românești în patrimoniul universal.** Prelungirea idealurilor neîmplinite, prin cei ce ne succed, este o datorie sacră și o modalitate de a exista, chiar după dispariția noastră fizică. Ceea ce dăruim urmașilor se multiplică și încorporează în tezaurul de valori neperisabile ale societății, devenind bunuri ale umanității.

— Legăturile vii, strînse ale oamenilor de știință cu literatura, cu artele au răspuns unor nevoi sufletești mai adînci, dar, totodată, cred că, au avut și au o importanță ce nu e de neglijat chiar pentru succesul în cercetare, în studiul științific, în descoperirea noului. Vi se pare o simplă fantezie?

■ Se ridică o problemă ce prezintă atît caracter general, cît și particularități dependente de individ, de structura psihică, de imaginația acestuia și de ușurința cu care încorporează idei sau judecăți de valoare, le prelucrează si extrapolează în propria specialitate. Caracterul general este determinat de nevoia omului de știință de a-și alimenta și relaxa în permanență spiritul, evadînd către alte priveliști, oferite de cei ce cultivă frumosul, literatura și arta. Desigur, **pentru omul de știință complet, setea de cultură reprezintă o componentă a vieții.** Particularitățile privesc subiectivitatea savantului, ca și capacitatea variată de a-și incita gîndirea și apropia procesul de creație, ascultînd muzică, citind literatura preferată, vizitînd galerii de artă etc. Nu încape nici o îndoială că se pot da nenumărate exemple, din variate domenii ale științei, cînd succesul în cercetare, noul, ideile îndrăznețe au fost impulsionate de rezonanță spirituală, de contactul cu domeniile umaniste. Aș putea vorbi chiar despre o determinare reciprocă a succeselor și despre nevoia de a utiliza cuceririle științei în literatură și artă, respectiv de a beneficia în creația originală de inspirația și deschiderile luminoase pe care le operează acestea din urmă în ființa omului de știință.

— Literatura este o hrană sufletească pentru oamenii de știință. Știința la rîndu-i a înrîurit, uneori, evoluția scrisului. Cum vedeți a se stabili astăzi acest raport, care-i va fi viitorul?

■ Literatura de calitate, care dezbate tematica de fond, predispune la meditație, face să vibreze sufletul, caută și cere răspunsuri la întrebările chinuitoare ale vieții, este cu adevărat hrană spirituală pentru cercetătorul modern. Insist asupra cuvîntului **calitate**, deoarece, ajuns în criză de timp, datorită exploziei informaționale, savantul nu-și poate îngădui, dacă este exigent cu sine însuși, nici să dezlege rebusuri, nici să citească lucrări de valoare îndoielnică. În paralel, consider că oamenilor de litere nu le face plăcere să urmărească texte științifice scrise încîlcit sau care abdică de la argumentări logice si de la estetica frazei. **O anumită înălțime si eleganță se impun, deopotrivă, celor două sectoare de activitate.**

Cartea, fie ea de știință sau de literatură, nu va putea lipsi omului modern și nu cred că ea va fi izgonită din biblioteci de către mijloacele de informare promovate de tehnica de vîrf, chiar dacă viitorul se anunță revoluționar și imprevizibil.

În zilele noastre, confluența dintre opera științifică și cea literară este decisă nu numai de inspirația reciprocă, dar și de prezența comună în frontul culturii. Ar fi spre profitul tuturor un plus de substanță științifică, în literatura de anticipație, și mai multă grijă în ecologia scrisului, la omul de știință.

— Figura savantului l-a captivat adeseori pe scriitor. „Născocitorul" lui Arghezi a devenit de mult un personaj literar. Dacă i s-a zugrăvit sau nu chipul veridic, dv. oamenii de știință, sînteți chemați să o spuneți.

■ Numeroși scriitori s-au străduit, cu mai mult sau mai puțin talent, să zugrăvească chipul omului de știință. În tinerețe, m-a fermecat romanul **Obstacole**, de Lloyd Douglas; mai tîrziu, am apreciat **Darul lui Humboldt**, de Saul Below, **Vîntul de seară**, al lui P. Zahrebelnîi, **Orgolii**, de A. Buzura, etc. Nu mi-aș îngădui să comentez „Născocitorul" lui **Tudor Arghezi**; îmi place mai mult imaginea cărturarului din poezia lui **Mihai Eminescu.** Ca om de știință, gîndesc că n-ar fi bine să desconsiderăm operele autobiografice sau cărțile de amintiri, cu atît mai mult cu cît memoriile lui **Octav Onicescu, Iorgu Iordan, Dan Rădulescu, P. Vancea** și atîtor altora oferă destule elemente pentru portretizări mai apropiate de realitate. Savanții sînt foarte diferiți, și ca ținută civică, și ca temperament, și ca afinități spirituale, și ca densitate de cunoștințe, și ca generozitate. De altfel, biologia confirmă că nici un individ din aceeași specie nu are o constituție identică, nu este superpozabil cu semenul său. Drept urmare, caracterizarea globală a omului de știință, oricît de meșteșugită ar fi ea, poate satisface, sub aspect literar, dar nu răspunde exigențelor, rigorii cu care operează savantul. Înseși geniile, înzestrate cu unele însușiri de excepție, rămîn oameni, care-și poartă calitățile și defectele lor.

Istoria culturii și civilizației, care reține, prin filtrul vremii, operele de valoare și figurile ilustre, zugrăvește cu mai multă obiectivitate personalitatea omului de știință, care a contribuit, prin sîrguința și inteligența sa, la progresul societății.

— Se pare că bogăția de informații pe care o are de absorbit astăzi omul de știință nu-i mai îngăduie să-și deschidă sufletul, pe cît ar trebui și ar dori, spre literatură, artă. Se întîmplă, așa, sau este doar o superficială impresie. Dacă da, care credeți că sînt consecințele?

■ Savantul modern este copleșit, aproape strivit, de bogăția informațiilor, care sporesc în progresie geometrică, chiar în propria-i specialitate. Dacă se vrea fecund, el trebuie să-și apropie cunoștințe din domeniile conexe, de graniță, acolo unde sălășluiesc filoanele de aur ale cunoașterii. Astăzi, nici un om de știință nu poate cuprinde tot ce apare în domeniul său de activitate. Este cu adevărat dramatică lupta interioară dintre năzuința de a se menține la curent cu descoperirile din ramura sa și dorința de a-și deschide sufletul către minunile lumii, spre literatură și artă. Sărăcim spiritual, îmbogățindu-ne sub aspect cerebral; realizarea unui echilibru este, practic, imposibilă. Fără îndoială că aceasta nu justifică incultura unor oameni instruiți, că vocația pentru profesie nu motivează întreruperea contactului cu sursele de satisfacții spirituale, în primul rînd, cu literatura. **George Macovescu** relata cîndva, în „Contemporanul", o discuție în tren, dintre doi ingineri, care încercau să argumenteze că slujitorii tehnicii nici n-ar prea avea trebuință de un alt fel de cultură, decît cea de specialitate. Îi compătimesc! Universul lor este limitat, iar modul de a gîndi — straniu. Port convingerea că **sărăcia spirituală, pentru cei ce o simt, este mai traumatizantă și mai umilitoare decît cea materială.**

— În știința contemporană rolul echipei a devenit covîrșitor. Este, de bună seamă, cheia succesului. Scade, în atari condiții, rolul savantului, trebuie să ne modificăm imaginea care o avem despre dînsul?

■ Cercetarea științifică contemporană se desfășoară, de regulă, în colective mari, ai căror componenți se cer de specialități variate, mai ales atunci cînd obiectivele cunoașterii, tematica abordată sînt ambițioase și vizează descoperirea unor legi fundamentale ale naturii sau vieții sociale. Există și cazuri — sectoare speciale — în care se lucrează izolat, cu rezultate optime. Mă refer la unele ramuri ale matematicii, ale fizicii teoretice, la chimia cuantică etc. De pildă, **A. Einstein** n-a lucrat în echipă, iar experimentele sale erau mentale. Mai recent, un alt laureat al Premiului Nobel, T. Fukui, a descoperit teoria orbitalilor de frontieră, gîndind și calculînd. Desigur, cele mai multe rezultate științifice competitive pe plan mondial se obțin de către detașamente de cercetători capabili și devotați investigației fundamentale. Se impun unele precizări, care oglindesc atributele calitative ale colectivelor contemporane de investigație științifică. Mai întîi, orice formație de lucru reclamă un conducător cu însușiri excepționale în planul gîndirii, organizării și acțiunii. I se spunea, pînă acum, **creator de școală științifică.** În al doilea rînd, trebuie subliniat că, într-o asemenea școală, nu activează numai un savant — dimensiunile frontului de investigație implică colaborarea academică a mai multor gînditori — și că cel din frunte trebuie să renunțe adesea la orgoliu, spre a concerta eforturile creatorilor din echipă, într-o direcție unică, și a cultiva valorile, recunoscînd meritele colaboratorilor, chiar atunci cînd acestea le depășesc pe ale sale. Se pot da exemple de școli științifice cu generații succesive de laureați ai Premiului Nobel — îmi vin acum în minte cele conduse de N. Bohr și de chimistul R. B. Woodward. În al treilea rînd, aș aprecia că imaginea clasică a savantului s-a schimbat radical, în ceea ce privește vîrsta consacrării. Inventariem din ce în ce mai mulți tineri, recunoscuți pe plan mondial ca oameni de știință redutabili, iar un anumit egoism, „turnul de fildeș", s-a prăbușit sub impactul imperativului continuității. În sfîrșit, mijloacele moderne de investigație si ritmul în care se obțin rezultate riguroase nu suportă comparație cu trecutul, ceea ce inspiră optimism și încredere în capacitatea de a descoperi și înțelege fenomenele cele mai complexe din lumea înconjurătoare. **Savantul își modelează și amplifică trăsăturile pozitive ale personalității sale, în timp,** sorbind înțelepciune și idei originale de la discipolii săi, dar rămînînd, în esență, „savant".

— Să revenim la activitatea dv. Cum izbutiți să vă împărțiți între știință și scrisul artistic, să păstrați echilibrul, armonia?

■ Cred că este meritul dascălilor mei, care m-au deprins să lucrez planificat, să-mi urmăresc cu tenacitate, uneori cu sacrificii, țelurile de viață; al părinților, de la care am moștenit dîrzenia țărănească, capacitatea de a-mi compartimenta preocupările, atît intelectuale, cît și afective; al soției, al cărei spirit critic m-a mobilizat permanent, și al prietenilor, puțini, dar destoinici, de specialități variate, care m-au inspirat, ajutat și încurajat. Port cu mine, în fiece zi, exemplul acad. Ilie Murgulescu, mentorul în problematica școlii; al acad. Coriolan Drăgulescu, ale cărui istețime de spirit și cinste intelectuală le-am invidiat; al acad. Vasile Rășcanu, care m-a molipsit cu nemărginita lui dragoste pentru Iași și pentru trecutul său de glorie; al acad. Șerban Țițeica, marele și modestul discipol al lui Heisenberg, și al altor învățați patrioți. Dorința de a scrie își are sorgintea în nevoia de a comunica unui public mai larg gîndurile și sentimentele mele, într-un anumit temperament și spirit de observație, care mă incită chiar și atunci cînd ar fi bine să mă ocolească. Nu neg că dictonul „verba volant, scripta manet" constituie componentă pentru acest impuls interior al ființei mele. Deplina armonie între activitatea științifică, de „învățător" și scrisul artistic, echilibrul de care vorbiți nu reușesc să-l realizez. Acum, la **„vîrsta sintezelor"**, a convergenței amintirilor, ar trebui să fac mai mult în planul publicisticii. Iubesc, deopotrivă, și filosofia științei, și chimia cu ramurile sale, și eseurile, și natura, și pe concetățenii mei. Mă inspiră climatul veșnic proaspăt din cetatea culturii românești și mă străduiesc, după puteri, să adaug o dîră de lumină la flacăra strălucitoare încredințată de înaintași.

— De-a lungul unei atît de pline vieți ați cultivat și prietenia cu scriitorii. Ce-au reprezentat aceste prietenii, care au fost răsfrîngerile lor reciproce?

■ Prietenia cu scriitorii a fost dintotdeauna elevatoare, deschizătoare de drumuri, o cerință sufletească de comunicare a omului de știință. Sînt nenumărate exemplele (menționez doar pe cele de la „Convorbiri literare", „Junimea" sau „Însemnări ieșene"). M-am apropiat, în decursul anilor, de Al. Philippide, Titus Popovici, I. Brad, Otilia Cazimir, G. Lesnea, Florin Mihai Petrescu și alții. În general vorbind, ei mi-au ușurat contactul cu o lume pe care o prețuiesc și în mijlocul căreia am avut adesea bucuria de a-mi satisface unele valențe ale spiritului. Dialogul, într-un amurg de toamnă, cu Otilia Cazimir, călătoria peste ocean cu Titus Popovici sau încrucișarea în catrene cu George Lesnea m-au înaripat, m-au desfătat și mi-au dezvăluit frumusețea gîndului, meșteșugit încorporat în cuvînt. Despre George Topîrceanu, autorul „Baladelor vesele și triste", am aflat, într-o seară de melancolice relatări, de la Otilia Cazimir, atîtea întîmplări, încît aș fi putut scrie eu însumi o plachetă: „De vorbă cu marele scriitor". Substanța poeziei grecești contemporane mi-a sublimat-o, într-o excelentă versificație românească, poetul I. Brad, la Ambasada României de la Atena. Poate cîndva voi găsi răgaz spre a scrie mai mult și mai consistent despre prieteniile mele cu „inginerii sufletului omenesc". Pentru moment, celor din Iași le-aș adresa ruga de a-și strînge legăturile cu oamenii de știință și de a se uni într-un front comun, în serviciul marii cauze a reflectării, în cultura națională, a spiritului moldav.

— Știu că ați urmărit și urmăriți cu un ochi mereu treaz tot ce se întîmplă în literatura română. Ce vă atrage cu osebire atenția?

■ Literatura noastră este bogată, variată, cu unele tendințe de originalitate, se inspiră tot mai mult din realitățile vieții, încearcă să se descătușeze de conformism și platitudini, se poate mîndri cu opere care rezistă vremii. Numărul scriitorilor aleși a sporit considerabil; practic, ceea ce se produce în știință se repetă și în literatură. Nume definitiv consacrate sînt prezente deja în cărțile școlii de cultură generală — nu chiar toate —, o pleiadă de tineri au devenit purtători ai unor tendințe înnoitoare și reconfortante pentru acel public care nu agreează monotonia, descrierile insuficient inspirate și obositoare, diletantismul. În diferite colțuri ale țării, cu și fără tradiție scriitoricească, s-au constituit cenacluri, care cultivă creația literară și oferă pagini pentru poezia autentică. Nu pot tăgădui faptul — și nu doresc să mîhnesc pe nimeni — că sînt în așteptarea unei creații poetice cu sporită sensibilitate, pe meleagurile noastre, că aș fi încîntat să mă plimb pe dealul Copoului sau să stau de vorbă, sub Teiul lui Eminescu, cu echivalenții lui Nichita Stănescu, Adrian Păunescu, Ștefan Augustin Doinaș, Marin Sorescu, Ana Blandiana, răsăriți, crescuți, încurajați, promovați și unanim acceptați drept exponenți ai Iașului contemporan.

— Să încheiem cu o privire spre înlăuntrul laboratorului dv. de creație. Care sînt preocupările din știință și din scris ce vă concentrează energiile?

■ Cei apropiați cunosc că nu-mi face mare plăcere să vorbesc despre ceea ce n-am izbutit încă să definitivez. Am pornit la drum cu gîndul de a edifica aici, în capitala Moldovei, o puternică școală de chimie macromoleculară, disciplină științifică necunoscută în țara noastră, către sfîrșitul celui de al patrulea deceniu. Întîlnirea de la Zürich, cu marele savant Hermann Staudinger — ctitorul acestui domeniu —, a fost decisivă pentru activitatea mea de mai tîrziu. Mulți s-au întrebat — chiar colegii străini — cum se explică „pluralismul" meu în abordarea și dezvoltarea **„științei moleculelor uriașe"**. Am considerat oportun să îmbrățișez cît mai multe direcții de cercetare, atît pentru formarea specialiștilor, cît, mai ales, pentru o mai rapidă aliniere la numeroasele ramuri ale tehnicii de vîrf. Celuloza, această miraculoasă macromoleculă naturală, componenta esențială a lumii vegetale, solicita o atenție specială. Aproape două decenii nu am încetat să explorez domeniul, care s-a dovedit sursă de inspirație pentru chimia de sinteză. Ulterior, industria românească de specialitate, profilată pe valorificarea țițeiului și gazelor naturale, a necesitat studii complexe, o adevărată nouă strategie pentru sinteza polimerilor. Colaboratorii mei s-au dovedit receptivi la mutațiile de pe plan mondial, în universul materialelor sintetice, dezvoltînd diferite laturi ale acestei noi științe. Nicicînd n-am ignorat faptul că, la baza oricăror aplicații, stă cercetarea fundamentală, ideea nouă, descoperirea. În acest context, schițat foarte sumar, am generat în comun discipline noi ale chimiei compușilor macromoleculari, ca, de exemplu, mecanochimia, electrochimia, plasmochimia; am investigat mecanisme de reacție, am emis ipoteze originale și am obținut unele priorități pe plan internațional. În prezent, mă preocupă **originea vieții,** domeniu fascinant, iar teoria pe care am elaborat-o, împreună cu discipolul meu, dr. F. Nenes, se cere riguros argumentată, prin modelări și numeroase date experimentale. Urmăresc cu pasiune evoluția disciplinei de frontieră, **biopolimerii,** care, sînt sigur, va produce, o revoluție în „știința materialelor". În sfîrșit, aș dori să contribui, prin elaborarea și ameliorarea unor metode și tehnici de sinteză, la îmbunătățirea imaginii chimiei în lume, deoarece natura, uriașă uzină producătoare de bunuri materiale, este nepoluantă, rezonabilă consumatoare de energie și regina echilibrului ecologic.

Aspirațiile omului de știință depășesc întotdeauna posibilitățile sale reale. Ar constitui pentru mine un privilegiu să pot termina tratatul de chimia compușilor macromoleculari și să mai redactez cîteva cărți, împreună cu colaboratorii apropiați, după o concepție proprie, folositoare atît tineretului studios, cît și lumii științifice interesate să cunoască și să analizeze, în spirit critic, creația originală românească.

Nu pot încheia aceste destăinuiri fără a-mi exprima speranța că voi găsi resursele trebuitoare spre a finaliza o lucrare cu care-mi sînt dator: **Chimia la răscruce de milenii.**

Grigore ILISEI

Sfîrşit de secol

Calculatorul — contemporanul nostru

Cînd ne gîndim la viitorul civilizaţiei, ne înspăimîntă gîndul că am putea fi înlocuiţi de computere. Avem în această privinţă psihologia unor bătrîni cu poziţia ameninţată de afirmarea noii generaţii. Asemenea lor simţim nevoia să dovedim că sîntem utili, de neînlocuit şi invocăm anumite lucruri pe care numai noi le putem face. De exemplu susţinem că, oricît s-ar perfecţiona calculatoarele, crearea poeziei va rămîne mereu o facultate exclusiv umană. Chiar şi specialişti în literatură (consideraţi) fără prejudecăţi, cînd vine vorba despre raportul om-computer, se grăbesc să dea întîietate, cu un zîmbet superior, primului termen al raportului. „Vechea preocupare a unor savanţi — afirmă Nicolae Manolescu într-o tabletă inclusă în volumul O uşă abia întredeschisă — pentru robotul dotat cu inteligenţă n-a dat mari rezultate pînă acum dintr-un motiv care mi se pare foarte simplu : graniţa care desparte pe robot de om este graniţa care desparte rutina de gîndire. (..) Oricît de mult s-ar apropia inteligenţă artificială de cea omenească, această graniţă nu va putea fi trecută".

Este evident că această convingere se bazează pe un silogism (roboţii nu ne pot egala pentru că nu ne pot egala) şi că exprimă — cu toată dezinvoltura afişată — o teamă obscură, mistică de ceva care ar putea duce la pierderea supremaţiei noastre. În realitate, inteligenţa umană, deşi de o mare complexitate, poate fi foarte bine analizată, reprodusă, concurată. Totul este o problemă de timp. Se vor realiza, fără îndoială, la un moment dat — s-au şi obţinut unele succese în acest sens — roboţi dotaţi cu capacitate creatoare. Se vor realiza, în continuare, şi roboţi care să producă poezie. Intuiţia umană, care nu este o însuşire supranaturală, ci un proces complicat, rapid şi discret de analizare a mii de informaţii despre realitatea înconjurătoare, va fi întrecută, cîndva, de aceea a computerelor, care vor merge la sigur cu poezia lor, prelucrînd operativ toate datele referitoare la psihologia, cultura etc. cititorilor şi construind sintagme cu maximum de efect estetic asupra acestora.

Munca unui poet are o mare frumuseţe (sau cel puţin aşa ni se pare, pentru că a fost sacralizată printr-o întreagă mitologie), dar este şi deformantă, iar uneori de-a dreptul dezastruoasă pentru cel care o practică. O vom transfera poate, cîndva, computerelor, aşa cum facem azi cu sarcina de a lucra în mediu toxic sau cu aceea de a preleva probe de sol de pe planete inospitaliere. De ce să ne înspăimînte această perspectivă ?

Există riscul de-a se merge şi mai departe, de-a fi înlocuiţi în cele din urmă complet de computere ? Există. Dar este oare numai un risc sau şi o şansă? În fond, de ce să ne înmulţim, în milioanele de ani care vor urma, doar prin reproducere biologică ? De ce să nu o facem şi prin reproducere tehnologică ? Se va pierde astfel esenţa umană ? Poate că, dimpotrivă, se va îmbogăţi.

Aşa cum am creat unelte care sînt superioare prin performanţe mîinilor noastre, vom crea şi inteligenţe care vor fi superioare gîndirii noastre. Ceva din felul nostru de a fi se va regăsi, oricum, în acele superconştiinţe. Ele ne vor evoca, poate, cu duioşie, ca pe nişte precursori şi vor cînta isprăvile noastre în epopei compuse în limbajul lor binar, bazat pe combinaţii de zero şi unu...

Alex. ŞTEFĂNESCU

În cîteva cuvinte...

Din cînd în cînd este exprimat regretul că din revistele noastre lipsesc confruntările de idei, că se manifestă dezinteres sau timorare în faţa problemelor importante, aflate întotdeauna, în ordinea interesului redacţiilor, după capitolul „recenzii". Intr-adevăr, în reviste are prioritate recenzia — recenzia ca atare sau deghizată în „portret", „profil de scriitor" ş.a.m.d. Nu o dată aşa zise studii sau eseuri sînt doar recenzii amplificate în dimensiune. Spiritul recenziei stă, e adevărat, la loc de cinste în orizontul criticilor noştri ; s-ar putea chiar vorbi de o generaţie a recenzenţilor — despre aceasta însă cu o altă ocazie. Dar lipsa dialogului (polemic, dacă e cazul) în privinţa problemelor fundamentale nu se datorează numai prevalenţei acestei atît de necesare, de altfel, forme de înregistrare a fenomenului literar la zi. Pentru a fi posibil un adevărat schimb de idei se impune respectarea unor minime „condiţii" necesare dialogului intelectual, instaurarea unei etici, a unei civilizaţii a dialogului. În lipsa acestora orice discuţie e de la început condamnată, şi locul ideilor e luat de afişarea umorilor unor persoane particulare — care îşi au locul lor în beletristică, dar în sfera ideilor coboară interesul la amănunte utile, dacă sînt utile, numai celor în cauză. Astfel de exigenţe, e adevărat, nu dau prea multă bătaie de cap publiciştilor care se simt chemaţi să-şi expună punctul de vedere. Intr-unul din numerele recente ale unei reviste din provincie e atacată o problemă de actualitate în urmă cu un an, doi. Că s-ar fi putut învăţa ceva din ideile puse atunci în discuţie, nu e exclus. Sigur e că se putea învăţa din modul în care s-a desfăşurat dezbaterea respectivă. Autorul articolului o pune însă pur şi simplu între paranteze — ca şi cum totul s-ar fi consumat undeva departe, la polul nord, de pildă (deşi cel puţin unele dintre ideile „sale", şi chiar modul de a le pune pot fi descoperite în materiale apărute la momentul respectiv şi îşi antedatează articolul : el ar fi fost scris cu mai mulţi ani în urmă, înaintea dezbaterii amintite, iar autorul n-a crezut de cuviinţă să-l actualizeze...

*

Din ce în ce mai interesantă este revista „Teatrul", sub conducerea noului său redactor şef, Ion Cristoiu. În ultimele luni ea a crescut cu fiecare număr, impunîndu-se în peisajul nostru revuistic, devenind una din publicaţiile care **trebuiesc** citite.

*

Sumarul ultimului număr al publicaţiei „Collegium" (2, 1986), Buletin de informare şi documentare metodico-ştiinţifică al Filialei Iaşi a Societăţii de ştinţe filologice din R. S. România este structurat în jurul tematicii **Persoana gramaticală — Persoana narativă — Personaj literar.**

D.E.C.

Textualismul, clepsidra răsturnată şi orgoliul ficţiunii

Se discută, cîteodată, în ultima vreme, despre o criză a ficţiunii în unele romane recente şi lucrul este real cînd ne referim la evenimente. Cum însă de „evenimente" au fost pline cele mai multe din romanele deceniilor anterioare, faptul nu ar constitui un regres. Textualismul contribuie cu bună ştiinţă la deruta factologiei (simbolizante sau nu), pentru a ridica la rîndul lui o sumă de probleme particulare, gîndite şi concepute cu lentoare programatică, părelnică atîta vreme cît intervine livrescul ca factor de amănunţire a întîmplării şi de orientare a ei către autoreflexivitate. Un gen proxim, deci : amintirea, comună şi altor orientări epice (de pildă **Orgoliilor** sau **Căderii în lume**). Diferenţa specifică se află în reflecţiile textului pe marginea propriei lui geneze, a rostului în lume şi în literatură, cu scopul constituirii unei meta-realităţi în care să se confunde artefactul cu realul. Mimesis-ul intră desigur în componenţa unei asemenea conceperi. însă numai ca o pricină a detaşării polemice.

Romanul lui Bedros Horasangian, **Sala de aşteptare,** verifică cele de mai sus şi le ilustrează pe larg (uneori, e drept, mult prea pe larg), oferind aproape un manual de textualism. S-au avansat opinii după care ar exista fisuri ce l-ar diviza în două, chiar trei, romane distincte. Mă îndoiesc de valabilitatea unor astfel de supoziţii şi argumentul mi se pare a fi însuşi caracterul impecabil demonstrativ al textullui lui Bedros Horasangian, care nu trebuie citit numaidecît după reţetele clasice.

Preocuparea de căpetenie este aici timpul. Nu „durata", deşi, undeva, se discută şi despre ea. Timpul, adică o succesiune de durate, din care este exclus fragmentul în curs de desfăşurare, ocolit cu grijă, tocmai pentru că obsedează, el, în primul rînd. Cum s-ar zice, prezentul. Deşi accepţiunea unui astfel de cuvînt în romanul lui Horasangian este foarte vagă, l-aş defini, totuşi, drept o confluenţă explozivă : dintre ceea ce a fost şi ceea ce va fi. Este „claxonul strident", singurul element care se oferă „gratis" şi ostentativ. Mai precis, este prezentul amintirii, al povestirii derulate concomitent cu evenimentele înseşi. Singurul „prezent" autentic este deci jurnalul, unde timpul evenimentului coincide (ori este foarte apropiat) cu timpul transcrierii lui. Jurnalul (îi voi zice în continuare, „jurnalul bunicii") alternează cu trăirile „nepotului" şi ale altora. Important este însă un fapt, menit să confere o tensiune caracteristică : agresiv şi tenace se vădeşte aşa zisul trecut, el violentează ceea ce s-ar putea numi viitorul, acesta fiind pasiv, fără vlagă, predispus la involuţie. Textualismul vizează un viitor extrem de problematic, deoarece se întemeiază pe un trecut obstinat şi recuză prezentul : orice text este un lucru consumat, inclusiv, în ordinea epicului, istoria pusă de el însuşi în circulaţie, pe care se străduieşte să o întîrzie. În schimb, „bunica" (autoarea unui jurnal conceput pe alocuri polemic, drept transcriere mimetică), nu se îngrijorează de timp („oare la vîrsta mea se poate vorbi de timp"), căci îl umple cu evenimente, îl comprimă şi îl anulează. În această epocă narativă vieţuieşte un singur personaj, autoarea jurnalului, detaşată de propriu-i text şi de aceea puternică. Nu se îngrijeşte de literatură, ea pur şi simplu trăieşte, lectura (adică livrescul) ei fiind o funcţie de acumulare. Lucian (Lucian Anonimul) este baroc şi debilitat de propensiunea sa către **causa causarum.** Ciocnirea dintre timpul lui şi acela al jurnalului generează un fel de implozie, specifică **Sălii de aşteptare,** roman despre drama discontinuităţii. Acesta mi se pare a fi sensul nocturnului care predomină multe din povestirile lui Horasangian şi care îşi pune pecetea şi pe cel dintîi roman al său (primele secvenţe se derulează în crepuscular, în ore de vecernie). Sînt orele creaţiei, zice undeva Petrovicescu. Adică ale artefactului. Adică ale genezei. Adică ale amestecului textualist, din care, în plan stilistic, rezultă contopirea frazei, aglutinarea ei şi mortificarea duratei.

Aşadar, viitorul este retractil. Opoziţia dintre cele două secvenţe (jurnalul şi trăirile lui Lucian) conţine nu doar un germene demonstrativ, ci şi un principiu, răsturnat, de structurare a lumii. Lucian se întoarce către „bunica", prezentul tinde spre trecut, propriul lui trecut, un „ACOLO" de o magie poate inexpresivă dacă nu ar exista cîteva rapeluri (peştele mort, femeia moartă, „bunica" ce moare). Pe scurt, „trecutul şi prezentul încălecîndu-se... „Experienţa thanatică este una de control. Autoarea jurnalului o trăieşte şi ea, însă cu detaşarea unei fiinţe dominate de pulsiunile fireşti, ale vieţii, care saturează spaţiul în avalanşe : timpul nu are cum în aceste condiţii, să mai existe, decît decorativ, adică inconştient şi deci activ. Oricum s-ar potrivi lucrurile, în sintaxa povestirii predomină mai mult ca perfectul, trecutul în trecut. Sau „clepsidra răsturnată", amăgitoare doar la prima vedere şi definind în fond acelaşi lucru : o „sală de aşteptare", în care se consumă nu „timpul risipit", ci „mitul" acestuia, în care însăşi istoria romanului a fost inversată, spre relativizarea oricărui demers şi, mai ales, spre naşterea unui personaj care să existe datorită propriei povestiri. Prin ceea ce are notabil, textualismul propune şi o miniaturizare a personajului, o transformare a lui într-un fel de aerou. Experimentul, mai vechi, are, în reluare, meritul de a fi discret.

Mai mult ca perfectul este în consecinţă timpul nimerit pentru epicul textulist, sau, mai curînd, pentru o ficţiune care îşi creiază istoria. Aceasta este ţinta ultimă a lui Bedros Horasangian, sprijinită sau reconfortată de teoria, sumară desigur, a semnificaţiei limbajului, datorată lui Gheorghe Crăciun (pentru mine aici doar „Gheorghe Craciun"). În rezumat, semnele devin literatura „doar într-un context cu totul particular al altor tipuri de discursuri neliterare". Cam alambicat, dacă avem în vedere şi „şocul ontologic provocat de interpretarea eronată a unui cuvînt, în ziua cea mai lungă a Japoniei...

Oricum, esenţială este dezvoltarea unor astfel de premise, precum şi rezultatul la care se ajunge : un roman cu o „cheie" proprie, adresat unui circuit de iniţiaţi, care pot (ori stiu) să o folosească. Importanta este aici disperarea naratorială, efectiv experimentală. Prozatorul se autodizolvă într-o multitudine de ipostaze : Lucian, Petrovicescu, Gheorghe Crăciun, „domnul Minea" (introdus cam după tipicul lui Bulgakov), chiar Bedros Horasangian. Tenta polemică la adresa „metodului" realist este evidentă : după ce a relativizat istoria, contingentul, scriitorul autonomizează ficţiunea, lucru firesc şi consecinţă aşteptată.

Mai întîi, în primplan trece tot ceea ce aparţine artei (adică „creaţiei", „artefactului", şi nu „naturalului"), de unde şi raportările curente la literatură, muzică, pictură, film. Se trăieşte într-o lume exclusiv a ficţiunii, a închipuirii : Ştefan Gheorghidiu apare ca personaj, alături de Camil Petrescu : în plină confesiune dramatică — o digresiune despre o monografie a lui Ov. Papadima ; în timpul preparării peştelui — despre Th. Pallady ; în timpul unei rememorări — despre Batalov şi Samoilova ; altădată — despre Caspar David Friederich. Arta trimite la artă, imaginaţia la imaginaţie şi, dacă ţinem neapărat, textul la Text. „Dead imagination, imagine you"... Numai că în **Sala de aşteptare,** intertextualitatea este o relaţie între fiinţe şi între realităţi palpabile ori intenţionat palpabile prin chiar relaţia care le uneşte. Livrescul îşi cere dreptul de a fi sieşi suficient. Mai mult încă, el declanşează cuvîntul particularizator, numai lui i se datorează discursul personajului (şi desigur al naratorului), el crează, distruge şi recompune microunităţi de text, fiind de cele mai multe ori factorul lor determinant. Ficţiunea se autentifică pe sine.

Uneori se autentifică şi prin parodiere. Nu cred să greşesc prea mult asemănînd periplul lui Lucian (în diverse împrejurări, toate legate la nivelul povestirii, nu al istoriei) cu drumul lui Leopold Bloom, din **Ulysse.** Citadinul Lucian se plimbă în propria-i amintire, în el însuşi, într-un mod oarecum prozaic. Se va desprinde, pentru a pluti în sferele dureroase ale metafizicii îndată ce voiajurile sale se desfăşoară pe un velociped. În sfîrşit, de ce nu ar mînca Lucian dacă nu o madelenă, cel puţin o plăcintă cu mere ?! Şi de ce nu s-ar introduce în roman o convenţie prea ştiută : epistola ?! Se ajunge în final la un — discurs — despre — un — discurs — care — se — referă — la — un — discurs — originar. „E tot ce poate fi mai trist şi mai eroic" — scrie Gheorghe Crăciun. Aş zice că este numai tot ce poate fi mai trist.

Acestea şi alte cîteva procedee năzuiesc la o înglobare a contingentului, la o topire a lui în miraculosul atanor al ficţiunii. Romanul lui Horasangian distruge sistematic ceea ce se numeşte convenţie realistă. Şi mi se pare că rostul foarte numeroaselor documente de epocă incluse în „jurnalul bunicii" este acelaşi cu al epistolelor lui Petrovicescu : de a demonstra că istoria cotidiană este (sau poate fi) creaţia imaginaţiei. Ficţiunea nu e numai orgolioasă, ci, în raport cu geneza ei, chiar arogantă. Şi dacă sînt invocaţi Iorga, Brătienii, Carol al II-lea,Arsavir, doi-trei critici cunoscuţi, aceasta se întîmplă nu pentru ca ficţiunea să fie negată, ci pentru ca realitatea să fie absorbită în text, spre a deveni ea însăşi text ; se ambiţionează un livresc al realităţii. „Obiectele mă plictisesc de moarte" — zice un personaj. Şi cum nu le poate ignora, prozatorul le aneantizează prin textualizare, după principiul că „în cărţi se poate trăi cu adevărat o ALTĂ viaţă". Altfel spus, cotidianul tinde către ficţiune, ca la Don Quijote. Lipseşte însă un Sancho, care să-l tragă de mînecă pe Lucian Petrovicescu, Horasangian, Crăciun, Matevosian, Minea. De fapt, textul care ar fi putut juca acest rol, „jurnalul bunicii", precum şi unele fragmente similare, sfîrşesc în glosă demonstrativă.

Este falsă concluzia unui estetism textualist. Dimpotrivă. O spune chiar Bedros Horasangian : el face „est-etică". Substratul romanului, moralizator, vine dintr-o veche antiteză romantică : trecut şi prezent. Intelectual fiind, prozatorul caută un Graal pe care, conştient, nu-l va atinge : „o prezenţă". De aceea, toţi posibilii naratori ies pe rînd din scenă, precum cei zece negri ai Agathei Christie. Rămîne răspunzător de ficţiune acela pe care poetica modernă îl cam recuză : autorul. Este aici expresia figurată a unui posibil eşec dinainte asumat, o negaţie a înseşi principiilor care stau la baza textualismului. Totuşi, nu cred că Bedros Horasangian a cîntat, sau va cînta vreodată, în faţa unei săli goale. Aşa i s-a întîmplat numai lui Lucian Anonimul, pentru care arta era o defulare, o asumare uscată. El trebuie să şi moară : din orgoliul ficţiunii de a-şi ucide propria-i plăsmuire. Ca un adolescent, el dorea să descifreze „marea aventură a existenţei", însă o face ca un matur ce se află, adică sub imboldul fricii de timp. De aceea, el consumă totul şi în consecinţă gîndeşte cam pletoric, precum orice umbră dintr-o sală de tranzit. Deci, nu este un erou, căci se risipeşte în „întrebări fără noimă", din acelea de care se teme „bunica" din jurnalul locurilor comune, mediocre şi imbatabile. Nu poate fi şi nici nu se doreşte un revoltat, ci se complace în statutul de cronodependent şi nu are nici chiar o „libertate interioară". În consecinţă, se pierde între alţii, într-o dramatică sinonimie. Unicul teren pe care se simte capabil de oarecare manifestare a personalităţii este textul, în care caută cuvîntul, nu limbajul. Dar cum un text este o sumă de circumstanţe, Lucian se arată incapabil de a le judeca şi se refugiază în propria-i convenţie, care, pînă la urmă, tot de limbaj ţine. Este aici, mi se pare, un risc major : eludarea cuvîntului. Din nostalgia acestuia, clasicistă în fond, s-a născut şi textualismul.

Dan MĂNUCĂ

actualitatea

O explicaţie

În epoca actuală raportul dintre literatură **şi ştiinţă (înţelegînd prin aceasta din urmă atît „ştiinţele exacte" cît şi cele „umaniste" — filozofie, istorie, psihologie, etică etc....) ridică noi întrebări la care sîntem chemaţi să răspundem.**

Marile descoperiri ale secolului nostru în domeniile fizicii, chimiei, biologiei precum şi în disciplinele „de graniţă" au schimbat şi schimbă neîncetat faţa lumii. Scriitorul, asemenea celorlalţi oameni, beneficiază şi el de roadele acestor descoperiri. Mai mult chiar. Prozatorul, poetul, dramaturgul sînt interesaţi de universul interior al savantului, al cercetătorului, priviţi nu numai sub aspectul profesiunii lor ci şi ca membri ai societăţii în care trăiesc, de conştiinţa lor ci-

Ştiinţa,

Pentru cine îşi imaginează critica şi creaţia beletristică evoluînd coerent, într-o armonie mai mult sau mai puţin evidentă, contactul cu istoria criticii va fi o dezamăgire.

Arta şi critica se dezvoltă urmînd direcţii deosebite, nu numai în împrejurări accidentale — ci în mod curent.

„Ar trebui să se recunoască cinstit că istoria criticii prezintă un interes intrinsec, independent de legătura ei cu istoria practicii scrisului : ea constituie pur şi simplu o ramură a istoriei ideilor care se află într-o relaţie destul de slabă cu literatura propriu-zisă, produsă într-o anumită epocă." (René Wellek). Deşi „poate fi detectată influenţa teoriei asupra practicii şi, într-o măsură mai mică, a practicii asupra teoriei", asemenea relaţii nu se pot substitui istoriei interne a criticii, nu pot ascunde dezvoltarea autonomă a disciplinei : „în general (...) relaţia dintre teorie şi practică e indirectă".

Autonomia criticii se susţine cu argumente greu de contestat. Relaţia teorie a artei-artă e pusă sub semnul întrebării de numeroase neconcordanţe.

Există însă şi o legătură, cu adevărat importantă, de care nu se poate face în nici un caz abstracţie.

Critica, discursul teoretic la modul general, exercită o influenţă incontestabilă asupra creatorilor de artă şi a cititorilor ; dar nu o influenţă directă, de tipul stimul-răspuns, ci mediată, prin mijlocirea spaţiului cultural.

Critica lucrează asupra spaţiului cultural, îl modelează, îl determină ; opera de artă trăieşte astfel într-un soi de lichid amniotic cultural care favorizează, sau dimpotrivă rezonanţa acesteia în conştiinţe. În stabilirea compoziţiei acestui mediu de cultură critica nu joacă cel mai mic dintre roluri...

Dacă nu determină direct opera sau receptarea ei imediată critica (teoriile despre arta, celelalte discipline din aceeaşi familie) le influenţează indirect acţionînd asupra mentalităţii, a ţesăturii de credinţe care, alcătuind atmosfera culturală, dau o anumită configuraţie creaţiei culturale a momentului.

*

Nu putem reduce comunicarea cu cei din jurul nostru la schimburi de raţionamente ; limbajul antrenează neîntîrziat povestea — care e descriere a unei realităţi, sau a unei realităţi imaginare : folosire a cuvintelor pentru a în-făţişa lumea — nu relaţii deduse abstract, între elementele acesteia. Discursul cotidian, la fel ca şi acela al operei artistice, îţi cere nu să avansezi formule logice, ci să vorbeşti „despre" ceva.

Epicul umanizează, face ca între vorbitor şi interlocutorul său să „apară" lucruri, fenomene, oameni — mai ales oameni.

Cea mai „umană" formă de limbaj — limbajul

O falsă

Cînd s-a aflat că Robert Julius Oppenheimer, fizicianul cu o contribuţie majoră în finalizarea programului de la Los Alamos, scrie şi poezii, un coleg de comunitate ştiinţifică — dar nu unul oarecare, ci Paul Dirac, laureat al premiului Nobel pentru fizică — a exprimat tranşant opoziţia aparentă dintre ştiinţă şi poezie. „Pentru că, spunea el, omul de ştiinţă se sileşte să exprime într-o formă clară ceva neştiut pînă atunci, în timp ce poetul exprimă într-o formă cît mai neclară ceva ştiut de mult de toată lumea !". Întîmplarea merită să figureze în culegerile de anecdote, dar poate fi considerată şi drept un reflex al unei mentalităţi comune. Ştiinţa şi literatura sînt situate, dacă nu la polii globului intelectual, în orice caz în două teritorii cu frontiere reciproce suficient de tranşante. Rigurozitatea cercetătorului n-ar putea coexista cu inspiraţia poetului. În realitate, într-o vreme a perturbării frontierelor convenţionale, atît în literatură cît, îndeosebi în ştiinţă, prin proliferarea domeniilor interdisciplinare, raporturile dintre cele două teritorii ignoră adesea prejudecăţile. Invocînd din nou o întîmplare din lumea cercetătorilor, gîndul ne duce la Jacques Monod, care după ce primise premiul Nobel pentru fiziologie şi medicină prezenta un ciclu de conferinţe în Statele Unite. După o conferinţă ţinută la New York, A. B. Pardee a publicat un articol cu titlul „O noapte la operon". Trebuie să precizăm, cel puţin pentru unii cititori, că operonul reprezintă un grup de gene legate responsabil de sinteza unui grup de enzime, la rîndul lor reunite într-un sistem enzimatic. Dar ce se întîmplase în seara respectivă ? „Asistenţa a rămas cu respiraţia reţinută, scrie A. B. Pardee, apoi aplauzele au izbucnit cu o frenezie depăşind orice ovaţie auzită în oraşul nostru. Oricare va fi soarta teoriei operonului, profesorul Monod a cucerit în această seară o imortalitate de un gen particular creînd o nouă formă de artă care străbate deopotrivă ştiinţa şi literatura". Articolul din care am citat a fost publicat ulterior, alături de lucrările lui Jacques Monod în volumul **„Origines de la biologie moléculaire, un hommage à Jacques Monod".**

literară

vică, de „viața personală“ a acestora în scopul de a le reda în scrierile lor cît mai convingător, mai veridic.

Pe de altă parte demersul critic asupra operei beletristice a generat în secolul nostru noi metode de cercetare, beneficiind de aportul cuceririlor din domeniul sociologiei, psihologiei, istoriei etc...

Iată, deci, tot atîtea subiecte de meditație la care se adaugă și altele, subiecte care sînt tot atîtea întrebări ce se ridică atît în fața omului de litere cît și a cititorului, dornic să cunoască și să înțeleagă lumea în care trăiește. Întrebări cărora să li se dea răspunsurile cuvenite.

În paginile de față prezentăm cîteva opinii pe această temă primite din partea unor colaboratori ai revistei. Așteptăm și alte puncte de vedere din partea unor scriitori și oameni de știință interesați de problematica pusă în discuție.

critica, beletristica

literar — e în acest sens mai bogată decît toate celelalte.

Orice gen de discurs literar creează oameni/personaje.

Care sînt însă personajele discursului critic?

Iată o întrebare pe care n-am prea întîlnit-o — deși criticul, ca oricare alt vorbitor sau scriitor, spune „povestea“ sa.

Personajele criticului sînt operele și autorii despre care scrie?

Acesta e răspunsul cel mai la îndemînă, care ni se dă fără multă bătaie de cap. Și, într-adevăr, de cele mai multe ori operele și autorii lor devin personajele criticului — metamorfozat în nuvelist sau romancier.

Există totuși în lucrările critice un personaj care merita din partea noastră mai multă atenție: e vorba de „personajul narator“.

Dacă în scrierile epice personajul care povestește folosește persoana întîi, numai oamenii lipsiți de orice instrucție ar mai confunda acel eu cu autorul. Aceasta indiferent de „trucurile“ de care s-ar uza în acest scop: formula jurnalului intim „autentic“, fapte și personaje reale intercalate în ficțiune etc.

Limbajul are proprietatea de a da naștere el însuși la realitate; o realitate paralelă cu realitatea care ne apare ca obiectivă: în acest joc pe care astăzi nimeni nu îl mai nesocotește eul devine lesne un eu fictiv.

Dacă pentru limbajul operei beletristice fenomenul e curent, este el altfel pentru limbajul criticii? Textul critic trebuie aliniat celorlalte tipuri de discurs strict referențial, ori este ficțiune, ca orice operă artistică? Simpla opțiune pentru un tip sau altul de critică (critică „subiectivă“, critică „obiectivă“...) să fie în măsură a rezolva problema?

*

Wittgenstein nu s-a ocupat în mod special de estetică. Reflecțiile despre artă nu lipsesc totuși din meditațiile sale prelungite asupra naturii și funcționării limbajului.

În analizele sale timpurii (cunoscute din carnetele de însemnări din anii 1914—1916) eticul, esteticul și miticul se cuprind într-o perspectivă integratoare.

Mutațiile care se produc între **Notebooks 1914—1916** și **Tractatus...** pot fi urmărite printr-o paralelă între fragmente din cele două etape (a se compara de pildă însemnarea din 24.7.16. cu fragmentul 6.421 din **Tractatus**: sau însemnările din 7.10.16 și 20.10.16 din **Notebooks** cu fragmentele 6.44 și 6.45 — pentru a reconstitui „deriva“ de la estetic la mistic ș.a.m.d.).

Există însă o perioadă în care Wittgenstein se ocupă în mod explicit de crearea unei estetici. E vremea profesoratului la Cambridge. Notele discipolilor care asistă la conferințele din vara anului 1938, publicate, după moartea filosofului, sub titlul **Lectures & Conversations on Aesthetics, Psychology and Religious Belief...** confirmă faptul că gîndirea estetică wittgensteiniană prelungește concepția sa despre limbaj.

O primă observație privește în mod firesc cuvintele-cheie, termenii-definiție folosiți de esteticieni. În lipsa raportării atente și permanente a cuvintelor la realitatea reprezentată ele „decad“ în abstracțiuni, sînt luate în considerație numai pentru „învelișul“ lor. Cuvintelor li se uită natura, iar cei care le întrebuințează nu mai țin cont de realitatea trădată.

O asemenea eroare e oricînd periculoasă, dar cu atît mai mult atunci cînd este vorba de estetică — tocmai pentru că în estetică nu poți „argumenta“, nu poți susține definiții, legi ș.a.m.d., cunoașterea fenomenelor fiind aici legată pînă la identificare de circumstanțe.

Frumos, bun, celelalte cuvinte capitale pentru lămurirea chestiunilor artei au devenit astfel cuvinte artificiale.

Ce urmări are un asemenea lucru?

Teoriile devin la rîndul lor succesiuni de abstracțiuni lipsite de contact cu realitatea pe care nu o mai înfățișează. Multe credințe, mituri, „adevăruri indiscutabile“, „argumente obiective“, răspîndite în cercuri largi de cititori, nu sînt decît construcții de acest gen: cuvintele-cheie ale esteticii, arată Wittgenstein, au devenit, în majoritatea cazurilor, doar ficțiuni.

*

Asemeni lui Peter Schlemihls, cel care și-a pierdut umbra și cuvintele își pierd realitatea: creează o lume fără legătură cu lumea reală, populează cu fantasme „tratatele“, afirmațiile „indubitabile“ ale criticilor. Împrejurarea e atît de frecventă și implică atîtea consecințe încît ar mai fi nevoie de încă o disciplină, între numeroasele ramificații ale criticii, o disciplină care să studieze deformările introduse în discursul critic de alunecările de sens ale conceptelor, de lipsurile unei gîndiri care nu mai poate și nu se mai străduiește să cuprindă în același timp reflexul verbal și realitatea.

Confuziile de sens dintre realitatea care naște cuvîntul și realitatea pe care cuvîntul o naște sînt poate partea cea mai interesantă din „disputele de idei“ care privesc astăzi fenomenul artistic.

*

Ca orice alt gen de cercetare, cercetarea literaturii tinde să se transforme, în planul cel mai înalt, într-o construcție teoretică.

Lucru cît se poate de firesc, se va spune, și ar fi într-adevăr firesc dacă procesul abstractizării nu s-ar termina, inevitabil, prin idee și concept.

Se ivește astfel o problemă care pune în evidență cazul cu totul special al studiului literaturii.

Opera literară prinde viață în conștiințe datorită unui amestec de sentimente, idei și senzații produse, declanșate, sau cum vreți să-i spuneți, la lectura poemului, romanului ș.a.m.d. În momentul lecturii intră în acțiune o serie întreagă de convenții organizate în jurul textului recunoscut, prin consens, ca operă literară.

Să privim mai de aproape amestecul complex pe care-l reprezintă opera. În cadrul acestuia, ideile sînt doar una din componente și — dacă ținem seama că se pot face cu aceleași idei și capodopere și compuneri lipsite de orice valoare — nu una caracteristică.

Scrierile literare nu pot fi rezumate înșirînd ideile conținute. Literatura e o specie de viață spirituală în care sensibilitatea, logica inimii joacă primul rol.

Prin decantări succesive ale trăirilor incitate de lectură se ajunge la sisteme estetice „solide“ sau la sclipitoare disociații.

Dar în măsura în care discutînd despre operă folosim termeni cu un grad mai mare de abstractizare opera este eclipsată într-o tot mai pronunțată măsură — pînă devine simplu pretext.

Aspirînd să atingă ideea, critica nu-și realizează proiectul decît renunțînd la operă: în înșiruirea de abstracțiuni a sistemelor critice sentimentele, senzațiile, trăirea reprezentată de receptarea operei nu-și mai găsesc locul.

Acesta e paradoxul condiției criticului — al oricărui comentariu despre artă: pentru a fi împărtășită celorlalți experiența definitiv subiectivă a receptării operei de artă e generalizată, conceptualizată: prin același proces scrierea artistică, prin ce are caracteristic se îndepărtează, devine impenetrabilă...

C. PĂTRAȘCU

Tentația liniștii

(ALTE ÎNSEMNĂRI PENTRU O METODĂ)

1.

Pe măsură ce au trecut anii, eu am pus practica liniștii mai presus decît scrisul. Și totuși scrisul, deși distruge mișcarea și face halte acolo unde materia gonește vertiginos, este la fel de folositor nemulțumirii și neîmpăcării mele ca și liniștea.

A scrie înseamnă a te mulțumi cu puțin: lumea **scrisă** este din bucăți. Bibliotecile nu epuizează nici măcar suprafața lucrurilor, cei însetați de întreg nu vor obține **întregul** punînd laolaltă sutele de „dosare“ cu cazuistică umană și inumană. Cantitatea de pagini și informații este prestigioasă și astfel ea validează o eroare a cunoașterii. Imensitatea lumii rămîne în afara miilor de pagini scrise, și singurele victorii (discutabile și ele) aparțin operei neterminate, fragmentelor holografice *.

2.

În două situații am crezut că se poate renunța la scris; sau că **eu** voi renunța. Întîi a fost după niște căutări isihastice; și scrisul a început să mi se pară limitativ; o secreție a orgoliului. Se adăuga poate și un sentiment al saturației, impresia de inflație de text steril, atît de comună epocii. Ca depozitar de cunoaștere și de mistere scrisul mi se părea strîmt. Perspectiva **dhyana**, sau cea palamită (făcînd parte dintr-o tradiție spirituală care cuprinde și spațiul carpatic) îmi promiteau mai mult. Apreciam cît se poate înainta pe această cale, scrisul pălește în fața fulgerelor mentale, lumina nu se lasă formalizată. Asta a fost spre 40 de ani.

Patru ani mai tîrziu, treceam printr-o încercare dificilă. Suferisem o operație chirurgicală, trupul era slăbit și amenințat, trăiam o stare de spirit cu totul deosebită. O mare indiferență față de mine însumi, față de Eu (acest „centru“ în jurul căruia mi se rînduiseră toate pînă atunci). Detașare de trebuințe, „imperioase“ altădată, acum văzînd că sînt mărunte, neînsemnate. Psihologul zice că în situații limită de acest gen, se accentuează narcisismul și egocentrismul. Cu mine atunci s-a întîmplat invers, interesul față de mine diminuase. Astăzi, revenit la vigoare, aceste rînduri sînt o simplă rememorare. Acum cu greu reușesc să refac, să recapitulez fidel acea stare de detașare, eliberare, absență. Amenințat cu dispariția, calm, deși cu un imens regret, trăiam fără planuri, fără trecut și fără amăgiri. Nu renunțasem la nădejde, dovadă că, multe ore, încercam acele discuții terapeutice cu rinencefalul, în alpha. Dar starea de spirit a narcisicului, a asupritorului, a învingătorului era complet absentă. Vecinătatea morții triază sever și categoric multitudinea — zarva scopurilor, restrînge sfera trebuințelor la cîteva capitale, aerul, apa... În acele zile și săptămîni, cititul mi se părea cu totul zadarnic și inutil, iar scrisul așișderea.

Dar acestea au fost două cazuri extreme, chiar dacă semnificative și instructive.

3.

În același timp, am privit spre oamenii care scriu, mai bine zis spre planeta care scrie, și am văzut că există riscul unei împotmoliri intelectuale.

Știm că viața fără text este rudimentară, întunecată. Textul luminează existența și orientează meditația.

Dar s-a văzut și o neputință de tip filologic, de tip cărturăresc. „Răul“ filologic nu are altă consecință neplăcută decît o duioasă uscăciune spirituală. Iluminatul a regretat, întotdeauna, că nu-i are pe intelectuali de partea lui: „Cărturarii au luat cheile de la ușa cunoașterii, nu intră nici ei, nu lasă nici pe alții să intre“.

Ce-i de făcut? Chiar dacă prea puțini iluminați se aleg dintre intelectuali, culturalizarea rămîne totuși singura soluție de a pune în circulație coduri vitale. Asta în condițiile megapolisului și, în genere, în condiția unei planete suprapopulate. De aceea, nu ne plîngem de iarna filologică: e un anotimp de neocolit. Și apoi, nu cred că omenirea se va omogeniza cultural în

(continuare în pag. 15)

Vasile ANDRU

* Aflăm că „fiecare fragment al hologramei păstrează, completă, imaginea întregului“. Sugestie pentru un anume tip de text, care participă ca element al unui întreg dar, în același timp, ca autonom și conținînd toate elementele întregului.

contradicție

Expresia figurată nu este apanajul exclusiv al poetului, cărți întregi fiind dedicate rolului metaforei în știință. Ea se naște și circulă în două alternative. Astfel, există expresii figurate utilizate exclusiv de specialiști desemnînd fenomene sau structuri noi. Cuvinte din lexicul uzual sînt investite cu sensuri noi, în funcție de imaginația cercetătorilor, îndeosebi în domeniul fascinant al biologiei moleculare. Explicația acestei „contaminări“ a terminologiei științifice riguroasă prin definiție, ține atît de infinita complexitate a lumii vii la nivel molecular, cît și de noile metode și instrumente, care așa cum scria Lucian Blaga „saltă observația în zona teoriei“. Un exemplu recent, de interes deoarece se referă la substratul molecular al aterosclerozei, poate fi edificator. Colesterolul, obsesia anumitor vîrste, are un rost al său reprezentînd un material de bază în edificarea frontierelor celulelor, biomembranele. Pentru aceasta este necesar ca moleculele de colesterol din sînge să pătrundă în celulă. Ele pătrund legate de lipoproteine, dar pentru depășirea frontierei celulare se leagă la suprafața celulei de niște receptori-proteine. Într-o altă etapă se deplasează laolaltă mai multe asemenea complexe lipoproteine-receptori, pentru ca în continuare să se producă la suprafața celulelor niște depresiuni care au fost denumite, cu imaginație, de către cercetătorii americani care au descoperit fenomenul, **coated-pits**, ceea ce nu înseamnă altceva decît... puțuri înfundate. Cu această ocazie am și prezentat descoperirea pentru care în urmă cu 3 ani s-a primit premiul Nobel pentru fiziologie și medicină.

Mai interesantă, benefică pentru cititorul a cărui imagine despre laboratoarele de cercetare se află sub semnul aleatoriu al știrilor de tot felul, este apariția unor cărți de știință care deși semnate de cercetători consacrați, aparțin și literaturii beletristice. Poate că exemplul cel mai pregnant îl reprezintă Lewis Thomas, pînă mai ieri director al celui mai important institut american de cercetări asupra cancerului, „Memorial Sloan Kettering Cancer Center“. Una din cărțile sale, „The Lives of a Cell“ a constituit de altfel subiectul unui eseu, publicat de Silvian Iosifescu în „România literară“. Lewis Thomas a mai scris încă două cărți de aceeași factură, „The Medusa and the Snail“ și „The Youngest Medicine“. Matricea viitoarelor cărți se structura într-o rubrică permanentă a unei reviste științifice de prestigiu, „New England Journale of Medicine“. Capodopera sa „literară“ rămîne prima carte, în care mijloacele literaturii sînt atît de prezente încît editorul traducerii franceze a intitulat cartea sub semnul celei mai depline metafore, „Le bal des cellules“. Optînd pentru calea generoasă și atotcuprinzătoare a eseului autorul stăpînește mijloacele literaturii în starea sa cea mai pură, asigurînd astfel calea de acces spre înțelegerea unor descoperiri care devin, din criptograme, adevăruri inteligibile. Scrisul său nu poate fi categorisit facil, în avalanșa inegală ca valoare, uneori vulgarizantă, deseori simplificatoare, a scrierilor de popularizare a științei. Citind cărțile lui Lewis Thomas te întrebi dacă nu cumva, asemenea hibridomilor celulari din laboratoare, rezultați din fuziunea unor celule provenind de la animale situate diferit în ierarhia ființelor, nu a apărut un nou gen literar. Este și cazul altor cărți semnate de Isaac Asimov, René Dubos, Jean Hamburger, Maurice Tubiana, André Lwoff și mulți alții. Asemenea scrieri sporesc, desigur, șansele de a înțelege știința contemporană, dar cresc și potențialul poetic. Vom ilustra acest ultim adevăr cu un citat din ediția franceză amintită a cărții lui Lewis Thomas, cu atît mai mult cu cît se referă la centura de ozon a pămîntului, despre starea căreia au apărut în ultima vreme tot felul de știri alarmante: „Ea (centura protectoare de ozon) respiră pentru noi și mai face și altceva pentru plăcerea noastră. În fiecare zi, milioane de meteoriți cad la limita externă a acestei membrane și se volatilizează prin combustia consecutivă frecării. Fără această protecție, suprafața terestră ar fi devenit de mult timp asemenea prafului de pe lună. Chiar dacă receptorii noștri senzoriali nu sînt destul de sensibili pentru a-l percepe, ne face plăcere să știm că zgomotul e acolo, deasupra capetelor noastre, ca zgomotul ploii, noaptea, pe acoperișul nostru“. („Le bal des cellules“, Stock, Paris, 1977, p. 233).

Încercînd să „împăcăm“ și mai mult știința cu literatura vom observa similitudini în planul psihologiei creației. Contrar a ceea ce se crede prea des, inspirația nu reprezintă numai starea de grație a poeților, ci și motorul descoperirii științifice. Un alt laureat al premiului Nobel, P. B. Medawar scria: „Pentru a ajunge la starea de spirit adecvată ideilor și pentru a încuraja procesul, abandonăm logica firească a lucrurilor“ („The Art of the Soluble“, Methunen, Londra, 1967, p. 164). Claude Bernard, întemeietorul medicinei experimentale, scria foarte clar, direct într-un caiet de note din laborator: „Ideile se dezvoltă spontan în minte și, cînd cineva se lasă condus de ideile sale, este asemenea unui om la fereastră care privește trecătorii“ („Cahier de notes“, Gallimard, Paris, 1965, p. 89).

Pînă la descifrarea bazelor neurofiziologice ale creației mai este o cale foarte lungă. Deocamdată, unii se amăgesc cu întrebarea „Este creierul un computer?“, în fond o versiune contemporană a unei întrebări îmbătrînite de secole „Este omul o mașină?“. Creierul omenesc, din care se nasc deopotrivă știința și literatura este produsul celei mai vaste istorii, nescrisă încă decît fragmentar, istoria evoluției. De aceea, vom încheia obligați de concizie, cu o descoperire recentă publicată în „Nature“, (S. Pedersen și colab., **Nature**, vol. 331, p. 585, 1988), un gen de „buletin oficial“ al științei. În esență, s-a demonstrat că în creier centrii de care depind înțelegerea limbajului vorbit și a celui scris sînt absolut separați. Acum devine, probabil, explicabilă discordanța între oralitatea de excepție a unor subiecți și inconsistenta exprimării acestora în scris, ori invers.

Sperînd că nu am divagat prea mult în scurta incursiune la frontiera dintre știință și literatură, încheiem cu convingerea că în viitor această relație ne va dezvălui multe adevăruri, azi încă nebănuite, necunoscute.

Valeriu RUSU

Contexte

Momentul și durata

Într-un eseu publicat în revista Viața românească (număr omagial prilejuit de împlinirea, în 1983, a unui veac de la apariția volumului Poesii), Gheorghe Grigurcu ajungea la o concluzie interesantă: „Cea mai importantă creație a lui Eminescu e cititorul său“. Criticul se referea, firește, la opera poetică a lui Eminescu. Afirmația însă e cu atît mai îndreptățită în ceea ce privește ziaristica eminesciană. Într-adevăr, preocupat permanent de sădirea în conștiința cititorului a unor convingeri trainice, etice, estetice, politice, patriotice înainte de toate — ziaristul își forma, de fapt, concomitent, cititorul — cititorul imediat, ca și pe cel din viitor, apt de lectura unei publicistici moderne, în mare tradiție europeană. Ceea ce în alte culturi au înfăptuit o pleiadă întreagă de scriitori și jurnaliști, la noi, au făcut, în secolul trecut, doar cîteva mari spirite și, în primul rînd, Eminescu.

Eminescu își elabora articolele cu o minuție de bijutier, chiar dacă nu arareori, după cum o impuneau împrejurările și „situațiile“ diverse, bijuteria era o bombă cu explozie sigură. Ne putem imagina efortul teribil al poetului de a scrie, nu o dată, de pe o zi pe alta, ample și documentate texte cu subiecte extrem de variate și încă la nivelul unei exigențe de la care, ne dăm seama astăzi mai mult ca oricînd, înțelegea să nu coboare cîtuși de puțin, sub nici o presiune. Este neîndoios că oricît de revelatoare și de incitantă, ca problematică și idei, ar fi publicistica eminesciană, aceasta nu ne-ar apărea atît de proaspătă dacă n-ar purta în litera și spiritul ei vibrația unică a celui mai dăruit condei care a scris vreodată în limba română. Viața ideilor este și viața cuvintelor, a sintagmelor în care ele sînt formulate și reformulate. Căutînd cuvîntul ce exprimă adevărul, Eminescu, cel mai mare ziarist român, conferă verbului o încărcătură de simțire și cugetare, un patos și o fervoare care îl implică puternic în contingent, dar, în același timp, îl înscriu pe traiectorii ce ignoră evenimențialul și spectacolul de o zi. Cuvîntul nu doar numește adevărul, adevărul lui Eminescu, ci se ridică la semnificații ce țin de planul general al istoriei, al biografiei unui popor, aceasta producîndu-se nu numai prin forța „ideilor trăite“ și a faptelor durabile, la care poetul se raportează și pe care le evocă și le invocă adeseori, ci și prin puterea cuvîntului, prin unicitatea rostirii. „Răstignit“, ca ziarist, în epoca sa, în Timpul său, Eminescu „sare“ din veacul lui ingrat, epitetul aparține lui G. Călinescu, pentru a se înscrie în durata — cum am putea-o numai mai definitoriu? — eminesciană.

La peste o sută de ani de la momentul redactării, articolele lui Eminescu ne fac să trăim un plenar și neliniștitor sentiment al perspectivei istorice, al întinderii seculare. Aceasta se datorește, desigur, și artei și profesionalismului gazetarului. De altfel nu există, în ceea ce-l privește pe creatorul faimoaselor Scrisori, nici o deosebire esențială între arta poetului și arta gazetarului, ceea ce îl determina pe Șerban Cioculescu să vorbească, într-un articol din Revista Fundațiilor, din 1939, despre „vocații paralele“. Nimeni n-a mai scris în presa acestei țări atît de inspirat, ca Eminescu despre introducerea cadastrului sau despre politica financiară. Cutare însemnare din Caiete atestă cît de preocupat era de tonul și stilul articolelor sale, de vreme ce în presă din fondul atitudinii face parte integrantă, cu un rol decisiv în multe cazuri, însăși forma textului, chiar cînd acesta este o simplă informație.

Vasta operă ziaristică pe care a scris-o în numai cîțiva ani ne relevă — contrar imaginilor simplificatoare, proletculte — un Eminescu puternic, un spirit combativ, un adevărat protagonist al spectacolului lumii, conștient pe deplin de valoarea și menirea sa. Este tonic, în ordinea spiritului, să ne întîlnim, prin intermediul acestei inestimabile opere, cu un Eminescu — pragmatic luminat, angajat total într-o dezbatere pe care, noi cei de astăzi vedem mai bine decît contemporanii săi, o domina cu autoritate și o înnobila. Inclusiv atunci cînd nu avea întrutotul dreptate.

Neocolit de pasiuni de moment, Eminescu revine întotdeauna cu gravitate la pasiunea supremă pentru el: patria și destinul ei în univers („Pasiunea înaltă, pasiunile înjosesc“), ilustrînd o conștiință tutelară, „conștiința mai bună a românilor“ (Constantin Noica). Dar poate mai mult decît în poezie, în publicistică Eminescu vrea parcă să ofere demonstrația întreagă și definitivă a zicerii poporului român conform căreia — limba se îndoaie după gînd. Prietenii dar și adversarii ziaristului politic vor fi citit desigur cu sufletul la gură articolele sale provocatoare, de o savantă oralitate și vor fi privit cu irepresibilă admirație cum sub pana primului redactor al Timpului cuvîntul românesc se modelează după gînd și se înfioară de înălțimea cosmică a acestuia. „Istoricii literari și esteticienii — prevedea Perpessicius cu multe decenii în urmă — vor stabili într-o bună zi cît de unitară a fost existența materială și sufletească a poetului, cîtă prezență artistică și ideologică este în articolul său de ziar ca și în poema cea mai hieratică...“.

Citind astăzi publicistica eminesciană în ediția monumentală fondată (și edificată pînă la un punct) de Perpessicius (condiție sine qua non a stabilirii unității asupra căreia atrăgea atenția criticul și incomparabilul editor), constatăm că ea este, în fiecare pagină și în ansamblu, cel mai solid argument al uneia dintre ideile-forță ce o străbate, și, pe care într-unul din articole o descoperim într-o magnifică formulare aforistică: „...munca, acest corelat mecanic al adevărului; adevărul, acest corelat intelectual al muncii“.

Mărturie a epocii în care s-a produs, ziaristica eminesciană este, mai presus de toate, mărturia tulburătoare a unei mari conștiințe artistice și civice, pentru care tiparul constituia — cum scria poetul — gazetar — „toiagul memoriei omenirii“. Cu o asemenea idee înaltă despre rolul tiparului, Eminescu — gazetarul și-a devansat nu numai veacul, dar și mileniul.

Constantin COROIU

„Arhetipul“ poetului

Faptul a fost comentat insistent: la orice scriitor mare, în metamorfozele reluate obsesiv transpare un *mit personal*, care — unificînd semne ale cosmicului cu resursele vieții psihice — netezește înaintarea dinspre vizibil spre invizibil pînă în zonele tulburi ale inconștientului. Există însă un *arhetip al Poetului*, care, declarat sau nu, neimplicînd numaidecit influențe modelatoare, indică — la scriitori distanțați în timp — apropieri mai degrabă caracteriale, coincidențe chiar, ori similitudini în modul de a concepe temporalul și eternitatea. În fond, mit și arhetip sînt valori interferente. Trimiterile la un arhetip sau la mai multe punctează, în cele din urmă, fascinația exercitată de anumite unicate convergența cu purtătorii de forțe creatoare prodigioase. „Arhetipul care face posibilă însăși literatura — notează Leslie Fiedler — e în primă instanță Arhetipul Poetului, dar unii continuă să vadă pe poet mai mult ca Persoană decît ca Personalitate“. Pentru a ajunge la aceasta din urmă, se recomandă apelul la *semne* privind „totalitatea factorilor individualizanți într-o operă“ ; arhetipul nu orientează atît spre un început absolut cît spre ceea ce prefigurează o personalitate în raport cu alta, premergătoare *(Archetype and Signature*, 1952). Nu spre un arhetip anumit, delimitat clar —, duc semnele din poezia eminesciană, ci spre o pluralitate, poetul *Luceafărului* ridicîndu-se programatic la sinteze larg-cuprinzătoare în care arhetipuri și prototipuri vehiculează ideea de monumentalitate — *monumentum* fiind, în acest sens, ceea ce amintește de cineva sau de ceva deasupra obișnuitului. Suprema formă de monumentalitate a omului — crede Eminescu — e cea a geniului —, însă „Homer și Shakespeare, Rafael, geniile în arte se nasc odată la 3—4 mii de ani, Newton și Galilei, Kant ori Darwin, geniile în știință, o dată la o mie de ani, încît nu știu zău dacă de la Adam pînă la Papa Leo IX au existat de toți o duzină...“.

Frapante la Eminescu sînt semnele exprimînd interesul pentru primordial, pentru originar, implicit pentru autorii de creații capitale, de unde atracția miticului și legendarului, farmecul a tot ce intră în categoria extraordinarului. În miile de semne concrete sau misterioase sub care se manifestă acvaticul și astralul, se întrevede, progresiv, un arhetip *naturist* complicat, preexistent altora, cu rădăcini în experiența începuturilor imemoriale. Marea, stelele, luna și celelalte participă la un fel de religie ingenuă, fără divinități, fără zei, fără limitări temporale — cosmicul, expresia ultimă a monumentalului peren, suprapunînd memoriei istorice plate, vocile memoriei profunde, totalizante. Supuși destinului global, „oamenii se trec și mor“, neîncetînd să viseze, totuși, „...acea *altă lume*, a geniului rod, / Căreia lumea noastră e numai izvod“ — cum scrie poetul în *Icoană și privaz*. Monumentalul realizabil prin creație e apanajul Poetului în genere, al cărui statut de excepție apare schițat într-o altă postumă :

Lumea toată-i trecătoare (...)
Numai poetul
Ca păsări ce zboară
Deasupra valurilor,
Trece peste nemărginirea timpului :
În ramurile gîndului,
În sfintele lunci,
Unde păsări ca el
Se-ntrec în cîntări.

Replica omului-umbră e ridicarea prin *idee* la omul-cosmic, cel care într-un text erotic *(Renunțare)* deschide aripi colosale: „Aș vrea să am pămîntul și marea jumătate“... Poet hyperionic, părînd a-și depăși contradicțiile, Eminescu e nu numai cel mai cosmicizant dintre români, dar și un arhitect la modul uriaș, un re-ziditor perpetuu, un imaginant neistovit în care — sub bolta unui timp interior dens, dominat de „visul himeric“ — se agită mai mulți Eminești. Întrebări fără răspuns, revolte, deziluzii cedează în fața unor concepte platoniciene ca Universalul sau Ideea, lansate anterior de Pythagora, la care lumea e reductibilă la *numere* și *armonie*. Dezabuzării devenite stil din *Memento mori* îi ține cumpănă, precum, în mitul lui Sisyf — invocat discret în alt loc —, un *memento vivere ;* nu atît sublimul erotic în sine triumfă în Demonism cît mirajul creației, încredințarea că „Este un ce măreț în firea noastră...“ Lîngă titani și insurgenți mitici se așează făuritori de opere nemuritoare, încît Homer, Rafael, Shakespeare și alții contribuie, în epoci și din perspective diferite, la un arhetip al grandiosului. Că aceștia se iau la întrecere cu cerul (titanomachie dătătoare de încredere în omenesc), că oamenii dezleagă „complicata încifrare de semne“, „hieroglifele“ lumii, că demonul, titanul și geniul salvează de epigonism însăși specia — iată modalități de a sfida trecerea. Olympul imaginar, în care căutătorul de arhetipuri se oprește în loc, admirativ, nu poate fi închipuit fără Homer, citat în *Cugetările sărmanului Dionis*, în *Icoană și privaz* — actualizat aluziv în *Minte și inimă*, în *În van căta-veți*... ori în *Calul troian*. Proiectele poetului de a traduce *Iliada* și *Odiseea* n-au trecut de primele douăzeci de versuri din fiecare, dar pozitivă s-a dovedit descifrarea limbajului homeric în notele lui relevante : „Homerismul consistă în atribute. A homeriza va să zică a atribui unui substantiv un atribut care să-l izoleze de toate celelalte în toată funcția lui“. Printre exemple, se citează : „luna răsăritoare *din* valuri“, „luna stăpînitoare *de* ape“, „corăbii străbătătoare *de* ape“, „corăbii lunecătoare *pe* ape....“

Arhetipuri sînt Rafael, „suflet îmbătat de raze și d-eterne primăveri“ — cum e văzut în *Venere și Madonă* —, Michelangelo, Leonardo, Tiziano, Corregio, etaloane ale desăvîrșirii ; pe soclul central stă Shakespeare, „divinul brit“, „cel mai mare poet pe care l-a purtat pămîntul...“ Din el tradusese Eminescu piesa *Timon din Atena*. Perfecțiunea shakespeareană, la care se face aluzie în *Icoană și privaz* obsedează :

Și eu, eu sunt copilul nefericitei secte
Cuprins de-adînca sete-a formelor perfecte...

Nu numai că un sonet, *Sătul de lucru*, poartă mențiunea „după Shakespeare, *Sonete*, XXVII“, dar exaltările, filozofarea, venerația, suavitățile genialului „brit“ tincturează rostirea îndrăgostitului din *Nu mă-nțelegi*, din *Apari să dai lumină*, din *Renunțare* și alte texte. O confesiune patetică despre marele Will ia, într-un text din perioada ieșeană, accente imnice :

Shakespeare ! adesea te gîndesc cu jale,
Prieten blînd al sufletului meu
Izvorul plin al cînturilor tale
Îmi sare-n gînd și eu le repet mereu.
Atît de crud ești tu, s-atît de moale,
Furtună-i azi și linu-i glasul tău
Ca Dumnezeu te-arăți în mii de fețe
Și-nveți ce-un ev nu poate să te-nvețe.

De-aș fi trăit cînd tu trăiai, pe tine
Te-aș fi iubit atît-cît te iubesc ?
Căci tot ce simt, de este rău sau bine,
— Destul că simt — tot ție-ți mulțumesc.
Tu mi-ai deschis a ochilor lumine,
M-ai învățat ca lumea s-o citesc,
Greșind cu tine chiar, iubesc greșala ;
S-aduc cu tine mi-este toată fala...

Nu urmărim aici, se înțelege, influențe, ecouri de la alții în opera proprie, ori legături de alt ordin interesează numai acele nume, raportabile într-un fel, la „arhetipul“ Poetului sau apropiate categoriei sale.

Nenumăratele note de lector eminesciene trimit la valori din perimetrul spiritual greco-latin, la gînditori ai Heladei — între care Pythagora și Platon, invocați în *Antropomorfism*, Parmenide, Heraclit, Democrit, Aristotel, Eratostene, Epicur, Zenon, Thales, neoplatonicianul Plotin ; atrag privirea dramaturgi, poeți, Aristofan, Sofocle, Pindar, iar dintre marii latini — Vergiliu, Lucrețiu, Properțiu; autorul lui *Memento mori* a tradus din Horațiu și Ovidiu, dar dintre aceștia singur Horațiu din *Epistole* pare mai consonant, integrabil deci sistemului de referințe eminescian. Revelator e faptul de a fi încercat o versiune română după celebra inscripție *Exegi monumentum* („Mi-am zidit monument“) ; ideea horațiană că, asemenea bronzului, marea poezie rezistă puterilor coroziene ale timpului, e și credința lui Eminescu. Multe alte nume de gînditori, figuri din Renaștere și din alte epoci — de la Descartes, Pascal, Locke, Leibniz, Rousseau, Kant, Hegel, John Stuart Mill, Spencer, Fichte și alții pînă la Schopenhauer, Schelling și Auguste Comte, referințele la aceștia și la alții, în diverse note ale studentului la Viena și Berlin, denotă o familiarizare cu filozofi de toate nuanțele. Unii l-au marcat, — însă în ce măsură ? A curs multă cerneală pentru a furniza precizări... Din trei nume, reținute de comentatori îndeosebi — Kant, Hegel, Schopenhauer —, adeziunea poetului a mers mai insistent spre ultimul, în special spre *Lumea ca voință și reprezentare;* poetul cunoaște și răsunătoarea teză a lui Eduard von Hartmann din „Die Philosophia des Unbewussten“ („Filozofia inconștientului“), care va contribui la întemeierea esteticä a simbolismului. „Schopenhauer — observă Eminescu — e Dumnezeu, Hartmann profetul său“. Eclectic, împrumutător de idei, Eminescu asimilează ce i se potrivește, preluînd din toate unghiurile dar individualizînd, eminescianizînd — fie că e vorba de realități universale, fie de aria culturii române. Trimiterile la străvechiul Calidasa, poet de limbă sanscrită, la Dante, Shakespeare și Cervantes, la Voltaire, la Goethe și în special la Schiller (din care traduce și extrage puncte de vedere), la Richardson, Byron ,Novalis, Hugo, Heine, Lenau, cărora li se adaugă mulți alții — cu ecou în opera propriuzisă sau în însemnările manuscrise — indică o atenție larg — distributivă, nerepetată ulterior decît la un Lucian Blaga. Semne mai mult sau mai puțin concludente probează afinități de viziune cu tipul Shakespeare, altele sugerează tangențe cu romanticul Byron, purtătorul de pasiuni furtunoase.

Într-o epistolă către Iacob Negruzzi (16 mai 1871), tînărul student la Viena reproducea această frază din Pascal: „Toate generațiile de oameni cîte s-au perindat în cursul secolelor cată a se considera ca un singur om, care trăiește și învață pururea“... După amintitele semne relevînd *monumentalitatea și perfecțiunea* — ca note ale unui „arhetip“ al Poetului — o a treia categorie vizează *convergența vocii individuale cu vocile Umanității în totul*, dincolo de temporal, dincolo de propria-i ființă. Creator orientat programatic spre mari sinteze, contemplator și tribun, mag și moralist, arhitect și constructor, poetul se vrea un exponent al unității omenescului, o verigă într-o continuitate dincolo de goluri și eșecuri. Constatarea hugoliană că „un poet e un univers închis într-un om“, fusese, foarte de timpuriu, și opinia lui Eminescu, el subliniind că, potențial, în orice „organism omenesc“ vibrează „coardele omenirei întregi“. În operele poeților reprezentativi e, în esență, „acelaș om, care trăiește în toți...“. O aplicare poetică a tezei în cauză e de semnalat, printre altele, în postuma *Patria vieții e numai prezentul :*

Nu știi că atingînd un singur om
I-atingi pe toți ? Mulțimea e părere
Spun la mii de inși aceeași vorbă
Și-n mii ea atunci va trezi
Icoană-aceeași și același simț
Un semn că toți e-n unul, unu-n toți.

A desființa limitele dintre parte și întreg — asta e tot una cu a concepe ideal lumea ca armonie între semn și sens, convergența ca finalitate, și, în consecință, a suferi la vederea disonanțelor, a considera orice adormire a conștiinței întregului drept o abdicare condamnabilă. Semnificativă e și general-știuta scrisoare care însoțea poemul *Epigonii*, la trimiterea în 1870 la *Convorbiri literare*. Scepticismul sterilizant al contemporanilor, „ruptura între lumea bulgărului și lumea ideii“ erau motive de mîhnire. „Predecesorii noștri credeau în ceea ce scriau, cum Shakespeare credea în fantasmele sale“ ...Luîndu-și distanțe față de oameni și în același timp propunînd convergența, ins frămîntat, scindat și căutător de senin, în Eminescu se manifesta deopotrivă propriile-i Euri — simultane sau succesive — și atitudini reactivate, din epoci felurite. În cele din urmă, „arhetipul“ Poetului nostru presupune coincidențe de natură existențială cu înaintași de geniu — cu Horațiu, Shakespeare, cu marii romantici — dar dincolo de coincidențe, de elemente preluate, minuțios înregistrate, clasificate de exegeți vechi și noi, frapează o originalitate de neconfundat, un timbru iradiind armonie și forță, acționează memorabil trăsături și reliefuri ținînd de masca regală, unică, a Demiurgului.

Constantin CIOPRAGA

eminesciana

Geneză și istorie (I)

Există mai cu seamă în alcătuirile poetice ale literaturii, cuvinte sau versuri a căror densitate ideatică sau capacitate de sugestie este maximă. Primele concentrează ca într-un nucleu întreaga magmă de semnificații cu toate nivelele de creștere ale viitoarei lucrări, celelalte proiectează asupra acesteia o lumină revelatoare care o transfigurează dintr-o dată, făcînd să se întrevadă dincolo de cuvinte orizonturile unei alte lumi. Cu real temei, un lucid ca Paul Valéry acorda acestora rolul unor adevărate focare menite să ilumineze întregul.

În spiritul unor atari considerații gîndul nostru este de a pune în lumină modul în care unul din cele mai revelatorii versuri ale *Scrisorii III* conferă reprezentării artistice, o înaltă semnificație morală și o frumusețe poetică unică. Mai exact spus, avem în vedere cel de al cincilea vers al fragmentului care înfățișează coborîrea înserării peste oastea biruitoare. Însă pentru a-l putea avea prezent înaintea ochilor sau mai curînd pentru a-l considera în unitatea din care face parte, vom transcrie întregul pasaj : „Pe cînd oastea se așează, iată soarele apune, / Voind creștetele nalte ale țării să-ncunune / Cu un nimb de biruință; fulger lung încremenit / Mărginește munții negri în întregul asfințit, / Pîn' ce izvorăsc din veacuri stele una cîte una / Și din neguri, dintre codrii, tremurînd s-arată luna : / Doamna mărilor ș-a nopții varsă liniște și somn“.

După cum lesne se poate constata, Eminescu însuși a căutat o imagine grandioasă, pe măsura strădaniei omenești, și a găsit-o în cununa de lumină pe care natura o așează peste „creștetele“ munților ca și cum ar încorona capetele unor viteji. În același timp însă, prin suprapunerea unor conotații din planul fizic și spiritual, abia întrezăritele atribute ale munților se deplasează către sfera morală. Uriașenia și neclintirea acestora se transformă în tăria de caracter și statornicia pe acest pămînt a unui întreg popor. Astfel, odată declanșată, mișcarea de iradiație a semnificației verbului eminescian va dobîndi o amploare neobișnuită, în cuprinsul căreia conotațiile cuvintelor întrepătrunzîndu-se și înlocuindu-se una cu cealaltă vor determina un neîntrerupt schimb de substanță între cosmic și uman, material și spiritual.

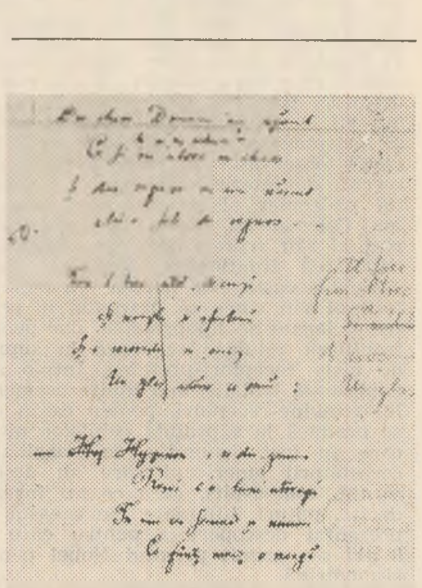
Însă revelarea adîncimilor eminesciene de gînd și de simțire coincide cu o descindere spre regiunile controlate de către tulburătoarea gîndire mitică și magică sau, mai curînd, cu un fel de aventură a spiritului spre origini. Evocarea nostalgică a unei lumi ideale „ce gîndea în basme și vorbea în poezii“ transcrie poetic atît regretul după dispariția unei astfel de mentalități și comunicări, cît și aspirația nemărturisită de a o regăsi și de a se pătrunde de înțelesurile ei. Dar prin sondele tot mai profunde ale intuiției și imaginației sale, Eminescu cobora spre înseși temeliile cugetării și simțirii românești și redescoperea astfel modalitatea de a itnra în contact cu gîndirea și cu sensibilitatea primordială. Numai din interiorul unei astfel de stări spirituale realitatea poate fi contemplată cu „ochiul lumii cei antice“. Spiritul mitic presupune existența unei mentalități capabile de a revela semnificația unor ample și importante fenomene și procese ale naturii și societății într-o plăsmuire a imaginației „plastică și însuflețită“. Creațiile sale, la a căror elaborare admirația extatică în fața spectacolului exterior se întrepătrunde cu neliniștea ființei asaltată de marile necunoscute ale vieții și universului, devin poezia, filozofia, religia și știința lumii care le-a plămădit.

Nu pare să existe nici o îndoială că firescul și învăluitorul farmec al emoției poetice eminesciene, deopotrivă cu fascinația lăuntrică ce emană din tot ceea ce constituie universul său artistic rămîn tributare unei astfel de înțelegeri a realului. Altminteri spus, abandonarea și jubilarea eului liric în sînul puterilor ocrotitoare ale naturii, identitatea dintre vis și realitate sau viață și moarte, ca și cutremurarea ființei în fața începuturilor nu își află explicația deplină decît în cadrul unor atari tipare. Grație fondului filozofic și imaginativ autohton, sinteza operată de Eminescu în creația sa, reprezintă, în ceea ce are ea mai durabil, o adîncire sau o interiorizare a zestrei romantice (atitudini, motive, teme) din această perspectivă.

Cu sublima înfiorare a creatorului mitic, poetul închipuie momentul unic al nașterii lumilor. În chip de „roiuri luminoase“ sau de „lumine“, acestea „izvorăsc din infinit“ sau din „chaos“, mișcate de elanul nestăvilit al „dorului nemărginit“ sau determinate de acțiunea unor legi universale. Procedînd la suprapunerea și la examinarea fragmentului cosmogonic al *Scrisorii I* și al *Luceafărului*, dimpreună cu tot ceea ce oferă variantele acestora, vom surprinde, urmînd pînă la un punct unele sugestii ale psihocriticii lui Charles Mauron, existența unor rețele de imagini aproape identice, în ciuda contextelor diferite în care acestea apar. Vom transcrie dar, cuvinte, sintagme și versuri aparținînd primelor manuscrise ale *Scrisorii I*, „colonii de stele de-aur“, „roind în fluvii albe se-mprăștie-n infinit“, sau poemei definitive „colonii de lumi pierdute“, „chaos“, „roiuri luminoase“, „izvorînd din infinit“. În același timp, din variantele *Luceafărului* notăm, „chaos“, „izvorau“, „în roiuri stele albe“, „se roteau“, iar din poemul publicat, „a chaosului văi“, „izvorau lumine“, „îl înconjor“. Ceea ce rezultă din alăturarea și confruntarea termenilor de mai sus nu este decît modul specific eminescian de reprezentare a apariției luminilor. În imaginația sa, geneza universului este aidoma unei țîșniri de ape în vîrtejuri impetuoase. În cel mai autentic spirit mitologic, ea înseamnă un triumf sau o minune a veșnicei deveniri. Din aceste rațiuni, cuvîntul cel mai adecvat pentru a sensibiliza o astfel de viziune rămîne fără îndoială acela prin care numim o atare acțiune, adică verbul *a izvorî*. În ceea ce privește *Scrisoarea I*, noțiunea exista deja într-unul din versurile poemului *Memento mori*, de unde mutatis mutandis a trecut în celebra creație, iar în variantele *Luceafărului*, confruntarea dintre verbele *a naște* și *a izvorî*, ce păreau să fie la un moment dat pe același plan, este soluționată în favoarea celui din urmă. Nu este exclus ca urmînd îndemnurile psihocriticii și lărgind aria investigației, pentru a dobîndi mult rîvnitul *mit personal*, cercetarea mai multor rețele de imagini în care apare verbul *a izvorî* să conducă la descoperirea unui mod de sublimare a actului creator însuși, în care este implicat destinul poetic eminescian.

În consecință, pentru a ajunge la o concluzie asupra celor înfățișate mai sus, vom constata că dacă *geneza* este închipuită ca o *izvorîre*, atunci volens-nolens, potrivit legii psihice a analogiei, un curent similar poate fi declanșat și în sens invers. Drept urmare, *izvorîrea* eminesciană comunică aproape întotdeauna ceva din taina și farmecul sublim al *începuturilor*.

Leonida MANIU

Facsimil eminescian

eminesciana

Timpul eminescian

În general, problema spațiului și timpului la Eminescu a fost rezolvată prin sublinierea influențelor din Kant și Schopenhauer. Intuiții pure, apriorice, spațiul și timpul ar fi fost puternic subiectivizate prin lectură schopenhaueriană. Nu e mai puțin adevărat că poetul punea mare preț pe viziunea românească a spațio-timpului dintr-un basm ca **Tinerețe fără bătrînețe...** În ce ne privește, am încercat să ne spunem punctul de vedere în altă parte. Ceea ce ne interesează acum e modul cum cele două concepte au fost „dialectizate" de critici, în sensul surprinderii consonanțelor dintre **vizual-spațial** și **auditiv-temporal.** După cum exegeții și-au pus greutățile pe una din balanțe, a rezultat imaginea unui Eminescu creator sub semnul **spațialității** (recte un **vizual** desăvîrșit ca și Platon sau Goethe) sau un Eminescu al **pesimismului** incurabil, legat de structura temporală a ființei. Trebuie să remarcăm că, pînă nu de mult, a prevalat o veritabilă „schismă" în explicitarea viziunii eminesciene, rod al fragmentarismului critic. Și e interesant de observat că fragmentarismul exegetic s-a cristalizat pe antitezele: **optimist-pesimist, vizual-auditiv, antum-postum.** Cazul care ni s-a părut deosebit de elocvent este acela al lui T. Vianu. Ilustrul critic și estetician a făcut cel dintîi observația capitală pentru destinul exegezei, anume că nu există în literatura universală un poet deopotrivă de **vizual** și de **auditiv** ca Eminescu. Și totuși Vianu înclina, finalmente, balanța către **vizual** (i-o dicta, probabil, propria structură apolinică), în sensul că identifica în eminescianism o viziune **eleată.** Or, eleații „spațializau" ființa, reducînd-o la o **oglindă** sferică desăvîrșită și negînd **mișcarea,** pe cînd la Eminescu exista un **dinamism** ontic care intră și în structura frumosului artistic, poziție pe care poetul și-o asuma în deplină cunoștință de cauză, ca indiciu al propriei originalități. În alte haine, dilema s-a prelungit pînă în zilele noastre. Un critic, menținînd schisma propusă de Ibrăileanu a celor doi Eminescu — **antum** și **postum** —, a răsturnat perspectiva în favoarea postumelor, vorbind de filonul „plutonic" al viziunii poetului, care decide pentru **auditiv-temporal.** Oricum, gîndul criticului părea mai plauzibil decît neinspirata antiteză optimist-pesimist. În vederea unei ieșiri din impas, a fost lansată și ideea salvatoare că poetul ar fi fost „pesimist" în publicistică, în teorie, dar „optimist" în poezie (armonia eminesciană). Dar Eminescu însuși a protestat la acuzația de „paseism" etc. Reeditarea publicisticii e în măsură să aducă lumină acolo unde prejudecățile acționau cu puterea lor de fier.

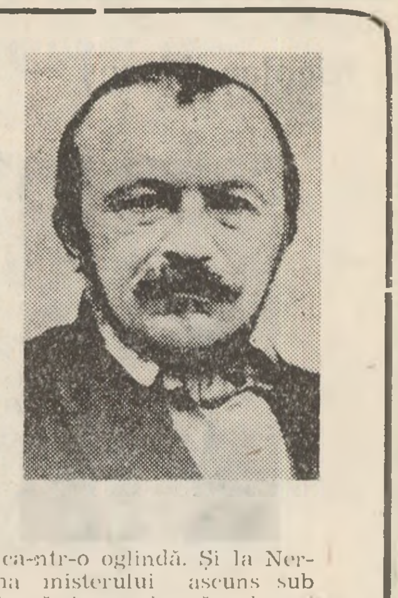
De un deosebit interes ni s-a părut prelungirea „dilemei" în discuție la un cercetător mai puțin cunoscut publicului românesc, dar ale cărui contribuții eminescologice sînt, în unele privințe, deschizătoare de drum. Este vorba de Ioan Guția, un universitar de origine română stabilit în Italia cu mulți ani în urmă, autor, între altele, a două cărți remarcabile: **Sentimentul timpului în poezia lui Eminescu** (Roma, 1957) și **Significato della Madonna di Raffaello nella poesia di Eminescu** (La Goliardica Editrice, Roma, 1982). Aceste lucrări, ca și excelenta cercetare **Narcis și Hyperion** (Chișinău, 1979) a lui Mihai Cimpoi sau **Mihai Eminescu o dell' Assoluto** (doar parțial tradusă) a Rosei del Conte, ar merita, cu prisosință, să stea în atenția colecției **Eminesciana** a Ed. Junimea.

Studiul din 1957 al lui Ioan Guția, tipărit în românește, este prima cercetare amplă și pătrunzătoare a **timpului eminescian.** Îndepărtîndu-se de facila interpretare sursologică, autorul face observația, care i se pare esențială, că poetul nu **conceptualizează,** ci **trăiește** timpul. Altfel spus, timpul eminescian este **sentiment,** reflex al interiorității profunde. Impresionează bogăția de ipostaze și de nuanțe ale trăirii timpului la Eminescu, al căror inventar nu ne propunem să-l facem. Vom zăbovi asupra a două elemente care par să constituie pilonii viziunii eminesciene: **clipa** și trăirea timpului ca **destin.** Ele ar putea însemna și elemente ale unei ontologii, dar criticul nu și-a propus a merge pînă la „capăt". **Clipa** (în alte variante — **ora** de iubire sau **noaptea bogată)** nu e propriu-zis „timp" în sensul curgerii ireversibile, aducătoare de durere și disoluție a existenței umane. Ea e un fel de **axis mundi** la Eminescu, are afinități aparente cu **prezentul etern** schopenhauerian, dar e mai mult, căci poetul îi conferă o valoare existențială exemplară, avînd atributele eternității ființei: este „prezentă, și cu toate acestea pare dincolo de timpul actual și imediat" (p. 18). Totuși, clipa, care e plinătate, fericire, marele reper al iubirii, tocmai ea devine prilejul suferinței, căci — contrar tradiției goetheene — ea nu poate fi **oprită,** îndrăgostiții eminescieni o ratează, fiind captivii unei **desincronizări** (v. **Pe lîngă plopii fără soț...**). Mai întîi e indiferentă femeia, pentru ca în final poetul însuși să o privească „C-un rece ochi de mort". Și totuși, aidoma stelei care a murit, clipa iubirii este mereu prezentă. Adevărul acesta adînc dureros îl încredințează pe poet că omul este victima unei forțe misterioase pe care rațiunea n-o poate lămuri și stăpîni. De aceea, „timpul este simțit ca un sentiment și nu ca o categorie intelectuală, avem adică o reprezentare afectivă a timpului, ceea ce comportă pasivitate și regret. Melancolia proiectată de timpul care trece, de uzura și disoluția lucrurilor este trăsătura fundamentală a poeziei lui Eminescu". (99). (Interesant de observat — zicem noi — că, în vreme ce, în știință, **reversibilitatea** timpului este principalul motiv al „optimismului" practic, la Eminescu „eterna reîntoarcere" adîncește sentimentul zădărniciei universale.) Misterioasa forță supraintelectuală care duce la eșecul rațiunii și-i uniformizează pe oameni, este identificată de poet în **moarte (ea-i enigma, ea e runa).** Ne apropiem de cel de-al doilea pilon al viziunii eminesciene — **destinul**: „Eminescu a înțeles că omul e definit de sfîrșitul său și nu de ceea ce face... În adevăr ,e sfîrșitul acesta care dă semnificație unică omului: întrucît piere, omul e nimic". (78). În acest mod, Ioan Guția explică **paseismul** și **pesimismul** poetului. Pesimismul implică moartea ca destin, iar paseismul — întoarcerea cu fața spre trecut din pricină că acea **clipă fericită** e acolo, conferindu-i trecutului atributul **perfecțiunii.** Însă concluziile lui Guția ni se par mult prea categorice, în sensul că perpetuează locul comun al pesimismului eminescian ireductibil, la nivel ideologic. Autorul ne reamintește că în vremea lui Eminescu umanitatea descoperea **viitorul** ca perspectivă a făuririi unei lumi mai bune. Poetul ar fi combătut cu vehemență aceste idei (liberale), s-ar fi opus oricărui progres, întrucît vedea în viitor numai disperare și moarte. De aceea, el ar fi propovăduit resemnarea și pasivitatea, instalarea definitivă în trecut. Eroarea aceasta, dedusă din date aparent infailibile, este plătită scump de Ioan Guția, ca și de alții, criticul ratînd imaginea finală a unui Eminescu **total.** Să mai amintim că un pesimist blînd resemnat n-ar fi purtat atîtea bătălii de presă, dorind faptic și organic propășirea de fond a patriei? Versul eminescian **La trecutu-ți mare, mare viitor!** nu ni se pare unul de conveniență verbală! Din fericire, criticul a încercat să iasă din parțialismul exegetic nuanțînd cu îndemnare convertirea pesimismului în miracolul armoniei poetice. Și reușește din clipa cînd abandonează sau atenuează nefericitul concept al pesimismului. Noțiunea de **destin** (legată de înțelegerea particulară a timpului de către Eminescu) ne călăuzește în sfera categoriei estetice a **tragicului** și abia din acest punct interpretarea ni se pare că evită capcanele eminescologiei mai vechi. Prin revelația **destinului,** anticii „apolinizau" timpul salvînd **tragicul** de a eșua în **pesimism.** De aceea, nu se poate spune că vechii greci au fost „pesimiști". Destin înseamnă parcurgerea întregului ciclu al existenței; revelația lui presupune o percepție „totală" a timpului, acea „predispoziție filosofică" pe care o invoca poetul, cu „abstragerea de la tors", condiție **sine qua non** a contemplării întregului (ipostaza de spectator din **Glossă,** bunăoară) Faptul ne îndeamnă să credem că timpul eminescian nu se reduce doar la **sentiment,** ci e simultan **trăit** și **gîndit,** întrucît geniul eminescian a depășit spiritul schizoid european, acela al despicării nete a ființei în spirit și materie. Poetul român face o experiență fundamentală ca un veritabil gînditor modern. El nu este pur și simplu victima acelui **mal du siècle** al romanticilor, propulsator în năzuința izolării, a evaziunii din real. Pe bună dreptate, Ioan Guția vede în Eminescu un **postromantic**: „Ca toți postromanticii, Eminescu trăiește neputința omului de a-și crea o ființă în durată. Pretutindeni Eminescu vede căderea lucrurilor de la încercarea de a dura și de a fi. Timpul uman se transformă în disoluțiune". (111). Timpul eminescian nefiind o construcție artificială a rațiunii, „interpretarea lui Eminescu s-a născut dintr-un adînc contact cu realitatea și din observațiunea riguroasă a naturii. Eminescu are un sentiment al timpului foarte adînc — mai rar poeți pentru cari timpul să fie atît de perceptibil minții și asimilabil gîndirii —, sentiment care face ca viziunea sa să fie organică". (105). Organicitatea viziunii poetului începe de la constatarea că omul abandonează ritmul temporal al naturii alunecînd, entropic, în efemeritatea egoismului, a „cercului strîmt". Supus himerelor micii rațiuni, omul e nefericit întrucît refuză organicitatea existenței, deși îi stă în putere sincronizarea cu ritmul naturii, adevărata sa oglindă pe care o ignoră. „Găsind ritmul vieții în ritmul natural, Eminescu se regăsește pe sine în armonia universului, ca un microcosm în macrocosm. Descoperirea corespondenței ritmului vieții și a ritmului naturii produce o mare bucurie. Această întîlnire (deși negativă întrucît sensibilizează efemeritatea noastră) este o mișcare sufletească atît de esențială încît nu mai putem uri destinul nostru fără a ne urî pe noi înșine. Avem o analogie și o poezie. În acest adevăr, noi ne regăsim și a se regăsi pe sine e frumos". (131). Regăsirea aceasta a omului în propria sa natură este mîntuirea întru **frumos,** ca în platonism, dar pe o cale proprie eminescianismului. Ieșind din timpul uman al disoluțiunii, „poetul depășește destinul efemer și se unește eternității trecerii timpului și lumii, unei regiuni unde totul apare în infinit". (133). Astfel, frumosul artistic e cucerit de Eminescu prin frumosul naturii, nu printr-o izolare de real. Contemplația finală, eterna pace, este integrarea în ritmul cosmic, dincolo de ritmul uman al căderii: „Repaosul este ritm armonios și fericit" Este un prilej pentru critic de a sublinia importanța covîrșitoare a fondului spiritual românesc (basmele populare, îndeosebi) pentru viziunea eminesciană (131).

Ocultînd însă importanța **spațiului** pentru întregirea viziunii poetice, Ioan Guția a riscat să nu treacă de fragmentarismul critic. Bănuind insuficiența unei astfel de optici, autorul va scrie **Significato della Madonna di Raffaello nella poesia di Eminescu** (1982), în care perspectiva abordării operei devine **vizualul,** picturalul, iar metoda mai accentuat comparatistă. Și de astă dată, în ciuda observațiilor pătrunzătoare, asupra cărora vom reveni în altă parte, pomenita „dilemă" eminescologică a rămas. Important e că Ioan Guția nu mai acordă prioritate uneia dintre antinomii. El a făcut, astfel, un pas important spre o nouă etapă a eminescologiei, alături de cercetătorii mai recenți.

Theodor CODREANU

Tema dublului la Eminescu și Nerval

Literatura romantică este esențialmente ironică într-un sens care îi este propriu și pe care îl va lăsa moștenire modernității. Mișcării negativ-critice a ironiei tradiționale, ironia romantică îi opune o mișcare pozitiv-creatoare ce dublează într-un fel realitatea. (R. Bourgeois). După Friedrich Schlegel (Fragmentul 42 din „Lyceum") ironia este o stare de spirit care îți permite să sesizezi totul, capabilă să se ridice, într-o mișcare sintetică, deasupra lucrurilor determinate, deasupra artei, virtuții, deasupra genialității proprii a autorului. Ironia relativizează și principalul instrument va fi pentru romantici imaginația și visul, în spațiul cărora totul este posibil: viața devine vis și visul viață, aparența și esența își schimbă infinit rolul și locul. Ironia este în același timp falsă naivitate și luciditate extremă. Ironia romantică este o contestare permanentă a valorilor impuse, a ordinii, a definitivului, a tot ceea ce pare strict și fix, pasibil să îngrădească ființa liberă și în cele din urmă o contestare a propriei identități. De unde un sentiment dureros, pentru eroul romantic, de disjuncție, de duplicitate a conștiinței, de indecizie și vertij. Mobil, hiperlucid, niciodată liniștit, ironistul, spune Jankelevitch, se află într-o permanentă căutare a alterității. Sfîșiat de o perpetuă îndoială, el își propune să fie altul, se caută în altul, prinzîndu-se — și pierzîndu-se uneori — într-un joc amețitor de oglinzi, măști, nume, imagini multiplicate ale propriului chip. Antiteza, maniheismul romantic, precum și aspirația spre coincidența contrariilor sînt expresii privilegiate ale atitudinii ironice.

În spațiul literaturii, dimensiunea ironică a romanticului se manifestă, pe de o parte, în forma fragmentară neterminată, contradictorie, o literatură care se autopersiflează, cărți ratate „de nefăcut" (dar care totuși se fac): pe de altă parte, printr-o constelație tematică subsumată temei dublului. Între cele două ipostaze există, de fapt, o legătură strînsă, dat fiind că tema dublului, cu diferitele sale variante, pune în scenă personalități „discontinue", scindate, a căror existență este fragmentată, fie în mai multe etape, fie în mai multe fațete.

În cîmpul tematic al dublului sînt atrase o suită de motive solicitate intens atît de Eminescu cît și de Nerval, pe linia de descendență comună a romantismului german: oglinda, masca, voalul, travestirea, umbra, portretul, autoscopia, asemănarea și — drept corolar — confruntarea directă cu propria imagine întruchipată într-o ființă identică. În cele ce urmează, vom insista asupra ultimei ipostaze, ca manifestare plenară a temei dublului neluîndu-le în discuție pe celelalte decît în măsura în care, la Eminescu și la Nerval, ele se articulează cu aceasta. Să menționăm în prealabil, că între onirism și ironie există o conivență, o legătură de esență, lumea visului fiind prin excelență un spațiu al paradoxului, al relativului: visătorul pare a fi o jucărie a propriilor sale viziuni, el apare cel mai adesea dedublat — spectator și actor pe o scenă unde totul este posibil: visul însuși pare a fi adesea o parodie a vieții.

O primă articulare cu motivul vălului definește, ni se pare, esența profundă a temei dublului. În *Paralipomena la „Discipolii la Sais"* a lui Novalis, întîlnim următoarea notație: „Unul izbuti — ridică vălul zeiței din Sais —— / Dar ce văzu? — minune a minunilor — / Pe sine însuși". Și o secvență eminesciană frapant similară, în poezia *Vis*: „Prin tristul zgomot se arată. / Încet, sub văl, un chip ca-n somn / Cu o făclie-n mîna-i slabă — / În albă mantie de Domn. / / Și ochii mei în cap îngheață / Și spaima-mi sacă glasul meu. / Eu îi rup vălul de pe față / Tresar — încremenesc — sunt eu." Drumul spre esență este deci drumul spre sine însuși. Sensul notației lui Novalis este clar: la capătul drumului lung și greu al inițierii te întîlnești — „minune a minunilor" — pe tine; a privi în altul înseamnă a te privi pe tine, ca-ntr-o oglindă. Și la Nerval, tema misterului ascuns sub văluri și măști, exprimată cel mai bine de figura zeiței Isis, apare frecvent.

Principala deosebire între Eminescu și Nerval în ceea ce privește modalitățile de tratare a temei dublului rezidă în aceea că — și aceeași diferență îi separă și în atitudinea față de lumea visului — în timp ce, pentru Eminescu, episodul dublului este cel mai adesea o temă literară, un element al sintaxei narative, un generator al povestirii, pentru Nerval, el este o aventură existențială foarte personalizată, angajîndu-i întreaga ființă și generînd neliniște și instabilitate interioară. Dublul ca temă literară, apare totuși și la Nerval în *Regele de la Bicêtre (Iluminații),* în care excentricul personaj Raoul Spifame devine, printr-o extraordinară asemănare, dublul regelui Henric al II-lea, precum și în *Povestea califului Hakem (Călătorie în Orient),* cap. VI — *Cei doi califi.* Există la Nerval, care a putut scrie pe marginea unui portret al său: „Eu sînt celălalt", o adevărată teorie a dublului împrumutată, ca tot bagajul său spiritual, din gîndirea germanică și orientală (V. *Aurelia).* O altă deosebire care-i desparte pe Nerval și Eminescu în tratarea dublului: pentru primul, acesta este întotdeauna ostil, malefic, în timp ce, la Eminescu, umbra (dublul) este un element adjuvant, complice. Ne gîndim, desigur, în primul rînd la *Sărmanul Dionis* și *Umbra mea* în care călătoria în stele nu este posibilă decît datorită „metamorfozei reciproce" între eroii și umbrele lor care se sacrifică, rămînînd în locul lor pe pămînt, golite de putere.

Mai mult, în *Sărmanul Dionis* umbra este inițiatoarea lui Dan în secretele cărții magice, ea este cea care îl înzestrează cu știința dătătoare de putere, știința care-i deschide porțile lumii cosmice și ale fericirii siderale. Ideea dublului ostil și motivul luptei cu propriul chip apare totuși și la Eminescu în *Avatarii faraonului Tlà,* în memorabila scenă în care marchizul Bilbao se duelează „cu chipul lui propriu ieșit din oglindă". Aici, dublul are un efect frustrător ducînd la pierderea puterii și a iubitei în chip foarte asemănător cu scenele nervaliene în care eroul asistă uluit la căsătoria dublului său cu femeia ce credea a-i fi hărăzită *(Aurelia, Povestea califului Nakem).* Un ecou și o variantă poetică a luptei cu dublul sînt oferite de poemul *Gemenii,* punînd în scenă lupta celor doi frați ce „Ca umbra cu ființa sunt amîndoi asemeni". Prezența acestor teme, la Eminescu dovedește faptul că autorul *Sărmanului Dionis* se alimentează dintr-un repertoriu curent de teme romantice — pierderea umbrei, confruntarea cu chipul în oglindă se întîlnesc la Hoffmann și alți romantici germani, la Théophile Gautier, lecturi familiare, după cum se știe, pentru poetul român. În cazul lui Nerval, dincolo de ralierea la un intertext romantic, trebuie să vedem în tema dublului și un reper major al mitologiei sale personale polarizată între un element masculin malefic și un altul feminin protector, capabil să-l anihileze pe primul. În plus, în „universul magic" nervalian, tema dublului se regăsește reverberată pretutindeni: nu numai ființa este dublă ci și întreaga realitate, prinsă într-o strînsă rețea de semne: „Aici a început pentru mine ceea ce voi numi revărsarea visului în viața reală. Începînd din acea clipă, totul lua uneori o înfățișare dublă — și aceasta fără ca judecata să-mi fi fost vreodată lipsită de logică, fără ca memoria să piardă cel mai mic amănunt din cele ce mi se întîmplau". *(Aurelia).*

Marina MUREȘANU IONESCU

Convorbiri — 1888

Scriind în continuare Din experiență, **Maiorescu face apel și la propriile-i experimente în anevoioasa întreprindere „de a ne cunoaște unii pe alții", nicidecum avansînd pînă la pretenția atingerii unui sistem. Printre greutățile „artificiale" ar fi lipsa unui organ comun de comunicare, mai exact lipsa înțelesului comun al cuvintelor, chiar printre vorbitorii aceleiași limbi, apoi o denaturare de ordin „etic", existînd adică și o deosebire curentă între intenție și expresie. Profesorul, printre altele, de psihologie aduce în discuție o cauză primordială a vieții sufletești luată în ansamblul fenomenologic și anume incapacitatea conștiinței „actuale" omenești de a survola instantaneu întregul tezaur de impresii, gîndiri, simțiri, emoții ce le-a dobîndit și-i caracterizează individualitatea. În această „îngustime" a conștiinței, spune Maiorescu, pentru a varia celebra comparație a lui Platon, sufletul omului seamănă cu o imensă colecție de valori ascunsă în peștera întunecoasă și asupra căreia felinarul minuscul al stării de veghere și încordare nu poate arunca lumină decît cel mult peste șapte obiecte deodată. Există timpul necesar, activ, „actual" pentru a lumina intens și succesiv întreaga colecție? Dar dacă îți propui aceeași performanță și asupra altor „colecții" pe cît de personale, pe atît de necuprinse?**

Firește, Maiorescu nu-și arogă dreptul întîietății în domeniu, citîndu-i deîndată pe Wundt, Spencer și pe sibianul I. Popescu, ale cărui manuale școlare le recenzează cu regularitate și cu aprecieri pozitive pentru erudiția și rigoarea pe care sînt fundamentate. Pornind de la „fatalitatea" naturală a îngustimii cercului luminos al conștiinței, Maiorescu chibzuiește că ar fi mai profitabile practic rezultatele culese „din experiență". Dar și aici este necesar un timp îndelungat pentru a face o apreciere cît de cît judicioasă asupra individualității cuiva fiindcă „un izvor adînc este ascuns în fiecare om de cultură, iar precum izvorul s-a format picătură cu picătură, de la momentul nașterii, tot așa nu clocotește, la lumina zilei, decît picătură cu picătură pînă în momentul morții și cei mai mulți din noi ajung chiar la ultima clipită a existenței lor fără a-și fi putut spune ultimul cuvînt". Așa încît pomenitele exprimări asupra „adevărului primordial" sînt lipsite de precizie, căci, mai întîi izvorul are una și aceeași apă, pe cînd sufletul omenesc se constituie din și absoarbe izvoare felurite iar, în al doilea rînd, într-o viață întreagă acestea din urmă sporesc sau se împuținează cantitativ și calitativ, descriind o traiectorie absolut unică.

Asupra acestui studiu vom mai reveni. Să notăm acum un fragment ironic din darea de seamă anuală ce revista o prezintă cu regularitate informînd despre activitatea forumului academic: „Hotărîrea asupra scoaterii sau păstrării lui u scurt în ortografia română, tot amînată din an în an s-a mai amînat și de astădată și poate că s-a făcut bine. Puterea împrejurărilor este mai tare decît voința oamenilor. Dispariția acestei vocale finale din ortografie se face de la sine și cînd nimeni nu va mai întrebuințat-o decît numai Academia Română, acest învățat corp, văzîndu-se izolat, nu va putea altfel decît să-și pună și el pecetea sa oficială pe un fapt de mult îndeplinit în viața vie și reală a poporului român". Apoi: un extins studiu de folclor comparat despre legenda Dochiei, aparținînd lui Lazăr Șăineanu și poemul-evocare Dona Serafina de A. Naum, cu multe episoade izbutite ca mișcare scenică și atmosferă fantastic lugubră, cu rime sugubețe, găsite fără efort aparent și cu un final „de efect" ce nu putem rezista ispitei de a-l retranscrie: „Dumnezeu să te ferească — mai ales în nopți de acele / De vedenii și de stahii, și de visurile rele, / Ce aieve te-nspăimîntă, te trezesc în tremurare, / Tocmai cînd ai trebuință de odihna cea mai mare".

L. D.

Nicolae Mareș

Creionări

5.

Poetul ?

Semn de mirare
Semn de întrebare
Înfipt în tot ce curge
Pe lumea asta.

6.

Nici trasă de păr
Istoria nu plînge

Osul măcinat devine făină de oase.

7.

Cine își frînge gîtul
Nu mai află
De ce saltul i-a fost greșit.

Îndoieli

Lui Geo Bogza

Ai plecat, deci vei ajunge undeva ;
Plopul e-nalt, și crește fără să vrea.
Tot mă gîndesc să mă întorc,
Voi ajunge în acelaș loc ?

Se poate prăbuși oare un plop,
Ros de cariile vorbelor fără de rost?

Articulații

Am visat că cineva mă învîrtește
Într-o centrifugă uriașă.
Cînd m-am sculat
Am constatat că nu era un vis.
Eu toată ziua sînt alergat
Ca un cal care treieră grîu ;
Iar noaptea cînd mă culc
Rămîn tot pe arie
Ca boabele să le înfig în pămînt.

Și-n urmă nu-mi rămîn
Nici fire proaspete, nici spice.
Se-adîncește doar groapa.

Convorbire

Prietenul meu
Tadeusz Rozewicz
Își dorește ca slovele
Împerecheate
Să scoată scîntei.

Dacă
Logodite de el
Rămîn indiferente
Aruncă hîrtia la coș.

Renunță la poezie.

Cuvintele stivuite
Precum lemnele
Mai ard ?

30 decembrie 1980

Nevăzute

Partea ascunsă a lucrurilor
Îmi desfată privirea
Citesc goblenul pe dos
Și văd mai bine meșteșugul
Artistului țesător

Constantin Parascan

Vămile iubirii*)

Nu peste mult timp l-am căutat pe Florin. M-a impresionat din prima clipă. Un exemplar de rasă..., pur singe. Înalt, brunet și cu ochii albaștri sau verzi. Tip sportiv, mușchiulos, de săritor în înălțime, de alergător, cu mișcări iuți, degajare, și o față numai zîmbet. Nici o cută, nici o umbră..., plin de sănătate și voie bună. Mi s-a părut că-mi face curte din prima clipă. M-a îmbrățișat în privirile lui ca două unde albastre-verzi, grele, adînci. Nu m-am mirat că era idolul multor femei. Dacă n-ar fi vorbit, dacă l-aș fi văzut doar pozînd, în mod sigur m-aș fi îndrăgostit pe loc. Norocul meu a fost că de la primele cuvinte... rostite... vraja a dispărut. O cascadă... scoțînd un zgomot iritant... m-a mitraliat, speriindu-mă, făcîndu-mă să mă retrag, să mă trezesc din reveria în care mă purtase dansul lui... pe care l-am urmărit în timp ce se apropia de mine.

Eu sînt cel căutat. Eu sînt Florin. Care-i problema, duduie micuță ?

Știu că vă caută multe fete..., deci această vizită nu poate atrage atenția în mod deosebit, am început eu cu o oarecare impertinență, mai ales că poza mea nu s-a afișat la panoul fruntașilor în frumusețe și purtare exemplară. Dar, vă rog, domnișoară, nu-i nici o problemă, absolut nici o problemă, la noi..., într-adevăr, vin multe fete, și mai bune și mai rele, există o firească justificare, sigur, care-i cnestiunea ? ! I-am spus. Aflînd... n-a mai fost atît de curtenitor, și deodată... ochii lui, din culoarea grozavă pe care o aveau... s-au învinețit. Cine te-a trimis, a subjugat el întrebarea, strivind-o între dinți superbi, scoși în evidență de rînjet. Ea te-a pus să mă tragi în cursă ? ! Nu se mai prinde, duduiță ! S-a terminat cu amatorismul. Avem legitimație, patalama nituită cu ghinturi... de profesionist... liber. Sînt lup bătrîn acum. Spune-i distinsei doamne... că de atunci am exersat la toate nivelele și în toate direcțiile. Am devenit mare specialist și în înscenări și lovituri sub centură, și în provocări de subtilitate, și în calomnii, și în atacuri la drumul mare, și în apă vitriolată... Ce vrea ? Spune-mi, nu te speria, micuțo !

Și m-a prins de bărbie și m-a ridicat cu fața spre înălțimea lui apreciabilă. Aș fi suportat poate un asemenea gest, dar numindu-mă „mi cuțo", m-a făcut să uit că eu am nevoie de el, că eu trebuie să fiu mai întîi cuviincioasă, că... și m-am lansat într-o pledoarie... de mă minunam și eu de ce-mi putea ieși dintr-o enervare : N-o cunosc pe... distinsa doamnă, n-am avut... nenorocirea, însă îmi ajunge că te-am cunoscute pe tine, care văd că nu-ți dezminți faima de care vorbește tot căminul, că prin tîrg nu umblu și nu știu, și n-aș fi vrut s-o cunosc decît dintr-o curiozitate strict profesională, domnule Florin, ca și pe tine... și-am continuat să-l laud în toate chipurile, să mă minunez, realmente, da, realmente, am repetat, de calitățile lui, de publicitatea, de succesele de care se bucură în rîndul celor pe care le reprezentam, eu sînt un exponent, pot vorbi în numele unui grup mai mare, că, dacă îl interesează, eu îi pot furniza amănunte extraordinare, că toate colegele mai mari ca mine vorbesc de... marele, de grozavul, de fantasticul Florin, el nu are de unde afla, dar așa-i, nu am nici un interes de această natură, de aceea e bine să mă creadă, că pe mine..., de fapt atunci s-a născut ideea.., nu mă interesează Camelia... decît din punct de vedere medical, pentru mine pare a fi un caz patologic, de erotomanie eu sînt studentă la medicină, am continuat jocul, și-mi pregătesc lucrarea de licență pe o asemenea temă... și auzind absolut întîmplător... de poveste, am căutat, am mers pe fir, din aproape în aproape, ca un adevărat detectiv, însă cu discreție, singură, deci nu mai știe nimeni nici de ce nici ce anume caut eu, făcînd deci investigația pe cont propriu, am ajuns aici, la tine, domnule Florin, mare deținător al comorii, al rezervorului secret, singurul care a stăpînit-o, a subjugat-o, a umilit-o... dar a și iubit-o pe Camelia, experiențele celelalte interesîndu-mă mai puțin, cazul pentru mine, pentru lucrarea mea... fiind relația Florin—Camelia... și viața Cameliei, atît cît a putut el descifra în timpul fantasticei aventuri pe care a trăit-o...

Atunci se schimbă lampa, scumpo! De ce n-ai ciripit de la început. Sper să-ți fiu de ajutor. Ești simpatică și știi ce vrei. Ai noroc, zău ! S-ar putea să ajungă ceva de capul tău... că de fund, pardon, nu cred că o să ajungă, ce să-i faci, una lucrează cu bila, alta cu pila, alta cu sila, iar alta cu mila, ochiul meu de specialist mă lămurește că așa și nu altfel stau armatele..., mă refer la chestiunea numărul doi, aceea cu zona tendențioasă, cu prima... e treabă serioasă, înțeleg. Poate pînă la urmă, ajungi o renumită scriitoare... și-atunci să vezi celebritate pe mine ! Am mai auzit de unii medici legiști, care studiază fel de fel de cazuri, fac lucrări de specialitate... dar nu se mulțumesc cu atît, îi gidilă, suferă de boala orgoliului post-mortem, vor să se aburce cu o treaptă mai sus decît soțul sau soția, ceilalți nu mai contează, și-atunci o dau pe literatură, așa, știi, anul și romanul, știi, așa că..., avînd în vedere că te pricepi la detectivistică... poate iese ceva. Mă chemi și pe mine la lansare? Gata, sînt așteptat. O voce disperată mă cheamă s-o retez. Fii atentă, uite numărul meu de telefon și adresa mea, asta-i o carte de vizită, păpușo, primești cartea: faci vizita, te și poți lăuda cu acest document, cu iubitele mele tratez altfel, ele nu dețin asemenea metale prețioase... pe care le-ar converti, la nevoie, în momente de criză în valută forte, înțelegi, dovezi care să arate că s-au aflat în această existență efemeră în combinație legală sau ilegală cu domnia mea. Ai priceput deci că relația noastră e așezată pe temeiuri serioase, pe interese reciproce, avantajoase, e o afacere... și nimic altceva. Caută-mă oricînd, dar nu-ți pot garanta că mă vei găsi liber. Salut ! A, da ! Nu uita, am o surpriză pentru tine. Vorbim cînd ne vedem..., la mine, pa ! Ai noroc, pa !

Pa ! mi-am înghițit eu silaba. Trăsnitule, pușlama ! mi-a venit să strig după el, ridicînd doar mîna și rămînînd cu ea uimită... la jumătatea mișcării.. Portarul a zîmbit, el auzise toată discuția, și mi-a făcut cu ochiul, ticălosul. Ce dracu, mi-am spus, unde mă aflu, aici toată lumea e șuie ? !

L-am căutat chiar a doua zi. Slujba-i slujbă ! mi-a cîntat el în telefon, casă mare, pretenții, educație aleasă, protocol, protocol, gata, sînt liber-tin, liber... doar cîteva minute, aici se lucrează planificat și în salturi, fără ele ești mort, clientela pretențioasă, materialul scump, ei, asta-i, dar ai băgat bine fisa... și în plus am o fereastră de două ore și cîțiva milimetri, un lux pe care foarte rar nu mi-l pot permite, pe care ți-o dăruiesc ție..., cu ce nume spuneai că te-au trimis în lume zeii, da, bine, Nelia scumpă, te aștept, cu flori de bujori la subsuori, că mușcatele cu coșuri în geam nu se mai poartă. Ia vaporul de la colț. Aici nu oprește, dar... ori te ajuți de aripi, dacă le poți folosi ori rogi pe cineva să-ți pună frîna. Știi cum se face asta ? Nu știi. Ei, te descurci tu. Într-a cîta ești ? O să le înveți pe toate pînă ajungi la grădinița... din pădure. Pa, te aștept, nu face pe cel mai autentic bărbat din acest leagăn carpatin să cînte-n frunză de dorul lelii... pînă i se vor strepezi dinții de atîta clorofilă artificială, ai milă, păpușo! Bătrînul Florin e de cart. Și nu uita să tragi cu coada ochiului tot înainte.. că lateral și spate.. au grijă alții, e plină lumea de admiratori de drumul mare ! Eu te aștept în salonul de primire, mi-am pus și halatul. secretara lipsește din motive adiacente, dar... ne descurcăm și fără ea. Hai, pornește-te odată... că ne trece viața la telefon ! Nu uita, cobori două stații înainte sau trei după..., vaporul de la colț. Te orientezi tu, mare detectivist fără patalama și studii în renumite capitale, că ălora cu înscrisuri le mușcă furnicile din chelie și tot nu mai răsare podoaba capilară.... primăvara, cînd se trezește la viață întreaga natură, cînd ciripesc păsărelele, rîmele se mișcă pe străzi libere și neciugulite de găinile babei, cînd firicelele plăpînde de iarbă înverzesc în parcuri și grădini, bucurîndu-i pe minunații pensionari, care au grija cea mai mare să nu cadă pradă neglijenței și obrăzniciei, indiferenței tineretului de azi și de mîine. Uite... care-i povestea ! Tu ai nevoie de mine... și tu mă ții de vorbă cu chestii neinteresante, vrei să dau cu mine-n tine, ce-anaiu și cucuruzu ei de... izbeliștea de care n-am rămas... dar nici n-am ținut seama în activitatea noastră de zi cu zi. Poftim ? ! Ți s-au terminat fisele ? ! Păi de ce nu mi-ai spus, măi fato, mă bagi în criză economică... și-mi vorbești de... ce frumoasă este viața ? ! Dacă așa stau lucrurile... atunci măcar tu nu mai sta, umblă pe noile cărări deschise, și-n prag de seară îți va cădea la discuție un domn de verde, că valeții sînt de origine nesănătoasă... și nu se mai poartă. Gata. Ai sosit ?

Mi-a fost foarte ușor să ajung la reședința lui... provizorie, — cea de veci mă va invita să o vizitez ceva mai tîrziu, peste un număr aproximativ de ani, să mai am însă destulă răbdare pentru asta, că stă foarte bine la acest capitol, m-a întîmpinat el într-o formă excelentă..., dar acum mă gîndesc că nici nu ar fi putut fi altfel —, am ajuns deci repede, deoarece înainte de a-l căuta la institut, am descoperit și numărul de telefon și adresă... și am reperat și casa, dar n-am vrut să mai divulg și aceste amănunte de teamă să nu i se pară prea suspect subiectul și să-mi întoarcă spatele și toată speranța mea pe dos.

— Oooo, ce eleganță! Ai stofă, zău că ai stofă bună în rochia asta cadrilată! Bine-ai venit, domniță! Zîmbești, știi să și zîmbești? „Nu mai zîmbi / A ta zîmbire / Mi-arată..." știi tu mai bine, ce să-ți mai spun eu..., cum ești. Ia loc. Acesta e castelul meu. Locuiesc în el de cîteva mii de ani. Aici au locuit și strămoșii și copiii mei și aici am trăit cele mai realiste vieți prin care am trecut și-aici voi aduce toate minunile cunoscute și necunoscute care-mi vor sta în cale. Acesta e vestitul meu castel pe care nu l-aș înlocui decît pentru un singur motiv cu nu mai puțin vestitul castel al profesorului de științe de tot felul, numai de cele care ar trebui... nu, deci, dragă duduie elegantă și parfumată, despre acest din urmă castel va trebui să-ți ofer cîteva note la subsol... Știi ce sînt alea, nu? Ei, cum Dumnezeu, de uit mereu că ești mică și pierdută pentru lume și dedată în ediție definitivă cauzei emancipării cercetării subiective... de sub teroarea masculină?!

Dragă Nelia, chestiunea-i serioasă, iar noi n-o s-o putem ține mereu în „povești și doine, ghicitori..." și resturi. Trecem la treabă. Timpul costă bani.. cînd nu ai ce face cu ei. Fruntea noastră, oricum, va rămîne senină și cufundați în fîntîna științei!

Mă zăpăcise cu debitul și plasticitatea aiurelilor lui. Încercam și eu să fiu degajată, cît de cît măcar, pentru a fi în echilibru cu atmosfera creată de Florin, dar mă poticnisem Mă complexase și mă ținea și-ntr-o viteză neobișnuită... că nu mai aveam cum interveni, chiar să fi vrut, cu vreo formulare mai acătării, să fiu adică pe placul acestei gazde neobișnuite, să fiu eu însămi... și tot ar fi fost bine. Mă chinuia acest gînd, neștiind ce să fac, cum să încep, dar m-a salvat tot el..., probabil... absolut involuntar. Oricum, el a fost tot timpul centrul de greutate.

Ți-am pregătit primirea, scumpo, cu cîteva veacuri mai înainte. Sînt înarmat și documentat pînă în cerul gurii și în zonele învecinate. Dețin o arhivă sentimentală — aur negru pentru economiile țărilor avansate din punct de vedere și mai păstrez și alte documente și valori de toată stima și de toată mîna, pentru orice... nemuritor... de rînd... la marele ospăț.

De ce stai așa?! Dă jos tot ce vrei și „tot ce crezi că nu se poate da" și care incomodează discuția noastră neprincipial așezată de la început pe temeiuri solidificate. Fă-te incomodă, că o să avem de spînzurat destule fragmente... în lumina purelor și impurelor noastre aparate de privit contextul.

Ce vrei să cercetezi întîi? Arhiva **fono...**, cea **foto...**, sau **grafo...?** Fă fișa, pune cota, vino cu ceva proaspăt la băiatu'... și vei fi servită înainte de închidere. Știi să faci cafea? Nu știi. Știi să bei molan? E sezon deschis la molan. E în mare formă molanul. Vrei? Vrei cognac, wisiki, șirlion, trăscău...? O, scuzați, iertare, maestre, uitasem... Oamenii de știință sînt oameni de știință. Te afli în documentare. Responsabilitatea, doamne, ce cuvînt gîlgîit, nu se mai termină, e plin de răspundere... bilibităiată, da, corectitudinea, misiunea înainte și după... Cum să...? Cîți cărbuni mi-ai stins, spurcăciune, cu cîte rînduri de ață roșie ai legat șopîrla de stîlpul dinspre miazănoapte, cu cît lapte de iapă stearpă ai uns gardurile mele și-n cîte nopți la rînd... din postul cel mare... de m-ai făcut să-ți ascult toate bazaconiile, ...care-ți trec ție prin cap și mie prin gură, cu plăcere și să nu te țin la poartă ci-n inima acestui castel, așezată pe soclul inexistent din inima mea largă și înghesuită în trupul din care ar vrea să iasă și s-o pornească la... nesănătoasa de... Camelia, fi-i-ar numele neînflorit în primăverile ce vor veni... cu multă bătaie de... toate părțile corpului nostru a mai dat celor hotărîți de sorții măriei sale a afla secretul și deliciile iadului pe pămînt.

Eu îți pun totul la... nas... ca să pot apoi să mă ocup de alte amănunte... nu dezlegate numai decît de chestiunea cheie... în ușa acestei nopți. Am să te însoțesc, de va fi nevoie și chiar de nu va fi, eu tot te-oi însoți, și-ți voi sta aproape, la cumpeni de ape... și cu vorba și cu... faptul că în curînd vei avea, cred, nesperata răbdare să asiști, dacă vei dori, la o adevărată supriză... de pus în priză... în camera cealaltă, dar la mine nu sînt înfundate tot timpul găurile cheilor și nici ușile bandajate, așa încît o să ajungă și aici, la tine, ecoul imaginilor vii. O să vezi... la vremea nepotrivită... despre ce... spune vorba mea. Eu zic să începi cu acest sertar cu fotografii pe care scrie „Camelia", apoi să asculți aceste casete, zece pe care se află indicat „Camelia", ca după aceea, sau în același timp, să-ți exersezi dicția și răbdarea și să-ți îmbogățești cunoștințele lingvistice despre argou și alte delicatesuri erotice, prin ștergerea prafului de pe foile legate în acest caiet roșu... pe al cărui cotor scrie „Camelia". În spațiul dintre pauze, aici spațiu egal timp, dacă totul va decurge potrivit planificării foarte judicioase și luării celor mai adecvate măsuri, rod al consultării unui cerc larg de susținători și al unor importanți factori de răspundere, precum și a unor renumiți specialiști, vei putea beneficia de un curs, mai mult practic, dar dacă te vei pune la punct cu bibliografia neindicată, totul va fi ohoho, deci o punere concretă de probleme din plan teoretic în cel despre care am spus, adică o traducere în viață a acestora, în esență, vei participa, nu vei asista doar, la un curs practic de..., să-i spunem fără ocolișuri, anatomie erotică vie. Rămîi aici unde ai tot ce vrei și desigur... și ce nu vrei. Te avertizez că nu e bine să părăsești această încăpere sanctuar și s-o pornești în căutarea de alte aventuri. Castelul e mare, cu tot felul de surprize la tot pasul și impasul, de capcane, de camere mai mult sau mai puțin vizitabile, cu chiriași de toate culorile, de toate națiile, religiile și apartenențele familiale, de toate lungimile și lățimile, de elită și de mahala, Te vei rătăci și greu te vei mai întoarce din acest labirint personal, sau vei nimeri în vreun loc în care eu nu-ți mai pot garanta integritatea singulară, copulativă și filosofică, sau să descoperi cine știe ce tentație, să se trezească în tine vocea adîncă a strămoșilor sau strămoașelor neoprite, sau cea viitoare, a urmașelor care n-au moștenit decît desfriul spiritual, și să înfăptuiești cine știe... să răspundă.. ce gest necugetat și... negîndit totdeodată. Pentru moment te las să studiezi. Indicațiile mele sînt obsolut și categoric nefacultative și de mare interes documentar. Voi reveni în lumea după care nu tînguiesc și nici nu tînjesc deloc... fiindcă deviza mea, una din emblemele de care nu țin niciodată seama... îndestul... este „Nihil sine Deo"... și replica ei pămîntească, și deci la mai îndemîna noastră, a muritorilor de excepție și care se bucură, e adevărat, de mai multă neobosită grijă sună: „Nihil sine Amore".

Zăpăcitul și minunatul Florin trecuse dincolo și era gata-gata să prindă în ușă ultimul cuvînt, să rămînă jumătate la mine și restul la el. Doamne, am scuturat din cap, bine că a plecat, aveam impresia că n-ar putea să tacă și să stea într-un loc nici o clipă.

Am început călătoria în lumea Cameliei — pentru Florin era investigație — cu sertarul în care stăteau înghesuite o mulțime de fotografii. Îi vedeam atunci întîia oară chipul Tu îl cunoști prea bine, am înțeles, așa că nu are rost să-ți dau prea multe detalii, domnule profesor.

— Spune ce crezi tu, Nelia. Îmi place mult de tot cum povestești. În acest timp mă gîndeam ce mare noroc am eu cu tine...

— Ba eu am cu tine, domnule profesor. Și-acum mi-e teamă c-o să mă alungi, că n-o să mă mai lași aici, că o să mă părăsești. Eu sînt cea mai norocoasă, să știi și să nu uiți...

— Vezi?! Și de data asta faci ca și mai înainte!

— Bine, bine, o să vă vindec, o să mă corectez, o să-mi dau silința, o să mă străduiesc să-ți fiu pe plac.

— Nu țin numaidecît să fii asemeni mie, sau așa cum aș vrea eu, nu!

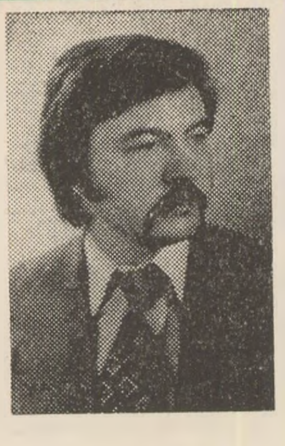
— Ba da! Eu vreau... și tot farmecul și bucuria înțelegerii noastre pornesc, se sprijină pe acest secret important și suspect, domnule profesor, că și eu și tu ținem cu orice chip să-l mulțumim, să-i facem plăcere celuilalt, nu ne e deloc indiferent ce spune, ce gîndește, ce simte... Ai observat? Bine, o să povestesc acum, și mie îmi place mult de tot, și să mai știi că ai avut dreptate cînd ai spus că ai mare noroc de mine. Sînt o pasăre rară, domnule profesor, nu mă laud acum, tu n-o să rîzi și-o să mă crezi, știu să fac și să spun și să visez foarte multe, o să vezi, domnule profesor, o să poți și... trăi... de plictiseală cu o asemenea ființă. Proverbele noastre vechi închid în ele și aceste fapte de viață într-o cheie... drept învățătură pentru cine nu le știe: spune-mi cu cine te însoțești ca să-ți spun cum vor decurge ostilitățile, a tunat și a fulgerat și de adunat... tot au adunat fînul pentru culcușul porumbeilor, nu pleca la drum fără picioare, capul poate rămîne pe umeri dacă e greu de dus subsuoară, prietenul mai puțin bun la nevoie... se cunoaște cu altul sau alta... și te lasă taman în mijlocul drumului să descoperi care-i esența filosofiei privind în țarc la porcul vecinului care învîrtește boștanul pînă-i dă de capăt. Amețești tu, amețește bostanul, amețește și vecinul cînd vede ce deștept porc o să taie la Crăciun, porcul însă nu se pierde cu firea, el a trăit multe la viața scurtă și-și vede liniștit și aprofundat de cercetarea lui. Păsărele în foi de viță îți cîntă în loc de huhurezi prin capul tău ca un bostan... dolofan, stînd pe lan, de mai an, cît un cîrlan mitoman...

— O s-o iau în curînd pe tăpșanul tău, dacă te mai ascult mult, lighioaie de fată! Am impresia că l-ai cam pus la colț pe Florin, măcar în acest teritoriu în care ești surprinzătoare... așa încît nu sînt deloc sigur că de paranoia lingvistică de mai înainte e numai el răspunzător, sărmanul, și cred că ești o coautoare foarte serioasă, cu o contribuție substanțial nesubstanțială... ai spune tu, molipsitoare în nenumărate direcții de investigație netranscedentală.

— E minunat, domnule profesor! Îmi place. Îți stă foarte bine. Ești... genul meu... și mă bucur nespus. Nu înțeleg cum de te-a tulburat într-atît... Camelia? Dacă ai aflat tot ce s-a petrecut între ea și Florin... nu știu dacă ai rămîne la fel. Sau poate că ai rămîne, spun prostii, sînt geloasă, la dracu, nu-mi mai place, ce se întîmplă cu mine?!

Nu-i nimic, ne redresăm, nu ne facem probleme, ne ridicăm ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic, ne scuturăm frumos hainele, juliturile sînt neesențiale și nu trebuie să le dăm atenție că atunci dor mai tare decît dacă nu le-am avea, am căzut noi și mai rău..., de s-a cutremurat, s-au desprins multe de la locurile originare și tot nu s-a surpat edificiul, ne îndreptăm de spate... și mergem cu entuziasm și detașare.., tot înainte... vorbe din străbuni... dacă nu avem treabă... înapoi, dacă nu am uitat ceva, dacă nu ni se indică altfel, dacă nu ne apare vreun obstacol, fiindcă piedicile, zidurile, opritorile, stănoagele... trebuie întotdeauna atacate cu curaj... și depășite, altfel..., cum s-ar justifica minunata noastră stare de optimism general!

*** Fragment din romanul cu același titlu**

Aurel Maria Baros

În palma nopții

Pe militaru-ăsta, care nu învia deloc, îl găsise-n mijlocul pădurii, rebegit de frig. Așa că moș Marin Licură n-a mai cumpănit și, fără să-și facă măcar o cruce — lucru de care avea să-și amintească pînă la sfîrșitul zilelor — a dat să-l ridice dintr-o apucătură. Dacă soldatul, după înălțimea lui, ar fi fost om împlinit la trup, de-abia doi ca Licură ar fi izbutit să-l salte, cu icneli, de-a-mpicioarelea. Dar și moșul, cu cîtă vînă mai avea, tot îl propti în capul oaselor.

— Hai, cu tata, 'opa, sus!... Hai!... Hai! îndemnă ăl bătrîn. E greu pînă te-mpiciorongești, pe urmă, om vedea noi!

Celălalt, mai mult mort decît viu, nu-și venea cu nici-un chip în simțire. Bîiguia niște frînturi de cuvinte, chema pe cineva sau se văita, că nu puteai alege două vorbe din gîngăveala lui, să le pui cap la cap și să zici c-ai înțeles ceva.

— Ia, hai tu, așa, ușor, hai! nu-l slăbi alde Licură. Hai, să mergem la căldurică, hai acasă!... Să știu bine căăă... și tot ajungi acasă, ascultă la mine!... Adicăteleaaa... Mă, tu mă auzi?! Mă!

Omul era leșuit de tot și Mărin, cînd nu mai avu cum să-i ia din gură, puse mîna și-l ridică de subțiori, opintindu-se în draci:

— Eeeee, da' ce facem noi, aici?... Haaal, haaide!

— Ăăăăă... răsuflă soldatul.

— Țin-te, colea, de barcă...

Și Licură își trecu din repezeală pușca de-a curmezișul spatelui, să nu se mai împiedice de ea. Tot cam la spinare îl luă și pe soldat, fiindcă acela, singur, pe picioarele lui, se vedea că n-are putere să meargă.

Se smulseră, în sfîrșit, din loc și porniră împleticindu-se rezemați unul de altul. De cum se alese poteca, în dosul căsoaiei, îi și înghiți pădurea; și de-abia acum scăpă Licură un **Doamne-ajută!**

Apucă înainte, orbecăind prin noapte, împiedicîndu-se în picioare, în tufărișuri, fără să bage de seamă; strînși sub acoperișul neguros al pomilor, de ce mergeau, de-aia se tîrau mai anevoie: pe unu-l treceau apele, că da să-și arunce scurteica, pe altul îl pîndea tremuratul, de parcă-i îngheța sîngele-n vine. De ce mergeau, de-aia li se părea că marginea pădurii este la un pas; și pasul se lungi, se tot lungi, cale de-un ceas.

— Of, da' greu ești, mă, tată, îmi scoți sufletul! se plînse Mărin odată ieșiți de sub streșina codrului. O s-o luăm la deal, auzi?... Vezi, c-acuma-i acu'!

Îndemnară din răsputeri la coastă; soldatul parcă se mai dezmorțise, îngăimă și cîteva cuvinte fără șir, amețit încă; tocmai sus, pe coamă, cînd se opriră să răsufle în voie se-nnodă și Licură, singur, la vorbă; mare lucru nu spunea, îi da cu **adicătelea.**

De-aici încolo ținură muchia dealului; trebuiau să cam iuțească pașii, cît mai zăbovea soarele dincolo de dealul Burzii. Ăl bătrîn căuta și înainte: casa norei lui nu venea prea departe, ca la o fugă bună de cal; niște ochi mai ageri ar fi dibuit-o, chiar și-n bezna asta, cum sta ea stingheră, deasupra satului.

În drumul care urcă murgul spre Buzești, se pomeniră cu unul:

— 'Neața, bă!

Mărin îl și împinse pe soldat în stînga, să nu-l mai vadă și-ăla, fiindcă după glas, nu prea era de-al locului.

— Haoleu, da' cum vă bate vîntu'!

— Ei, nu, zău?! se miră Licură, în doi peri, zorind să-i treacă mai repede pe dinainte.

— Păi, matale, om mai în vîrstă, își urmă gîndul ăl necunoscut, îl lași p-ăsta să-și bea mințile, pînă dimineața?!

— Aha!... 'Ai c-ai pleznit-o!

— Păi, așa e!

— Caută-ți, mă, de drum! i-o întoarce moșul. Și lasă-ne pe noi...

Omul, oprit locului, se uita prostit după el.

— Atunci... dă, Doamne, bine! mai adăuga. Ehe, matale îl cari azi și mîine o să te vaieți că ți-a dat în cap!

Soldatul odată se pieptoși, păru chiar c-o să se răsucească la ăla, dar numai fiindcă nu se putea ține zdravăn pe picioare. Mărin îl îndreptă ușurel din șale și-l împinse înainte, cu o grijă de care nu l-ai fi crezut niciodată în stare; ca pe un copil îl purta, atent să nu se rupă vreun os în el, să nu-și clefetească gleznele în vreun șleau. Iar celălalt își arunca în față picioarele moi, pas după pas, veșnic adormit, fără să aibă habar pe unde calcă.

* * *

...Se apropiaseră de casă, cînd un iepure, sau vreo altă vietate fricoasă, o rupse la fugă chiar de sub tălpile lor.

— Ptiu! Lovite-ar... că mă și speriași!... Hău! dădu un chiot alde Licură. Ia uite-l, bă!

Zăpăcit, ăl tînăr se uită și el chiorîș în toate părțile. Încercă apoi să se smulgă, c-o icnitură, din strînsoarea moșului, dar asta numai după ce-i ajunse la ureche un lătrat. Cîinele n-avusese cum să-i simtă mai din timp: nici o adiere de vînt nu trecuse peste ei, spre casă. Deacum, că-i auzise însă, hămăia cu înverșunare.

— Băăă, l-a apucat și p-ăsta! dondăni alde Licură, gîfîind. Și tu — își zgîlții povara — ce vrei?! Ai răbdare, nu vezi?!... Uite plopii colea!

Ca un zid negru, înalt pînă la cer, se ridica plopăria dinaintea lor. C-o clipă mai înainte nici ochii moșului n-o dibuiseră. Iar de la pădure pînă aici venise numai pe marginea locurilor, călcînd ba pe arătură, ba pe delnițe.

Gardul era greu de sărit; dădură un ocol și intrară printr-o gaură făcută în vară, cam după **Sîntămăria mică,** de taurul lui Repez. Numai după spărtura asta se vedea că, pînă acuma, n-a fost mînă de român pe-aici.

Cîinele, care o ținuse într-un lătrat, odată amuți.

Aproape frînți de mijloc, tăiară de-a curmezișul curtea pustie, pîna în dreptul pragului. Moșului îi era peste puteri să-și mai care omul; îl ardea în capul pieptului, iar genunchii i se îndoiau singuri; ăștia cinci-șase pași, că atîția îl despărțeau de ușă, nu se mai simțea în stare să-i facă și gata. Barim, glas să aibă, cît să-l audă noră-sa dinăuntru. Vru să strige, dar mai mult răsuflă:

— Petrioooo...

Sta să prindă un zgomot ori vreo mișcare, ceva, prin casă; dacă văzu și văzu, luă din nou o gură de suflet:

— Mă, Petrio, mă!

Abia după ce strigă a treia oară, ceva mai tare, răzbătu și din tindă o voce ferită:

— Care ești?

Alde Licură, parcă asta așteptase să-l întărească, se opinti și-l urni pe soldat mai aproape.

— Eu sînt, mă!... Socru-tău... Mărin... Aprinde lamp-aia!

— La ora asta?... Aoleu, da' ce s-a-ntîmplat?!

Urcară pragul tropăind și pășiră în casă tot pe întuneric. Femeia știu ea ceva, se-apucă să-l întrebe cît încă bîjbîia după lumină:

— Da' cine e cu tale?

Licură se opri doar lîngă pat. Scăpat de greutate, da să-și ajute omul să se-ntindă:

— Haide, lungește-te colea binișor... Așa... Săracu' de tine, ești zobit de oboseală... L-am găsit înghețat tun, o lămuri în sfîrșit pe noră-sa, respirînd mai potolit. Adicătelea... tocma în pădure la Bolta Neagră. Hai, odată, vino să-l vezi!

Petria aduse lampa și-o potrivi pe colțul unei mese, alături. Rămase și ea pironită acolo, cu privirile ațintite spre pat, mută; numai buzele îi tremurau ușor:

— Bine, da'...

La lumina lămpii, fața soldatului, năpădită de barbă, apăru suptă și pămîntie. Moșul îi mîngîie fruntea, obrajii, pleoapele fierbinți, închise.

— Of-of, săracu'... Pîn cîte n-o fi trecut, îl căină el, de cîte ori n-o fi fost să se prăpădească... 'Opa! 'Opa! se încordă pe neașteptate, acu văzui, ia uite ce vătămat e la cap!... Ce stai?! răcni la femeie, fără să-și ia ochii de la rana pe care-o descoperise mustind pe tîmpla soldatului. Teeee uiți ca precista!... Sai și caută un șervet, cevașilea!

Petria parcă avu albitura în mînă, o și înfășură peste capul rănitului, care oftă înăbușit, cu noduri.

— Așa făcea și cînd l-am găsit... Că eu, pe la miezul nopții, zic, hai la pescuit în pădure, porni iar să povestească alde Licură, mai liniștit acum. Ce-am pescuit, se vede!... Și... Aoleu — simți că se sufocă —, mi-am uitat alea, undițele, acolo... 'Tu-i dorobanțu' mă-sii, dă ca reva peste ele!... Na, e musai să le iau... Tu să ai grijă de el, îmi pare c-a dezertat de pe frontul din răsărit! Să te ferești să-l vadă careva, auzi?!... Acuma lasă-l să se odihnească nițel... că mă întorc eu.

Cînd ieși din casă, nici Mărin nu știa: să fie abătut, să se bucure, să plîngă?

Trecu prin gard și o luă tot pe unde venise. În capul postaței lui Bobeică, zări un ghemotoc de mărăcini; ocoli puțin și, din mers, îi trase una cu vîrful bocancului. După ce se rostogoliră cîțiva metri de-a latul delniței, mărăcinii apucară pe coastă, la vale.

Dinspre dealul Burzii se vărsa de ziuă.

(Fragment din romanul „Atît de tînăr și nedrept")

Florin Muscalu

O ceșcuță de porțelan

Am sub privire o ceșcuță de porțelan
Vienez, pe care există un clavecin
Pictat cu otravă de viperă.
Prin ea se vede cerul senin

Ca prin oasele unei tinere femei
De la începutul de veac...
Cred că din ochii ce au putrezit
Este lutul înroșit ca un mac,

Din care se aude, ca dintr-un melc,
Pus la ureche vuietul de porțelan...
Sau poate micul clavecin chiar cîntă,
În umbroasa ceșcuță, ca acum, o dată pe an...

Irosita umbră

Mireasma timpului îmi lăcrimează fața...
Ușoară-i umbra ce s-a irosit,
Căzută-n semnul inimii, cum viața
Rază defunctă-i chihlimbar umbrit...

Mici focuri ard în purpura clepsidrei vara,
Nisipurile ca prin oameni trec și ni-s...
Cu viața se aude însăși moartea, seara
Nemărginirii țărilor, Elis...

Nu pentru noi eu scriu aici acestea,
Ci pentru cei, cînd noi nu vom mai fi,
Ca să ajungă pîn' la ei atuncea vestea
Că-n locul nostru ei se vor iubi...

Poemul cu nume cunoscut

Mult aș fi vrut ca poemul acesta
Să fie o sărbătoare a spiritului,
Să i se pună un nume necunoscut,
Așa cum oamenii ce vor veni,
Nu știm ce nume vor purta...
În cimitirul poeziei aș vrea să existe
Mausolee bogate făcute din piatră avară,
Dar, mai ales, mici morminte
Din gușile fluturilor ce cîntă,
Suave cimpoaie pe care vîntul le umflă
Cu cîte o adiere a florii de cîmp...
Elis!
Stau pe scările marilor clădiri,
Așezat ca în Grecia, cu fața spre cer,
Și, dintr-o dată marele cimitir al Poeziei...
Mult aș fi vrut ca poemul acesta
Să-și afle acolo mormîntul,
Elis...

Eugen Ioan Șaru

Păcăleala

Se așternură la drum în liniște. Noaptea se instaură stăpînă, umplu încet, bătrînește, tot habitaclul, un strat gros de cerneală cucerind prin lupte grele fiecare palmă de loc, cățărîndu-se milimetru cu milimetru, ca într-un rezervor de stilou. Revărsîndu-se apoi peste geamul lăsat, inecînd oamenii, cu fețele lor de vacanță și strada, și faleza, și inundînd, într-un tîrziu, însăși marea luîndu-se la trîntă cu valurile ei fosforescente, sfîrșind prin a le birui, tot așa, pedant, minuțios, nesățioasă. Un șarpe boa înghițindu-și prada, noaptea.

Și în tot acest întuneric, Manu, apropiindu-se, în sfîrșit, de destinație. De capătul călătoriei. Păcăleala pe care i-o trăsese adineauri lui Caluci, ca să-l facă să-i destăinuiască locul unde se ascundea Milena, îl readusese pentru cîteva momente în pielea propriului său personaj dinainte de călătorie, de pe vremea cînd festele și păcălelile erau o a doua natură. Un personaj pe care însă Manu îl uitase de mult, ba chiar îl părăsise, abandonîndu-l undeva, într-un pliu al minții, spre a nu se mai întoarce niciodată la el, un frate bun, de care ești obligat să te desparți și la care te gîndești uneori cu nostalgie, în momentele de liniște. Ceea ce nu era de loc cazul acum, cînd mai avea puțin și-o va vedea pe ea și cînd un tremur ciudat pusese stăpînire pe el, pe Manu cel nou. Nu mai simțise ceva asemănător de la accidentul cu scripetele, atunci rămăsese suspendat la etajul șase, agățat în mîini, nu-i fusese frică, n-avusese timp de ea, un tremurat mocnit i se înșurubase la fel în piept, larma glasurilor de jos, de pe pămînt, murise, fusese singur față în față cu cerul, vrusese să se prăbușească în sus, spre soare, dar mîinile nu-l ascultaseră, încleștîndu-i-se de parapet, niște căngi de oțel înfipte în coama zidului, vibrînd stins. Vibrație care, iată, și în drum spre Ea, prindea din nou viață în el, în ființa lui, balansul galopant al unei invizibile limbi de clopot ce sta aproape să lovească în pereții de carne și sînge ai eului său turmentat.

— Am ajuns, domnu', alo, am ajuns! îl anunță deodată șoferul, deschizîndu-i portiera.

Manu tresări și se holbă la el, buimac. Coborî cu grijă, ca un om bătrîn. Se opriseră în fața unei case tip vagon, cu o verandă înaltă, încăpătoare, în care se deslușeau o masă și două fotolii de rafie. Era toată zugrăvită într-un alb orbitor și, în obscuritatea străzii, se profila fantomatic, parcă era învelită într-un cearceaf.

Se deschise o ușă, o lamă de lumină galbenă tăie veranda pe din două. Manu se sprijini fără să vrea de mașină și-atunci o zări, o apariție îndepărtată, de pe altă planetă, Milena. Îmbrăcată tot în alb, cu halatul ei lung pînă în pămînt, pe care Manu i-l cunoștea atît de bine. Se mișca de colo-colo și umbra părului îi bătea omoplații. Manu suflă printre buze un tub subțire de aer. O expirație pe care o aștepta de două luni. Milena strînse rapid două pahare (ce-o fi cu paharele astea în număr de două, cu cine băuse?) de pe masă și dispăru în muchia de lumină care se resorbi în urma ei. Totul nu durase decît trei clipe.

— Da, am ajuns, murmură Manu, cu ochii țintă la ușa care se închisese. Ai văzut și dumneata?

— Ce să văd, zise șoferul curios.

— Ai văzut-o pe Ea?

— Pe cine, pe bombonica? Am văzut-o, **tăticu'**, cum nu?! Păi mie-mi spui?! Nu i-am adus eu cu taxiul acu' două zile?

Manu îl privi pieziș.

— Vrei să spui că ai **adus-o...**

— Nu. Vreau să spun că **i-am adus.** Mă scuzi, dar nu era singură. Ahă, m-ar fi coafat și pe mine să fi fost singură, făcu omul, cuprins brusc de un acces de visare. Dar nu era...

Manu scoase țigările și-i oferi una. Scăpără un băț de chibrit. Flacăra lui făcea să-i tremure mîinile.

— Vrei să spui că ai **adus-o...** Gîndește-te bine.

— Ei, asta-i acu'! se irită taximetristul sugînd din țigară. Dacă-ți spun că i-am adus pe-amîndoi, pe ea și pe George. Ce dracu'!

Manu era calm și fuma.

— Care George?

— Unu' George. Am făcut cunoștință cu el aici, în Drobetuța mea (lovi ușor capota mașinii cum lovești crupa unui cal credincios), mă scuzi, eu sînt din Severin... I-am luat pe amîndoi de la gară, veneau de la București, el a căutat-o peste tot, a dat de ea tocmai în București, o poveste întreagă, a fugărit-o prin toată țara, dacă n-am rîs.. (Deodată fu bănuitor, se uită chiorîș). Dar ce te-apasă grija? Îi cunoști? Parcă vroiai cameră... Așa mi-a poruncit Caluci, să te bag în camera aia mică, dinspre curte!

Manu tăcu o vreme.

— Bun băiat Caluci ăsta, șopti el, sugrumat.

— Mie-mi spui? Băiat de zahăr. Al mai prima găzdoi din Mangalia, nu găsești altul ca el. Ne-ajutăm amîndoi, ca frații.

Fumară, trecu aproape un minut.

— Ei, ce faci, iei camera?

— Eu sînt frate-său! zise iar Manu cu aceeași voce răgușită.

— Fratele lu' Caluci, sări șoferul ca ars.

— Nuu, clătină Manu din cap.

— Stai, nu-mi spune! (Il scrută pe sub cozorocul șepcii, mijindu-și ochii). Păi sigur, tăticu, semeni cu George! Ești frate-su?

Manu vru să-i dea un pumn, dar își dădu seama că nu are atîta putere.

— Sînt fratele ei.

— Al bombonicii?! se ului omul și-l măsură din cap pînă-n picioare. Îmi pare bine să te cunosc. Hai să trăiești.

Părea sincer încîntat. Dădură mîinile.

— Ce poveste zici că a fost între ei, zise Manu gutural.

— Păi mata n-o știi, zici că sînteți frați...

— O știu... în mare. Dar nu știu amănuntele.

Taximetristul se strîmbă, intrigat. Atunci Manu îl trase lîngă el:

— Uite care e mișcarea: am făcut pariu cu ei că le dau de urmă, mănțelegi? Aici, la mare, mă-nțelegi? N-au vrut să-mi dea adresa și-atunci am făcut pariu cu ei că-i găsesc, asta am făcut! Pariu! Știi ce-i ăla pariu! (Interlocutorul său dădu din cap speriat, în semn că știe). Și uite că i-am găsit! Ce zici de asta? Este că sînt bun? (Din nou confirmare conciliantă).

Toarnă-mi povestea, ca să le fac surpriza. Să-i i-au din oală. Te-ai prins?

— Cum... cum vrei mata, șefule..., fu de acord celălalt, luîndu-și pe dată o mutră spășită. Mai ai o țigară?

— Ia, ține tot pachetul.

— Merci. (Omul se mai învioră și băgă pachetul în buzunar.) Ei, atunci se schimbă rușfetul, își dădu el cu părerea, încă nesigur. Da — da, se schimbă rușfetul.

— Așa, făcu Manu încurajator. Dă-i drumul.

— Păi, cumnatul matale a urmărit-o de la București.

— Așa. Cum a urmărit-o?

— Bine. Cum se urmărește. Pe la mătuși, pe la bunici, pe la unchi, că am înțeles că aveți rude pe tot traseul ăsta, București — Mangalia. O călătorie cu peripeții, cum îți spun. Pînă la urmă a prins-o aici, în gară. Dar cît a căutat-o?! Îți poți închipui! Se oprea, întreba de ea, pleca mai departe. Și mereu ghinion! Mereu cădea în urma ei! Cît a suferit băiatul ăsta, George, dar merită! Așa bucățică, mă scuzi că ți-e soră, mai rar! Cercetări în stînga, cercetări în dreapta, și-uite c-a găsit-o! Pe peron, tăticu', pe peron, eram și eu de față. Ea se cam ferea, știi, parcă se simțea cu musca pe căciulă, n-ar fi esclus să fi avut pe altul la București, un papagal, nu știu, nu vreau să fac păcat, mata știi mai bine, că zici să-i ești frate, dar n-a mai avut loc de întors și... gata. Conieț film.

Manu trase un fum lung. Acum înțelegea mirarea unchilor și a mătușilor Milenei, cînd le deschidea ușile ca să-i întrebe de urma ei: ăia mai avuseseră un vizitator, mai înainte, pe numitul George. Bună treabă. Nimic nou sub soare. O clipă îi trecu prin minte să se întoarcă și să plece, dar curiozitatea de a vedea cu cine îl schimbase Milena fu mai tare.

— Cît mă costă? întrebă, arătînd spre mașină.

— Ce? Cursa?! Ce să te coste, nu costă nimic, e comanda lui Caluci! Ce, vrei să dau de bucluc? (Se sui la volan). Iai tare, iai tare, fă-le surpriza, nu-i lăsa! Hă-hă-hă! O să le facă plăcere la amîndoi. Hă-hă-hă! Și matale, cînd o să-i găsești împreună... Hă-hă-hă!

Și, făcîndu-i cu ochiul a batjocură, taximetristul întoarse cheia în contact, „Drobeta" porni lin, fără zgomot. Manu rămase singur. Strada era tăcută și retrasă. Plutea peste ea un miros de chiftele prăjite și de pepene roșu, proaspăt tăiat. Într-o curte începu să latre prin somn un dulău. Un altul îi răspunse pe dată, ținîndu-i isonul. Apoi, peste ei se arcui sirena unui vas. Viiiiiiiii. Și cu octavă mai jos: vuuuuuuuuuu. Și-ncă o dată: viiiiiiiii, vuuuuuuuuu... Cîteva momente, aerul se legănă straniu deasupra orașului, oscilă ca un arc în jurul poziției de echilibru, timpanele oamenilor și ale animalelor repetară

(continuare în pag. 15)

(Fragment de roman)

Ioana Proca

Nemirare

Ce frig fără întoarceri ne-a cuprins,
stăm răstigniți pe aripi de cocori,
se despreună roua de pe flori,
și dorul de-a zbura e necuprins.

Din cînd în cînd bat dangătele-n dud
și se răzbună-n ierburi depărtarea,
ca o-nvrăjbire între nord și sud
mă leg să îți restitui nemirarea.

Cît aș fi vrut

Cît aș fi vrut să te opresc aseară
lumina era dorul însenina de cuci
de unde pînă unde iubindu-te în vară
mai triști ca niciodată ne rătăcim în nuci.

Se înrobește parcă și gura mea la toate
pornirile nevrute unui păcat de soi
printre arțari, mesteceni, petunii și mușcate
îmbătrîneam deodată gonindu-ne spre noi.

Străini sub cerul liber ca mărul necăzut
îmbrățișam uitarea și altele ce-au fost
m-aș fi întors din calea-mi dar drumul început
întemeia-ntre inimi un rost fără de rost.

Rug de stele

Îmi risipesc durerile prin dor
precum fierarul focul în potcoave,
înfiorat pămîntul, primitor
leagă în tihnă ură, vise, snoave.

În fiecare vară-mi vine greu
din grîul copt s-aleg un ultim ceas,
hambarul este mic și nu-i al meu
mă-ndepărtez de tine pas cu pas.

Nu-mi reîntorc iubirea, nici plecarea
sărbătoresc și pierderi și înec,
nu-i vina nimănui că luminarea
tremurătoare pîlpîie cînd trec.

Răsplată bună, pumnul de cenușă,
da încă strălucire firii mele,
te-aș lumina dar soarta, jucăușă,
adesea pîrjolește rug de stele.

Urme pe zăpadă

Ce mult trăiesc stejarii!

În afară de femeia de la recepție și bărbatul de la bar, în holul hotelului nu se mai află decît un bătrîn. Așezat pe un fotoliu, bătrînul își bea cafeaua sub privirea celor doi. În lipsă de altă ocupație, aceștia par să-i urmărească orice gest. Alaltăieri, cînd s-a prezentat la recepție și l-au văzut cu umbrela-baston și cu un geamantan a cărui formă și culoare te puteau duce cu gîndul la peste cel puțin jumătate de secol, își spuseseră că, în sfîrșit, mica lor stațiune de munte era onorată de o somitate a artiștilor plastici. Costumul lui negru, dar mai ales părul lung, de culoarea untului, ce îi cădea peste urechi și se unea cu barba sură, răsfirată pe piept, le puseseră repede imaginația la lucru. Recepționera fusese apoi cea mai dezamăgită, fiindcă văzuse cîndva un film cu un astfel de personaj, un mare pictor, care, în ultimile secvențe, le făcea portretul la mai multe femei din personalul hotelului. Bătrînul nu era altceva decît un pensionar, fost conferențiar universitar, profesie care nici pe ea și nici pe barman n-avea cum să-i impresioneze deloc, ei văzuseră în hotelul lor destui asemenea oameni. Dezamăgirea lor se transformase din primul moment într-un fel de iritare, ce-i făcuse pe amîndoi să-l declare pe bătrîn țicnit sau mincinos, un profesor universitar nu arăta așa, ca un călugăr. Îi mai călca pe nervi și vorbele lui tărăgănate, ca și zîmbetul silnic cu care răspundea întrebărilor lor.

Barmanul surprinde privirea recepționerei și începe să-și înșurubeze un deget în tîmplă, arătînd cu ochii spre bătrîn. Ea dă din cap și își aprinde plictisită o țigară. Își aprinde una și barmanul. Nici unul dintre ei nu bănuiește că bătrînul se luptă cu tentația de a fuma și el. Chiar scoate pachetul de țigări, îl răsucește o vreme între degete, apoi îl bagă la loc, în buzunar. Medicii nu-i dau voie să fumeze, ei i-au oprit și cafeaua, dar în privința asta nu-i poate respecta. Soarbe încet din ceașcă și se întoarce acasă, în camera lui de lucru, de unde tot medicii i-au spus să plece. Camera de lucru, își spune el acum, și vede pereții acoperiți de cărți, biroul cu furnirul scorojit, mocheta scămoșată, ruptă în cîteva locuri. Ce-a lucrat pînă acum, cu ce s-a ales? Dacă ar fi făcut altă specialitate și nu istoria, poate s-ar mai putea agăța de vreo speranță, dar așa are foarte clar în minte ideea efemerului. Cele trei cărți publicate și sutele de articole răspîndite prin reviste nu pot constitui, în fața viitorului, nici un punct de sprijin, timpul le va mătura ca pe niște frunze de toamnă, cînd prezentul acesta va fi trecut...

Îi mai rămîn foștii săi studenți, prin ei va mai putea trăi și el... Dar cît?... Puțin, foarte puțin, își spune. A trăit, ca orice om, sub imperiul speranței, își continuă el gîndul. Prezentul l-a rănit adeseori, chiar și la urmă, cu pensionarea lui grăbită. Pletele și barba sa, dar mai ales concepțiile sale despre rotirea generațiilor îi deranjau prea mult pe colegi și nu era deloc un exemplu pentru studenți. Ajuns aici, zîmbi, amintindu-și că studenții i-au purtat o mare stimă tocmai pentru felul lui de-a fi, pentru curajul cu care vorbea în orice împrejurare, că între bătrîni și tineri sînt prea puține puncte comune, ultimii nu știu de unde au plecat primii, iar aceștia n-au nici un drept să-i copleșească mereu cu vîrsta lor, să le tot arate drumul, fiindcă oricum sînt neputincioși și nu vor ști niciodată unde vor ajunge ei, fiindcă în fiecare clipă prezentul se transformă în trecut și... Nu-și mai poate continua gîndul. Reîntors din nou în holul hotelului vede lîngă pupitrul recepționerei un bărbat și o femeie. Glasul iritat al femeii nu-i mai dă posibilitatea să evadeze. Este chiar bucuros, pentru că nu mai știe unde ar mai putea pleca, pentru că îi este teamă să nu dea peste alte răni și tristeți... Știi cine este soțul meu? ridică iar vocea femeia, întinzînd mîna spre recepționeră. Este tovarășul... El nu reține numele pronunțat de ea, ci numai faptul că un asemenea om, mă rog, o asemenea familie nu poate aștepta încă două ore pînă să li se elibereze o cameră. Pînă la urmă, noii veniți își trag geamantanele lîngă fotolii și se așează ca și el, oricum, aici în hotel, sînt niște regulamente... Se uită mai atent la ei și constată că sînt bătrîni ca și el, și probabil foarte obosiți, au călătorit toată noaptea... Bărbatul, aproape obez, cere un coniac. Vocea lui îl face să tresară pe fostul conferențiar. Ceva mai tîrziu îi vede bîndu-și coniacul și atunci se întîlnește cu privirea soției lui. Unde a mai întîlnit el ochii aceștia? se-ntreabă într-un fel de panică. Apoi, treptat, își amintește tot. Cunoaște perfect și gura ei, sprîncenele, nasul, părul, umerii, mîinile... și simte o arsură în stomac. Durerea îi sfîșie sufletul, cît repetă mereu: Doamne, ce-a făcut timpul din ea! Nu-i decît o epavă, un pustiu, o ruină, și începe a-și aminti cum a cunoscut-o, cum s-au căsătorit, anii trăiți împreună, despărțirea care a urmat... De fapt asta a însemnat și începutul decăderii lui, toată viața lui, după plecarea ei, n-a mai fost cum ar fi putut să fie, familia ce și-a întemeiat-o apoi a stat sub semnul ratării, ca însăși ființa lui... Nu, ea nu are cum să-l recunoască, cu barba și pletele sale este un alt om. Da, da, chiar un alt om. Și cum ar fi putut să fie!... Nu se uită la ea, fiindcă și-a amintit de reclamațiile care au curs apoi asupra lui, toate scrise de aceeași mînă, cea care acum șterge de salivă cu batista gura întredeschisă a soțului ei adormit. Brusc se ridică de pe fotoliu și o pornește spre ușă. Barmanul își duce un deget la tîmplă și recepționera îl aprobă, dînd din cap. El însă nu-i vede. Nu mai vede pe nimeni. Afară, oprit în fața stejarului uriaș, care străjuiește intrarea în hotel, își spune că stejarii pot atinge și două mii de ani. Și asta începe să-l calmeze, să-și micșoreze pasul. Da, va face o lungă plimbare, fiindcă soarele încălzește bine și nu-i urmă de nor pe cer...

Corneliu ȘTEFANACHE

Constatări

Cuprins de amărăciune, simți cum **vezi** în viitor, incredibil de departe: încremenit și limpede, timpul se lasă străpuns de raza rece a ochilor tăi.

*

Multă vreme am așteptat ceva nedefinit — ani în șir... Nu știu nici acum ce așteptam, însa am înțeles că darul acesta s-a luat de la mine deîndată ce mi-am dat seama că nu voi mai scrie versuri niciodată.

*

Cerului pe care l-am privit în copilărie îi datorez certitudinea că voi fi mereu **ocrotit** și că liniștea din mine nu se va epuiza niciodată.

*

Lumina și mirosurile... Ele îmi răvășesc nostalgiile și memoria, la discreția lor se află regretele mele cele mai sfîșietoare. Cîtă căință amară poate trezi o rază de soare avînd aceeași intensitate și același unghi de cădere exact ca în urmă cu zece sau cu douăzeci de ani!..

*

Dezamăgirea și Zorii înfruntîndu-se.

*

Tot ceea ce scrii într-o stare de spirit unitară devine automat o **carte,** fie că este vorba de cinci sau de cinci sute de pagini.

*

Numai femeii îi este **propriu** să spună „Oprește-te!" și numai de ea trebuie să se teamă Nomadul.

*

Nu printr-o carte sau printr-o operă poate un om să marcheze o epocă sau o generație, ci printr-un **stil.**

*

Trandafirii pe care îi miroseam cu nesaț în copilărie m-au amăgit cu mirajul cărnii spiritualizate, însă contopirea de sfîntă și tîrfă există numai în literatură: Sonia lui Dostoievski, Pena lui Mateiu I. Caragiale...

*

Un **moment** este o țesătură temporală care odată destrămată pare că nici nu a existat: nu mai recunoști, în amurg, pe omul din zori pentru că nu mai poți proiecta asupra lui lumina pe care o proiectai atunci.

*

Este greu de distins dacă un om care a jucat un rol în existența noastră a făcut-o din proprie inițiativă sau în calitate de portărel al Destinului.

*

Sensul iubirii ar putea fi concentrat în aceste cuvinte: „Trebuie ca eu să mă micșorez pentru ca el să crească".

*

„Baricadele" nu sînt altceva decît alibiuri pentru temperamentele unora.

*

Asumată, **arsă** în adîncul ființei noastre ca o sărbătoare tragică, suferința se va spulbera fără să lase vreo urmă.

*

Cît de mult se aseamănă împlinirea unei dorințe cu trezirea dintr-o beție!

*

Un om vulgar nu poate să facă o confesiune: o alterează cu accente de reclamație sau de denunț.

*

Orice apropiere excesivă sufocă sau dezamăgește.

*

Sleirea totală care survine după o tensiune interioară aduce cu sine momente de mare iluminare: ca pe fundul unui lac cu apă limpede, poți vedea epave de experiențe și de lecturi, poți să identifici corpii străini pe care i-ai respins. Auzi muzica altora cum se depărtează de tine și tot atunci ți se arată iubirile și comuniunile adevărate: oameni în care ai lăsat o urmă și care, la rîndul lor, au lăsat ceva în tine. Nu mai vorbește memoria, ci acel viitor al trecutului care îți arată încotro te îndrepți. Aceasta mi se pare a fi cu adevărat **intuiția.**

*

Frunze roșii, de o nuanță proaspătă și ascuțită, iluminînd străzile și curțile Constanței în primele zile de noiembrie. Nicăieri nu mi s-a părut această culoare mai sinceră și mai dramatică decît în Dobrogea. Este o expresie a Orientului floral și totodată sanguin; a **remușcării tinere.**

*

Ochii unor provinciale, nespus de frumoși prin acel **dezinteres pentru speranță** pe care-l reflectă.

Dan CIACHIR

Dan Movileanu

1

o, nu-ți lua ochii de la fața mea
altădată cu mult mai mult ți-am greșit,
nu-mi trimite spaima cea cu zîmbet galben,
spaima cu ochi fioroși acoperind luna,
cu fața ei ca o pîclă apoasă, nu-mi trimite
revolta cea cu braț de oțel niciodată
învingătoare, nu-mi face rătăcirilor cort!
o, nu-ți lua ochii de la fața mea
greșală cu mult mai mare ar fi dacă mi-ai
trimite în dar libertatea căci numai poezia
e veșnic învingătoare!

2

de la-nceput doar pale de fum și de ape
lucrurile mă-nving și mă supun supunîndu-se
numele meu nerostindu-l decît într-o desăvîrșită
liniște!
teamă tulbure — măsură a ecoului lîncezind
perfecțiunea ce-nconjoară eul furios în adîncuri
poezie supusă pentru a putea supune
scut și spadă și ochi și mîini și gură și cuvinte
veșnică vînătoare spulberînd vînat și vînător fiind!

3

umbre subțiri aproape ireale ridicate
lunecînd pe sub mituri din zgomotul mării neadăstînd
furtuna
adăpostindu-ne,
ne-am ridicat umbre rotunjite pînă la sublim din
zgomotul mării și-n universul sărăcit de naștere
s-a așezat liniștea — cetate de somn iscodită —
cu ochi galbeni înspăimîntați, molatecă îmbrățișare
cu depărtările și cu piatra filosofală ·

4

m-a strîns la pieptul ei tare și crud de fecioară
cu sîni răzvrătiți, mi-a zîmbit cu buzele ei subțiri
și zîmbetul ei ca o lamă de cuțit m-a străpuns cu un
fulgerător adevăr (al cîtelea oare?)
mi-a străpuns apoi gîtul cu ghearele ei lungi și
ascuțite, tinere și violente, cu ochii ei mari și
albaștri tulburați de-o neliniște sfîntă, m-a privit
în ochi netulburată, ca un cumplit adevăr nerostit,
o, nu-ți lua ochii de la fața mea sfioasă suferință
i-am spus și plînsul mi-a zguduit pieptul căci și
plînsul e o stare de a fi!

Cimitirul eroilor

Cimitirul eroilor
cuprindea trei alei
Pe aleea centrală
eroi cunoscuți
Pe aleea din stînga
eroi neștiuți
În sfîrșit,
pe aleea din dreapta
Soldatul.
Păstrător,
gospodar,
își ținea în rezerva întîi
pentru el
un uriaș monument...
Cînd și cînd
flori de tei
mai cădeau...
Și ningea peste ei
cu petale de crini
înfloriți
din greșeală
un an mai devreme...

Amintire

Ne-am oprit la marginea lacului.
ca într-o acuarelă
apa limpede reflecta
reflectam și noi la cîte ceva
deasupra noastră un nor de praf
brazdă orizontul.

Deasupra noastră
se încrucișau sateliți
se ridica
aerul cald.

Ca într-o acuarelă
discretă
palidă
uneori incoloră
ni se confundau umbrele
într-o duioasă incertitudine.

Titus CEIA

Constantin Matei

Constantin Matei, la cei 50 de ani ai săi, este un poet discret. Versurile sale apărute de-a lungul anilor în atîtea publicații ne încîntă prin generozitatea sentimentelor care le-au dat glas, prin capacitatea lor de a ajunge cum se spune la sufletul omului. O poezie scrisă „în dulcele stil clasic" în care dragostea pentru pămîntul natal și oamenii săi pornește dintr-o încredere deplină în valorile morale și civice ale concetățenilor. Iubind ceea ce este frumos, Constantin Matei scrie o poezie aleasă în care meditația asupra destinului uman e generată de un optimism funciar.

Adunate între coperțile unui volum, poeziile lui Constantin Matei ne-ar oferi astăzi poate mai pregnant imaginea reală a talentului său. Este și timpul...

Sergiu NEGURĂ

Tu, țară!

Tu-mi ești vis și gînd și dor
stînd la cumpăna fîntînii
cînd s-au îndîrjit românii
să mai sape un izvor.

Ești lumină, vers și cînt,
scoase-n ciutura fîntînii
cînd un singur glas românii
s-au făcut pe-acest pămînt.

Ești grădină, mîndră floare,
răsădită-n rostul mîinii
cînd au devenit stăpînii
oamenii cu vis de soare.

Tu-mi ești visul de aproape
strălucire și-ntrupare,
din adîncuri milenare
dorul doinei ne străbate.

Ești un dor, un cînt, o floare,
îmi ești inimă, destin,
ție toate ți le-nchin
Românie-nfloritoare!

De-aș fi

De-aș fi ca frunza care
în primăveri uitate
plutea în nimb de soare
și umbre neumblate,
de-aș fi ca frunza verde
sub soarele de-april,
în depărtări m-aș pierde
și-aș deveni copil,
de-aș fi o frunză, una,
sub vînt sau sub furtună
m-aș duce-ntotdeauna
în noaptea cea cu lună,
mi-aș ocroti tăcerea
în nopțile senine
și-aș răsădi plăcerea
în faguri de albine,
m-aș întomna în noapte
cu stelele la sfat
și-aș renunța la toate
în ultimul păcat...
De-aș fi ca frunza care
se zbuciumă-n copac,
m-aș azvîrli spre soare,
în infinit să zac,
prin timp cu lăcomie
aș trece-n depărtări
ca nimeni să nu știe
adîncile-mi visări,
să mă întorc pe-o vară
în satul meu natal
și să plutesc spre seară
într-un apus, pe deal.
Și înc-odată, încă,
de-ar fi să înfrunzesc,
m-aș mai dori o stîncă
izvorul să-l păzesc,
s-ascult înduplecarea
mioarelor cînd vin
să tulbure licoarea
adîncului divin,
să vadă înduioșarea
de sete și de dor
și ocrotind născarea
de limpede izvor.
De-aș fi o frunză care
un vînt mă va răpi,
m-aș prinde de vîltoare
și vîntul l-aș iubi,
de m-ar purta furtuna
prin timp necunoscut,
n-aș vrea să uit că luna
mi-a fost al nopții scut.
De-aș fi o frunză care
i-a fost sortit să piară,
căzută pe cărare
în toamna cea bizară,
să nu-mi compătimească
pieirea trecătorii,
o clipă să se-oprească
și să privească norii
...Și totuși dacă nu-s
o frunză în pieire,
știu că voi fi răpus
de propria-mi iubire.

Noapte de vară

Cînd miturile serii s-au întors
mă fac țesut în beznă și tăcere,
ascult cum crește-n caierul netors
sărutul ierbii-n calda adiere.

Amurgul serii se preface noapte
iar cerul se înalță în adînc
și pe sub sălcii, apele-nspumate
se zbuciumă sub pletele ce plîng.

Și stelele se scaldă în oglindă,
prin umbre se strecoară argintii,
în dorul lor că ziua vor s-aprindă
ele-au plecat de mult în galaxii.

Și-așteptăm iar miturile serii,
cu sălcii și cu ape și cu stele,
simțind feeria caldă-a adierii
în zbuciumul tăcerilor rebele.

Și-am să mă țes în beznă și tăcere
covor de stele-n apele ce plîng,
s-adorm pe prundul apelor stinghere,
să văd cum stele-n zori încet se
sting...

Un album Brâncuși

(urmare din pag. 14)

lase fotografiat ori filmat, a fost un fotograf de impecabil profesionalism (a învățat meseria de la Man Ray) și de rară subtilitate. Natalia Dumitrescu și Alexandru Istrati au avut fericita inspirație de a ne propune un fel de Brâncuși „par lui-même", mai toate lucrările sculptorului fiind prezentate și prin imaginile pe care artistul le-a fixat pe peliculă. Uimitoare efecte de contrast, jocuri de umbre și lumini, cadraje surprinzătoare; uneori Brâncuși izolează obiectul, alteori îl integrează bric-à-bracului, din atelier, de fiecare dată însă imaginea e puternică, frapantă, memorabilă. Iată o vedere din atelier cu Pasărea în spațiu și, în prim plan, Marele Cocoș, în curs de execuție: deasupra mormanului de fiare și ghips Pasărea țîșnește irezistibil, iar umbra din spatele ei e brăzdată, halucinant, de dîre luminoase, ca un arc voltaic. Și din nou Pasărea în spațiu, neajunsă la forma-i definitivă, dar proiectată tot pe fundalul unei perdele negre: în stînga se vede vag silueta lui Brâncuși, artistul întinde mîna ca să aranjeze perdeaua, însă gestul nu distruge iluzia ei, dimpotrivă, dă senzația de ritual misterios, de ceremonie ocultă. Sau autoportretele, cum ar fi acela de prin 1932—1934, unde sculptorul e, în planul apropiat, o prezență netă, precisă, de o calmă, masivă concretețe, în timp ce, în spate, „Coloanele", primind lumini din unghiuri neașteptate, parcă se dematerializează, părînd ușoare și fragile...

Albumul datorat Nataliei Dumitrescu și lui Alexandru Istrati, tipărit în condiții grafice ireproșabile, ne dă adeseori sentimentul redescoperirii lui Brâncuși.

dialogul artelor

150 de ani de la nașterea pictorului Nicolae Grigorescu

Experiența istorică a tuturor națiunilor care au contribuit decisiv la progresul civilizației ne arată că orice cultură originală, — manifestare superioară a condiției umane — are o direcție, recunoaște o tablă de valori și la fiecare treaptă a devenirii sale, o regenerează, îi dă o nouă semnificație. Fără această tablă de valori ca sistem de referință nu a fost și nu este posibilă construcția unei culturi esențiale și a unei condiții umane elevate. Infirmînd programul de distrugere imaginat de Marinetti, muzeele noastre precum și cele de peste tot din lume au devenit astăzi instituții culturale de recunoscută autoritate dovedind că interesul public pentru patrimoniul istoric artistic se accentuează odată cu marele proces de democratizare al culturii. Pentru arta românească contemporană apelul la valorile patrimoniale are, pe lîngă funcția de recuperare a unor formule stilistice validate de vreme si o funcție de identificare cu particularitățile și individualitățile „rostirii românești", proces care se realizează prin punerea la îndemîna publicului larg a valorilor culturale.

Zilele acestea, cu prilejul împlinirii a 150 de ani de la nașterea pictorului Nicolae Grigorescu, Muzeul de artă al R.S.R. a organizat o amplă manifestare expozițională cu lucrări de pictură, desen și acuarelă din creația acestui important artist român, Primul compartiment expozițional, cel de pictură, este intitulat sugestiv: „Nicolae Grigorescu și artiștii epocii sale" si prezintă alături de creațiile picturale ale lui Nicolae Grigorescu, lucrări realizate de pictori contemporani cu acesta. Sînt expuse opere ce poartă semnătura unor artiști ai Școlii de la Barbizon (din

„Țărancă torcînd"

care a făcut parte și artistul nostru), lui Auguste Renoir, Camille Pissaro, Gustave Courbet, Claude Monet împreună cu altele semnate de marii noștri contemporani cu Nicolae Grigorescu: Ștefan Luchian, Ioan Andreescu, Theodor Aman, Gheorghe Tătărescu și Gheorghe Petrașcu. Cel de-al doilea compartiment expozițional al manifestării poartă titlul: „Nicolae Grigorescu și contemporanii săi în războiul de independență 1877—1878" și este consacrat lucrărilor de desen și acuarele.

Așadar, definitorie pentru arta plastică a celei de-a doua jumătăți a secolului trecut, această manifestare expozițională se constituie într-un veritabil act de cultură, reprezentînd un argument în sprijinul afirmației filozofului german Schelling după care: „cunoașterea unității în opoziție înseamnă cunoașterea absolută". Cu alte cuvinte arta cît și celelalte fenomene ale naturii și societății cer o privire și o analiză dialectică.

În felul acesta, Nicolae Grigorescu nu trebuie considerat nici impresionist nici clasic, nici romantic, căci de fapt, nici unul dintre aceste curente ale artei nu au existat în stare pură. E preferabil să nu facem o separare dihotomică, coexistența stilurilor și tendințelor fiind din ce în ce mai des invocată în judecarea operelor de artă.

Poate că nici un pictor român nu a atins acea notă înaltă a luminii, de aleasă poezie, surprinsă în variate ipostaze care operează contopirea între spațiu, lucruri și spirit. Reprezentînd o figură proeminentă a artei plastice românești, Nicolae Grigorescu rămîne pictorul care a săvîrșit acel act esențial al transformării peisajului românesc în legendă. Peisajele ca de altfel, portretele sau alt gen de compoziție sînt pătrunse, fără excepție de un profund spirit filozofic ce degajă un umanism de excepție. În tablourile sale tridimensionalul este fie absent, fie abia schițat iar spațiul său plastic devine o prezență mobilă creată de jocul energiilor radiante ale culorilor, de intensitățile luminii, care solidarizează într-un plan unic diferitele elemente ale compoziției, indiferent de plasarea lor liberă. În pictura românească Nicolae Grigorescu a dezvoltat peisajul prin tonuri vaporoase în care formele pline de frăgezime nu se dizolvă, învolburarea tușelor reconstituind cu infinită delicatețǎ plastica lucrurilor. Sentimentul luminii rămîne, poate, domeniul cel mai personal al lui Nicolae Grigorescu. Dar nu lumina ce vine din afară (ca la impresionism) ci aceea care izvorăște din frumusețea sufletului, din concepția despre lume care transformă tablourile sale într-o particularitate plastică. Pictor de referință, esențial pentru arta plastică românească, Nicolae Grigorescu a creat prin operele sale adevărate documente de epocă. Expoziția de față ni-l reafirmă ca pe un artist care a fixat prin creațiile sale aspectele cotidiene ale realității sale văzute de o conștiință avizată, lucidă, sensibilă și dornică de a consemna esența acestei realități în sinteze plastice. Acest pictor a redat permanent raportul dintre om și mediu degajînd o remarcabilă înțelegere și căldură sufletească proprie întregii sale creații. Paleta sa are și astăzi o mare putere de evocare și comunicativitate lirică; artistul urmărindu-și atît sentimentele cît și gîndurile. Nicolae Grigorescu a creat cu conștiința că fiecare lucru oricît de umil dobîndește odată cu trecerea prin existență o semnificație umană. Portretele realizate de Nicolae Grigorescu redau privitorului conștiințe din conștiința lumii iar seria de autoportrete constituie fiecare în parte un spațiu al sufletului, miez de luciditate neabătută centrînd realitatea cu chip sau fără chip din jur. Remarcabile rămîn prin grafismul robust portretele și compozițiile de țărani, care evident nu au fost pictate pentru intelectualitatea snoabă. Culoarea pentru Nicolae Grigorescu a fost substanță de gînd — verdele este meditativ, albastru cugetă, roșul este lucid, și toate împreună ducînd un dialog dinamic ce unifică tabloul, strălucind asemeneasea smalțului oalelor populare, dăinuie în armonii unice. In ce privește valorația luminii aceasta a fost elaborată întotdeauna în perspectiva regăsirii materiei. Desenele lui Nicolae Grigorescu constituie elaborări fundamentale, atitudini precise în fața artei, moralei și istoriei reprezentînd o lume reconstituită sintetic, modelată după legile armoniei, ritmului și a esențialității.

Copleșitoare și extraordinară personalitate, Nicolae Grigorescu a fost pentru epoca sa un înnoitor care a impus un alt grad de instruire, sinceritate, decență, o altă treaptă în cultura gustului iar pentru contemporanii noștri a devenit un artist universal. Într-un cuvînt, creația lui Nicolae Grigorescu emană extraordinara vervă a unui artist care a creat, cînd sub impulsul unui lirism grav, cînd a unei tensiuni cerebrale dar întotdeauna animat de o sinceritate absolută. Toate acestea conferă operei sale un caracter unitar, acest pictor retrăind în arta sa viața cu problemele ei, lărgind covîrșitor sensul realist al acesteia.

De aceea, expoziția organizată în aceste zile prin strădaniile Muzeului de artă al R.S.R. cu prilejul împlinirii a 150 de ani de la nașterea pictorului nostru Nicolae Grigorescu constituie un elogiu adus forțelor spirituale ale umanismului românesc. Căci acest artist rămîne unul dintre acei oameni prin care națiunea română s-a gîndit pe sine și s-a construit. Valoarea operei sale constă în permanența perspectivei universalului, înțeleasă drept capacitate a operei de a fi mereu nouă prin puterea de revelare a esențialului. Într-un cuvînt, monumental și imponderabilitate, impresia cu totul specială — aceea din preajma marilor izbînzi ale artei este aceea care domină vizitatorul acestei expoziții. Prilejuind întîlnirea cu creații intrate deja în universalitate această manifestare expozițională relevă înțelegerea permanenței acestui universalism în perspectiva absolutului concretizînd aspirațiile spiritului național. Căci între datele matricei naționale culturale românești și cele ale artei europene, Nicolae Grigorescu și-a aflat locul său cu o creație inconfundabilă prin sinteza modernă a gîndirii plastice și a limbii picturale care își dezvăluie permanent disponibilitățile spirituale, dialogînd cu arta universală în chipul cel mai rodnic pentru arta națională dînd și uneia și celeilalte o pildă de creativitate.

Gabriela BIDU

Radu Negru: „IFTIMIE BÂRLEANU"*)

În atelierul sculptorului

Despre sculptorul Iftimie Bârleanu, care a ridicat în decursul vieții sale cîteva monumente importante pentru cultura românească: Ștefan cel Mare, Dosoftei, Ion Creangă, Nicolae Iorga, și este cunoscut și apreciat pentru o seamă de portrete, așezate în 50 de ani de muncă, în tot atîtea locuri cîte zilele unui an, biograful și exegetul său, esteticianul Radu Negru a alcătuit o substanțială monografie, bine ilustrată, care se citește cu plăcere și folos intelectual.

Scrisă frumos și argumentat, cu o aparatură de trimiteri la bibliografie și ilustrații, indice de nume, toate academic îngrijite, monografia are aspect modern, de eseu filosofico-estetic, ține seama mult și de rolul educativ, de învățătură și ținere de minte patriotică, a operei marelui sculptor.

Pentru a sublinia valoarea didactică, educativă, a sculpturilor lui Iftimie Bârleanu, autorul intitulează capitolele „cărți" de lemn, piatră, bronz, după cum și evoluează temele și motivele sculpturale, pînă a ajunge monumente definitiv turnate și amplasate în spațiul civic.

Din cartea de lemn reținem că sculptorul a valorificat modern o inestimabilă tradiție plastică. Sînt relevate izvoarele sculpturii în lemn, procedeele „tăierii directe", specificul lui Iftimie Bârleanu în raport cu școlile și curentele, tendințele contemporane, deosebirile față de contemporani de ai săi ca Vida Geza, Ion Vlasiu, Gheorghe Iliescu-Călinești. Analiza și punerea în valoare a lucrărilor se face sistematic, într-o ordine istorică și logică, fie că este vorba de compoziții dramatic-tragice, ori de altele pline de lirism sau de umor. „Preocupat mulți ani de dramatica istorie a țărănimii, de constituirea spiritului ei în gesturi edificatoare de lume și civilizație specifică, Iftimie Bârleanu a evocat eroii și pe martirii veacurilor trecute, dar mai ales încleștarea tragică a anului 1907. În lucrarea **Din zilele lui 1907**, alătură sobru, în lemn patinat, două capete de femei, mama și fiica, două bocitoare, cu chipurile arse de tristețe, cu ochii secați de lacrimi. Nici un strigăt, nici un gest patetic. În tăcerea și obida adîncă a celor două fizionomii simetrice ca asemănare, una îmbătrînită în suferință, alta crescută în ea, pînă devine crispată și închisă într-o mortificare prematură, cu zîmbetul parcă interzis, se citește dîrzenia gurilor încleștate, o încruntare care vine din adîncul trăirii tragice. Resemnarea conține paroxistic amenințarea".

Capitolele despre monumentele lui **Nicolae Iorga, Ștefan cel Mare** și **Dosoftei**, pe care autorul le consideră realizările cele mai reprezentative ale sculptorului, se cuvin citate integral, pentru substanța densă, documentarea și frumusețea scrisului. Din acest punct de vedere, eu, care m-am ocupat zeci de ani de literatura românească veche, am găsit în cartea lui Radu Negru pagini de adevăr și delectare, cum rar se pot citi. Înțelegerea filosofică a istoriei, artei și literaturii se îmbină într-un mod firesc și e caracteristică statuii, care în ansamblul ei este încărcată de patos poetic, cu o notă gravă, de meditație, asupra soartei proprii și a tot ce este omenesc. Ușoara înclinare a privirii adumbrite, spre fila cărții scrise, poate însemna propria durere, sau compătimirea semenilor. Iată cîteva versuri în care... Dosoftei va fi găsit un cîntec al propriei sale dureri pentru Moldova părăsită, căci acest psalm e unul din cele mai frumos traduse, în versuri devenite populare: „La apa Vavilonului / Jelind de țara domnului, / Acolo șezum și plînsăm / La voroavă de ne strînsăm. / Și cu inemă amară / Prin Sion și pentru țară".

Se poate imagina, astfel, atitudinea marelui inspirat al limbii românești, cîntate în vers, la sfîrșit de secol XVII, sau altfel. Nu poate fi un temei serios în a polemiza cu cineva care ar socoti că mai potrivite pentru a însoți prezența statuii de bronz ar fi versurile: „Tu strîngi pasările-n vorbă / La părău, cînd vin să sorbă" la fel de frumoase. Pentru că, de fapt, statuia evocă și simbolizează întregul atitudinii poetice, filosofice, o întreagă gamă de înțelesuri și însușiri sufletești ale celui portretizat și, ca atare, are polisemie de sens și de interpretare, ca orice adevărată și mare valoare estetică" Scriere de critic, cu bogată argumentare istorică și filosofică, pe care autorul preferă să o păstreze în aparatura științifică a lucrării, cartea lui Radu Negru se citește cu plăcerea pe care o oferă, de obicei, lucrările literare născute dintr-un adînc respect pentru cultura limbii române.

I. D. LĂUDAT

*) Radu Negru: **IFTIMIE BÂRLEANU, Editura „Junimea", 1987**

Mircea ISPIR: „Mireasă"

Temeinicia artistului

Mircea Ispir face parte dintre acei artiști care nu-s atrași de lumina orbitoare a modei. Ei nu-s surzi la ce se aude și întîmplă nou în lumea artei, dar preiau cu circumspecție, filtrînd prin propria simțire, doar acele elemente care li se potrivesc, sînt organice personalității lor. Căutările acestor pictori nu par a fi spectaculoase, dar în schimb țin de temeinicie. Pictorii, precum Mircea Ispir, sînt mai degrabă ispitiți să-și șlefuiască propriile mijloace de expresie, să le facă mai penetrante, să le împovăreze cu cît mai mult adevăr al vieții, decît să umble mereu după fantoma altora noi. Efortul nu-i cîtuși de puțin mai mic, e migală, e călătorie către propriile adîncimi sufletești, e robire în sensul nobil al cuvîntului.

De aceea imaginea artistului nu apare realist schimbată de la o expoziție la alta; dar se pot vedea cu ochiul liber nuanțele noi ce se ivesc din truda artistului.

Meșter cîndva al tonurilor tenebroase, Mircea Ispir își încearcă puterile de la un timp în culorile crude, izbutind să găsească acele vibrații cromatice care să-l ferească de edulcorări, de calofilie, păstrînd tensiunea din pînzele de altădată. Luciul culorilor, așa cum ni se înfățișează și în ultima personală, cea de la Galeria Cupola din Iași, e parcă de ceramică arsă în cuptoare. Culoarea, așezată cu spaclu parcă, are însă fluiditate, exprimînd un lirism grav, răscolitor, mai ales în peisaje. Portretele, care-l amintesc pe cioplitorul începuturilor de la Belle-Arte, sînt parcă dăltuite unele dintre ele, dăltuite în timp, în timpul memoriei, ca acele ale părinților din părinți, sau desprinse din fantasmele închipuirii, ale „Strigătului", ori au un aer renascentist, de frumusețe iconică, cînd e vorba de modele feminine.

Arta portretului rămîne punctul forte al picturii lui Mircea Ispir, artistul care cu discreție și temeinicie își clădește, cu fiecare expoziție, un loc al său, distinct, între creatorii Iașului și ai țării.

Grigore ILISEI

Universalia

Ediție critică Cehov*)

La scurt interval după apariția volumului I din operele lui Cehov Sorina Bălănescu ne pune la dispoziție volumul al II-lea, în care textele sînt însoțite de un aparat critic impresionant. Ceea ce o îndreptățește pe antologatoare să ridice chestiunea de principiu a categoriei de ediții în care se pot încadra demersuri ca cele pe care ni le oferă. Citindu-i Reperele de istorie literară și Notele, la care vom reveni, nu poți să nu te asociezi opiniei, avansate cu modestie dar și cu îndreptățirea celui care vorbește în cunoștință de cauză, că ceea ce propune Editura „Univers" în ultimul timp diferă de antecedente și că această diferență merită a fi consemnată sub titulatura „ediție critică de traduceri". Să admitem că titulatura aceasta poate părea pretențioasă în raport cu ceea ce realizează o ediție critică în sensul consacrat al cuvîntului, dar nu se poate să nu recunoaștem rațiunea unei opțiuni ca aceea pe care ne-o propune Sorina Bălănescu, mai ales că ea particularizează prin cea de a doua parte a formulei. Căci oricine își dă seama, consultînd, fie și fugitiv, cele două volume din operele lui Cehov pe care le-a îngrijit, că nu avem aici de a face cu o comodă punere în pagină a textului tradus, și nici cu o simplă acumulare de date biografice. Aceste operații, normele pentru stadiul incipient al pătrunderii unui scriitor în aria altei literaturi, au fost depășite printr-un profesionalism de aleasă ținută teoretică și stilistică, printr-o rigoare a analizei de text în care sensibilitatea, erudiția, disciplina minții și a lecturii fuzionează într-un veritabil act de cultură. Acum, după ce, alături de alți cîțiva entuziaști „editori" de autori în traduceri, Sorina Bălănescu ne pune în față un Cehov îmbogățit cu alte versiuni românești, cu multiple note și comentarii, tipul de ediție doctă pentru care optează ni se pare singurul firesc. Calitatea criticii și teoriei literare ce se practică la noi, în acest moment, exigentele cărora li se supun edițiile critice propriu-zise, nivelul însuși al literaturii noastre beletristice au format un cititor în fața căruia nu te mai poți prezenta doar acceptabil. Dincolo de zecile de pagini de note și comentarii însoțitoare ale edițiilor de traduceri se întrezăresc mii și mii de pagini de lexicoane, cărți de teorie și critică literară, de cultură și civilizație, de istorie și memorialistică etc. care au trebuie să fie asimilate și transmise cititorului într-un text propriu. În cazul Sorinei Bălănescu, textul rezultat s-a eliberat de informațiile pitorești și inutile care ni s-ar fi părut epatante, reținînd numai ceea ce era de reținut în ordinea unei intelectualități și a unui profesionalism bine strunite în fața erudiției eclatante sau a divagației de ordin comparatistic. E de prisos să subliniem cît respect pentru cititor poate fi descifrat în informațiile privitoare la istoria și civilizația rusă, la onomastica cehoviană urmărită în etimoanele care au putut-o genera în plan fonetic și semantic etc. Mai adăugăm că Reperele de istorie literară, structurate în două eseuri: I. Povestirea de Crăciun și 2. Cehov și romanul polițist, alături de cele 80 de pagini ale Studiului introductiv la volumul I, sînt veritabile contribuții analitice la cunoașterea marelui scriitor.

Dantelăria spumoasă a asociațiilor și ideilor din Povestirea de Crăciun încîntă prin umorul și ușurința cu care textul prinde, parcă din mers, nuanțe și modulații ale unei stări faste convertită, prin compensație, în jocul cu macabrul și cu fantasticul terifiant.

Scrisă în altă tonalitate, partea a doua a Reperelor se ocupă de una din cele mai ambigue scrieri cehoviene. Romanul Dramă la vînătoare este supus aici unei salutare analize a tehnicii narative menite a pune în evidență natura lui parodică vis-à-vis de romanul de aventuri și romanul polițist. După o „demascare" a procedeelor specifice formelor parodiste, întreprinsă de autorul-comentator în subsolul textului și de criticul analist, romanul Dramă la vînătoare își păstrează neatins sîmburele lui de mister pe care parodia pare a-l încifra și mai mult. Dezvăluirea-acoperire (ascundere) ne lasă copleșiți în fața unui text, perfect articulat în vocile lui și în dozarea cunoscutului-necunoscutului, uzînd de tehnica policierului pentru sugerarea dimensiunii abisale a conștiinței umane. Apropierea de Dostoievski se impunea și Sorina Bălănescu nu a întîrziat să o facă în considerații subtile, țintind o formă de roman în care aflarea cheii întîmplărilor nu presupune și descifrarea sensului lui ultim. Situat în vecinătatea textului pe care-l analizează, studiul Sorinei Bălănescu își evidențiază virtuțile de adevărat ghid de lectură pentru cititorul neatent la subtilitățile structurale ale gramaticii narative și la variațiunile intonative ale vocilor povestitorilor. El avizează și asupra altor texte de factură similară, cuprinse în volumul I sau urmînd să apară în celelalte volume, texte ce ar putea contura în final un aspect deloc neglijabil al practicii cehoviene.

Livia COTORCEA

* A. P. Cehov, Dramă la vînătoare. Schițe și povestiri, II, București, „Univers", 1987. Ediție critică, repere de istorie literară și note de Sorina Bălănescu.

actualitatea

CARTEA DE POEZIE

Poezie, proză, publicistică

De la început impresionează în poezia lui Adrian Păunescu energia cu care sînt încălcate convenții de tot felul — și în primul rînd convențiile literare. Ceea ce înțeleg în clipa de față cei mai mulți dintre cititori și creatori prin poezie, de pildă, nu reprezintă pentru Adrian Păunescu neapărat o sursă de autoritate; preocupat de propria viziune asupra genului pe care îl ilustrează, sprijinindu-se doar pe semne proprii de orientare, își clădește o poziție aparte în rîndul poeților contemporani. Tot ce se poate ca înțelegerii personale a poeziei să i se datoreze popularitatea incontestabilă pe care o cunosc versurile sale; și nu e exclus ca această viziune să fie, de fapt, aceea a publicului larg pe care îl cucerește.

Specialiștii susțin că popularitatea nu e semnificativă în ceea ce privește calitatea operei unui autor — dar chiar dacă le dăm dreptate sîntem nevoiți să constatăm că ea oferă indicații prețioase asupra formulei artistice practicate de autorul respectiv.

Vorbeam despre energie și e într-adevăr nevoie de seninătatea siguranței de sine, pe care ți-o dă propria putere, pentru a publica versuri de genul: „...Dacă nu te astîmperi, dacă nu mă asculți, / Număr din cinci în cinci mii / Și te sar la numărătoare, / Te trimit la etcetera, / Să nu mai ieși niciodată, / Să îmbătrînești frumoasă și fudulă, / Între adverbe modale, / Să-ți facă familia dotă / Și să regreți toată viața / Că n-ai știut să diferențiezi planurile / Planul unu, planul doi, planul trei / Ce e trecător de ce e important, / Că m-ai crezut răbdător și aritmetic. / Pe cînd eu eram nebun și metafizic". **(Diateze).** Criticul va găsi în **Viața mea e un roman** multe pasaje de acest fel. Întîlnindu-le în paginile altor autori ar fi vorbit despre neglijențe, exigență minimă față de propriile producții artistice, amestec inacceptabil de lucruri de calitate și locuri comune ș.a.m.d. Într-un cuvînt de deviere de la anumite norme, de la anumite exigențe acceptate prin consens. Dar cine stabilește astfel de norme, ne putem întreba — și autorul își pune, se pare, aceleași întrebări — cine le poate trasa cu exactitate? Și astfel pasaje de stigmatizat în culegerile altora devin, în cazul de față, prilej pentru întrebări mai complicate. Un autor cu o îndelungată practică literară (pentru a nu mai vorbi de talent), cu o experiență bogată a contactelor cu publicul, cu succese invidiabile și invidiate, nu se poate, îți spui, să fie lipsit de cunoștințe profesionale într-atît încît să repete lucruri facile, ușor sesizabile, la o lectură atentă, chiar de către cineva cu mai puțină înzestrare și exercițiu. Numai că a nu corespunde unor exigențe nu înseamnă neapărat incapacitate de a le face față: poate fi vorba, la fel de bine, și de încălcarea lor voită. În poezia lui Adrian Păunescu e vorba cred, de o neluare deliberată în considerație a normelor devenite pentru alții îndreptar. Iar analiza creației poetice a autorului nu poate începe decît cu cercetarea acestei particularități.

Scriitorul zilelor noastre nu-și elaborează opera după bunul său plac. Realitățile culturale îl supun unor constrîngeri semnificative: faptul că o anumită formă de expresie este sau nu mai este la modă; că o alta ilustrează un capitol de istorie literară încheiat, căruia i s-a pus un punct „definitiv"; că anumite idei artistice par originale iar altele comune etc. constituie repere de care nu se poate face abstracție. Scriitorul rămîne în permanent contact cu faptele culturale stabilite și chiar răsturnarea principiilor uzate are loc într-un cadru care nu trebuie depășit.

Din cînd în cînd își fac însă loc pe scena literaturii personalități care nu mai țin seamă de aceste convenții. Energia lor ieșită din comun ignoră distincțiile consacrate dintre ceea ce e uzat sau nou, literar sau neliterar, de bun gust sau de gust îndoielnic; experiența culturală acumulată nu le este de folos, important le apare doar ceea ce întreprind ei înșiși — fiecare gest al lor socotindu-l încărcat de sensuri profunde.

Nu e vorba așadar doar de o problemă artistică, ci, în mod evident, de o atitudine culturală. Cultura nu e văzută ca devenire în istorie, ci ca un spațiu propice desfășurării energiilor mesianice. În noua perspectivă o parte din obsesiile artistice consacrate sînt ignorate. Obsesia realizării formale, de pildă, a păstrării unei ținute, a menținerii unei etichete — obsesie de natură culturală — nu mai are trecere în fața energiei debordante, tinzînd să se manifeste cu orice chip, sub orice formă; culturalul nu mai reușește să cenzureze vitalitatea. Activismul accentuat permite rareori manifestările de lirism. Poeziile de dragoste, în care intimitatea se dezvăluie cu mai multă ușurință, sînt naive și sentimentale; o formă, între altele, de manifestare a prezenței, nu de dezvăluire: „Ce stranie cedare / Cunoaștem fiecare / Cînd dragostea ne doare / Uităm de vanități, / / Și orice teorie / În zdrențe se sfîșie, / Tu mie (și eu ție) — / Ce slăbiciuni mi-arăți..." **(Îndrăgostit de tine).** Registrul e mai degrabă cel al romanțelor sau al textelor de muzică folk; Piesele erotice sînt descriptive, fără o deosebită inventivitate imagistică, declarații — „vorbe", prozaice, fără vibrație, pe potriva gustului cititorilor. Caracterul de improvizație pe o temă dată nici nu e ascuns: „Cum ți-am spus curat, / Acum dar și astă vară / Îți ofer un pat / În istoria literară. / / Mare lucru nu-i / Alții pot mai mult să-ți ofere / Eu te rog să-mi spui / Dacă asta îți face plăcere...".

Sînt folosite tipare poetice vechi, iar modelele sînt ușor de recunoscut. Coșbuc, de pildă: „Mutate cu sila, bătute cu biciul, / Privindu-mi călăii cu milă, / Ce simplu trăiesc tot ce e sacrificiu / Și nu știu ce-i ură și silă, / Doar că mai respiră, li-i singurul viciu, / Și forță li-i viața umilă". Sau chiar Conachi: „Tu ține ușa-nchisă, intrarea interzisă, / Prea dulcea mea caisă, să te rîvnesc mereu. / Rămîi pe crengi la tine, acolo-i cel mai bine, / Și uită-mă pe mine, ca să mă uit și eu". **Apel către caisă).**

Poezia lui Adrian Păunescu este înainte de orice un fenomen natural, o formă de manifestare a unei vitalități ieșite din comun. Era firesc ca sentimentele delicate să nu ocupe în ea un rol prea important. Poezia devine răspunzătoare — în primul rînd răspunzătoare — pentru tot ceea ce se întîmplă în lume. Se prăbușește, în fața unor răspunderi atît de înalte, granița dintre genuri: poezie, proză, dezbatere de idei, comentariu publicistic, slogan se amestecă și se completează, într-o mentalitate specifică perioadelor culturale de început, de mare efervescență creatoare, în care acțiunea e mai importantă decît realizarea ei: „scrieți băieți, scrieți", suna faimosul îndemn al lui Heliade Rădulescu.

În măsura în care problemele „discutate" (poetul, într-adevăr, le „discută") sînt mai ample, atingînd fenomene acute, de larg interes social, sensul misionar al artei se conturează cu mai multă claritate. Atitudinea de „descălecător" are nevoie de împrejurări care să pună direct în discuție viața, întîmplările el care nu mai suferă nici o „mediere". Și autorul le găsește mai peste tot, nu o dată în sfera faptului divers. Moartea unui unchi **(Moartea unchiului meu Ion)** e un astfel de fapt divers în care autorul știe să evidențieze accentele tragice — condiția tragică. Adrian Păunescu este poetul care descoperă fiorul dramatic al existenței ființelor „neînsemnate". Își pune, fără nici o prejudecată culturală — care să dea întîietate bunului gust, sau „originalității — problema existenței umane în împrejurările cele mai umile. „Probabil urmează singurătatea / Singura cu care mă voi înțelege / Dintre voi toate. / Am cunoscut oameni bătrîni / Ce rămăseseră singuri, / Locuințele lor căpătau un fel de paloare / Și ferestrele cearcăne / Și mobila crapă discret / După modelul unor riduri dragi / Și se scorojea furnirul / În odăile nelocuite / Decît de bărbați / Bătrîni și singuri. / Ceasurile nu mai erau întoarse, / Îmbrăcămintea îmbătrînea / Și podelele aveau un vaier. / Așa se-ntîmplă în casele fără femei, / Unde nu mai e lacrimă de femeie, / Lucrurile se desfac unul de altul / Și eu mă gîndesc la toate acestea / Acum, cînd încep să cred / Că urmează, probabil, singurătatea". **(Urmează singurătatea).**

Limbajul lui Adrian Păunescu e nu o dată acela al gazetarilor, împănat cu neologisme pe care poeții, în general, le evită. Cu tot prozaismul ei poezia lui Adrian Păunescu nu cade în proza atîtor poeți ai cotidianului, astăzi în număr mai mare decît oricînd. Pentru că autorii care înregistrează cu minuție maniacală ceea ce intră în raza lor de observație sînt extrem de rar realiști, așa cum este Adrian Păunescu, care urmărește problemele realității, nu superficia ei. Și tocmai propensiunea pentru înțelesuri, nu cantonarea în aparențe, îl transformă nu o dată într-un eseist pregătit să dezbată probleme de stringentă actualitate — probleme pe care adevărații eseiști nu le ating din cine știe ce motive. „Datoria față de țară / Nu se prescrie, nu se măsoară, / Obligația față de neam / Nu e nici merit, nu e nici ham", așa începe unul din poemele importante ale cărții, **Datoria față de țară;** care continuă în același mod, ca un comentariu: „Acestea sînt, dacă sînt, / Și prejudecată și lucru sfînt. / Cu țara nu-i bine să fii prea inventiv, / Pe mama nu o iubești dintr-un oarecare motiv. // (...) Cu privire la neamul tău nu poți face pariu. (...) / Oricum datoria față de țară / Nu e o treabă ușoară, / Poți părea și conservator / Dacă ți-e milă și dacă ți-e dor. / / Pentru cei care nici nu discern, / Iubindu-ți neamul nu pari modern, / Dacă ai un neam nu-l dai nici pe rai / Că pe-al doilea nu poți să-l ai...".

Adrian Păunescu este, de asemenea, autorul unora dintre cele mai frumoase poeme despre satul românesc — satul ca matcă a spiritualității noastre, ca leagăn al rosturilor noastre în lume. Acest izvor al identității, dispărut aproape, inexplicabil, dintre temele poeților contemporani, își recapătă greutatea în versurile lui Păunescu: „Am visat cînd eram copil, / fericirea pentru cei din satul meu. / Mi-era milă de ei, / și din mila aceea de toți cei de-acasă / să mă fac mare și puternic, / și mă întorc, mereu, obosit în satul meu, / și să-i ajut să fie fericiți. /.../ Satul meu nu este o așezare geografică, / așa cum nu-i așezare geografică / nici un sat din lume, satul meu / e o așezare temporală. / / Am trăit nu într-un sat / dintr-un anume loc, / ci într-un sat / dintr-un timp anume. /.../ Murim și satele noastre nu există / decît în secunda / în care visăm să le facem bine. / / Am avut și eu un sat, / l-am uitat, / l-am pierdut, / l-am rătăcit printre amintiri / și nici o rezolvare / nu mai e posibilă / cîtă vreme acel sat / nu se măsoară cu borne kilometrice, / ci se măsoară cu limbile ceasului". **(Satul meu temporal).**

Poet din stirpea lui Coșbuc, a lui Goga, Adrian Păunescu se oprește deseori, în mod explicit, la rosturile artei sale: „Aceasta e forța cea mare a poeziei / Să umanizeze idei / Orice-mprejurare / Potrivnică fie-i, / Ea / Îi va da / O lacrimă / Și ei. / Unde nu mai sînt lacrimi / Vin eu să le caut. / Unde s-a făcut risipă de lacrimi / Le cartelez, / Mă simt ca un tribunal / Surghiunit într-un flaut / Și care are lacrimi în miez". **(Făcătorul de lacrimi);** „Poetul... / Puterea lui aceasta e în lume, / Prin spinii aprigi alergînd desculț / Sa dea durerii anonime nume / Și să devină arma celor mulți. / / Scîrbit de mizerabile elite, / Ce-și trec nevrednicia cu nimic, / Destinul lui la oameni îl trimite / Să zică despre ei ce ei nu zic. / / Din cînd în cînd acest destin îi spune / Că pur pe lume nu-i ce pare pur, / Să vină și să spele cu cărbune / Prea falsul alb cel fără de cusur. / / Murdar de-atîta falsă puritate, Poetul vine iar, la cei mai buni, / Să-și zugrăvească ochii cu de toate / Și albul gulerului cu cărbuni..." **(Poetul vine-n Vale).**

Contradictoriu, cu înălțimi și căderi pe care numai o experiență artistică autentică, trăită, le poate întreține, Adrian Păunescu este, să nu uităm acest lucru, în constiințele multor contemporani Poetul, pe care ei îl așteaptă să vorbească în numele lor.

Constantin PRICOP

Adrian Păunescu, **Viața mea e un roman,** Ed. Cartea Românească, 1987.

CARTEA DE PROZĂ

Jurnale și retorica jurnalului

Luna trecută am consemnat două quasi-jurnale. În acest număr vreau să scriu despre jurnalul-jurnal, un gen foarte cultivat de o bună bucată de vreme — într-atîta, încît proliferarea lui poate naște întrebări în linie socio-culturală. Am ales din producția editorială și am în fața mea, pe masa de lucru, șase asemenea volume (din care doar unul e mai demult apărut) și mă grăbesc să preîntîmpin ironia celor ce se vor mira că o cronică se ocupă de șapte titluri deodată notificîndu-le că: a) lectura a șase cărți de dimensiuni normale într-o lună nu e o performanță; b) însemnările de față nu-s o cronică propriu-zisă, ci o încercare de a scoate un numitor comun; fără să neglijez diferențele specifice — e totuși un articol critic, nu pur teoretic — voi căuta să schițez genul.

*

În spațiu și timp, IV al lui Ion Vlasiu e un jurnal tipic de artist polivalent (sculptor, pictor, literat); reflecții despre scris, despre meșteșugul cioplitului, despre culoare. Însemnări de lectură, vizite prin alte ateliere, consemnarea etapelor la lucrările proprii, necazuri redacționale (I. V. a fost redactor-șef al revistei **Arta plastică**), cugetări despre rolul artei, despre femei, despre singurătate, despre iubire, despre relațiile sociale. Notele — acoperind perioada 1959—1968 — au un ton cumpătat, modest, melancolic, cumva obosit.

★

Copilul între noi e o carte postumă, editată sub îngrijirea lui Constantin Noica și a lui Traian Suciu, cel din urmă fiind tatăl autorului, un tînăr foarte dotat, mort într-un accident la douăzeci de ani. Volumul adună laolaltă foi disparate, pagini de caiet „intim", lucrări de seminar, scrisori, poezii, fiind deschis de o entuziastă prefață a filosofului: „...Am pierdut, în Daniel T. Suciu, un Pârvan posibil, un Eliade...". Dacă despre poezii nu e locul să mă pronunț, constat în schimb că scrisorile au o densitate ideatică comparabilă cu a celor din pe drept faimosul **Epistolar,** iar însemnările vădesc o febricitanță culturală remarcabilă. Tînărul student trăia cu intensitate spaima scurgerii ireparabile a timpului, pe care-și propune mereu să-l valorifice-ntr-un mod absolut (maliția că la 20 de ani toți visăm absolutul nu-ncape aici), proiectele sale (pe patru ani!) au o grandoare „eminesciană" (limbile moderne, latina — „respect pentru cei din care am izvorît și necesar exercițiu spiritual înaintea abordării sanscritei" —, „asimilarea culturii române", civilizația și cultura indiană, limba greacă). Spiritul lui Daniel T. Suciu era în căutarea drumului propriu, situat, pare-se, la confluența dintre critică și filosofie.

★

„22 septembrie [1945]. — Pasiunea mea pentru Jurnalele intime m-a făcut să cumpăr **Jurnalul** lui Ramuz. Dar, tăindu-i foile, am început să mă căiesc. În fond, nu oricine poate ține un jurnal interesant, semnificativ. Talentul de scriitor nu joacă, în orice caz, aproape nici un rol. Ai sau nu ai «bossa» jurnalului intim, după cum o ai pe aceea a nuvelei sau a povestirei fantastice. Bunăoară Julien Green e întotdeauna pasionat, chiar cînd înregistrează amănunte nesemnificative. E făcut pentru un asemenea fel de a scrie (...): ghicești mai ales nevoia de a salva timpul concret, secundele acelea ireversibile ale amurgurilor, ale umbrelor evanescente, încărcate de revelații. Gide, de asemenea, mă fascinează prin tot ce privește meșteșugul de scriitor. Chiar paginile cele mai vide din ultimul jurnal pot fi citite, deși nu aduc nimic nou; dar atîtea amănunte banale și observații mediocre par înnobilate prin simplul fapt că au fost înregistrate, au fost scrise..." (Mircea Eliade, **Jurnal,** text îngrijit de M. Handoca, **Vatra,** 1/1985).

★

Jurnal de copilărie și adolescență al lui Geo Bogza e în primul rînd un document: al anilor „nebunatici" ai revoltei spirituale multidirecționale, ai suprarealismului și avangardei ca moduri de a-i pocni în moalele creierului pe „burghezi" și pe trîntorii mentali. Elevul marinar al primelor pagini (1928, la 20 de ani), care citește **Sic cogito** și ia „o piatră de mare pe care intenționez să o fac călimară", lasă repejor locul insurgentului producător de texte și gazete, unele mai incendiare ca altele. Jurnalul, oscilînd între pedestritate și incandescență, e și el un **cîntec de revoltă, de dragoste și moarte,** plin de banalități policrome, de impulsuri tezist năstrușnice, de deznădejdi țipătoare, de îndîrjiri avangardiste. Roll. Voronca, Sașa Pană, Virgil Gheorghiu — siluete într-un scenariu bunuel-ian. Cîine andaluz care mușcă furios din realitate și din irealitate, ghid prin bucătăria plină de focuri iuți și aburi tari ai avangardei, autorul, prea modest, e convins, în 1931 (p. 304) că „nimic nu e trecut în acest jurnal, care e lamentabil și sec în comparație cu tensiunea turmentărilor mele".

★

Arhipelagul de Radu Ciobanu e, în fond, jurnalul de lucru al unui roman istoric, **Nemuritorul albastru** (1976), surprinzînd documentarea și betonarea teoretică. Autorul intercalează însă pasaje memorialistic-epice (avînd ca model **Cuvintele** lui Sartre) între bucățile de jurnal propriu-zis, obținînd o carte accidentată, compozită, pe care o mai și subintitulează (strategic?) „roman"... Paginile memorialistice nu depășesc condiția unui documentar reportericesc al eului, iar cele de jurnal sunt prea adesea convenționale.

★

„Am sentimentul că jurnalul va reveni în forță în literatură pentru că nevoia de confesiune este mare și mitul sincerității n-a pierit. (...). Un prieten îmi spune, după ce a citit un volum recent de Green, că jurnalul este o ședință de striptis prelungită. (...). Jurnalul intim (mai ales jurnalul scriitorului) este rareori o lepădare a măștilor, este mai ales o **schimbare** a măștilor, un efort de a construi o identitate nouă: aceea pe care ne-ar plăcea să o avem. Cît sîntem de sinceri în această introspecție, cît de departe ajungem în hotărîrea noastră de a da totul pe față, de a ne **dezveșmînta?** Sîntem sinceri pînă la cămașă" (Eugen Simion, **Jurnalul ca literatură, Ramuri,** 6/1986).

Dar, mă întreb eu, G. P., de ce această obsesie a mărturisirii, a recunoașterii adevărului? Are scriitorul de jurnal, român sau străin, conștiința încărcată că a „mințit"? Opera e doar fățărnicie și **numai** în jurnal spunem cum stau lucrurile? Nu cred. De ce să concepem jurnalul doar ca pe o dezveșmîntare (cu tristețea că-i doar pîn-la cămașă și nu-i pîn-la epidermă), și nu (și) ca pe o încercare, o probă a altor și altor haine? Ce revelații de sub „cămașă" așteptăm de la jurnal? Micile mizerii ale ființei, ale căsniciei, ale vieții sociale? Acestea să fie Adevărul unui om? Sigur că oricine are mereu și ceva de ascuns. Sigur că e tentant (moralistic gîndind) să afli ce ascunde. Dar nu accept că aici se află Adevărul, ultimul cuvînt, esența.

★

Mircea Horia Simionescu publică sub titlul **Trei oglinzi** jurnalul unui singur an, 1946, ținut cu obstinație zi de zi, cu tîrgovișteană acribie. Modelul declarat, cum grano salis, pare a fi un „catastif și nu o cronică", un **Codice de comerciu** din 1840: „Orice neguțiătoru este datoru a avea unu catastichu-jurnal în care se se arăte, pe fiă care di, ce are să ia și ce are se dea, lucrările negoțiului seu...". Tînărul de 18 ani ne introduce în universul pestriț al „revistelor" și „cărților" „editate" prin scriere de mînă de către Radu Petrescu, Costache Olăreanu și MHS, **guru** al grupului fiind Radu Petrescu, în ciuda diferenței mici de vîrstă. Jurnalul, urmărindu-l cu apostolească fidelitate dar și critic pe Radu Petrescu, prinde atmosfera literară a anului '46, mai nimic din cea social-politică și puțintel din cea specifică moravurilor provinciei; cum zice chiar autorul (programatic): „Tacit și madam Gheneraru, Victor Balaban și Goethe, Victor Tacit și Wolfgang Balaban" (p. 345). E un „bildungs"-jurnal, consemnare sîrguincioasă a eforturilor formative.

★

„...Această «maladie» a jurnalului: o îndoială fără ieșire asupra valorii a ceea ce scrii acolo. (...). Pot oare să fac dintr-un jurnal o «operă»? (...). Nu, justificarea unui Jurnal intim (ca operă) n-ar putea fi decît **literară,** într-un sens absolut, chiar dacă nostalgic al cuvîntului. Descopăr patru motive [poetic, utopic, istoric, amoros n.gp.]. (...). Cartea, «arhitecturală și premeditată» trebuie să reproducă o ordine a lumii... Jurnalul nu poate aspira la Carte (la operă); el nu e decît un Album (...), o colecție de file. (...) Jurnalul (...), un fel de limb al Textului" (Roland Barthes, **Deliberare,** în **Romanul scriiturii,** antologie de Adriana Babeți si Delia Șepețeanu-Vasiliu, Univers, 1987, pp. 242—253).

★

Mai puțin de un an acoperă jurnalul de la Bulbucata al lui Petre Stoica, intitulat **Viața mea la țară.** Retras în satul cu pricina, autorul descrie prin notații lapidare (și nu chiar toate sugestive: modelul **Codului...** stendhalian nu e pretutindeni eficace) existența sa gospodărească și „patriarhală"; el crește iepuri, cultivă pomi, spală ciorapi, gătește, spală vase, bea, se plimbă prin pădure, trece în caiet ce aude prin sat, visează pe margini de pagini, transcrie ce citește. Firav plutește prin acest op (fals naiv) umbra lui Modest Morariu. Volumașul e plăcut, dar (și tipografic și în substanță) cam diluat.

★

Care ar fi liniile directoare ale **retoricii** jurnalului?

1. ALEATORIUL. În principiu, autorul de jurnal nu știe azi ce va scrie mîine acolo. Dar lucrul e foarte relativ: o persoană cu o pronunțată coerență interioară va urmări, fie și involuntar, o direcție și aceasta va aboli, în mare măsură, hazardul. Ceea ce promite însă să ne ofere această trăsătură a jurnalului este o devenire, o înaintare ne-preconcepută. Un roman e o oglindă plimbată de-a lungul unui drum dinainte ales și investigat, de nu chiar ad-hoc construit, de autor. Jurnalul făgăduiește să fie o oglindă dusă de-a lungul unui drum pe care autorul îl parcurge pentru prima oară, concomitent cu lectorul; iar oglinda poate să fie îndreptată deseori sau mereu spre sine însuși. Literatură „în stare brută", fără compoziție.

2. MATERIE PRIMĂ. De aici, convenția principală a retoricii jurnalului: că autorul nu-i va furniza cititorului produse manufacturate, ci numai materia primă, așa cum s-a sedimentat ea. Ideile așa cum vin, fără organizare „literară". Cititorul de jurnal e un „bon entendeur", el spune: dă-mi doar străfulgerarea primară, fără mecanismele retorice ale persuasiunii ori emoției. De aceea jurnalul e funciarmente operă deschisă, puternic sentențioasă.

3. FEREASTRĂ LUMINATĂ. Jurnalul satisface acea elementară indiscreție a curiozității noastre care ne împinge să privim seara pe o fereastră luminată, fie că dincolo de perdele e o pereche care se sărută, fie că e „doar" un bărbat care citește în fotoliu. Jurnalul e posibilitatea de a trece prin zid ca să privim peste umărul lui ce citește (sau ce vrea să fie văzut că citește). Speranța că aflăm exact ceea ce cerea diavolul lui Th. Mann: „ceea ce nu-i ficțiune, nu-i joc, nu-i deghizare, expresia netransfigurată a suferinței în însăși clipa în care se produce" **(Doctor Faust,** Ed. Muz., 1970, p. 268).

4. HIC ET NUNC. E diferența capitală între jurnal și memorii: notarea impresiei, a gîndului, a senzației în imediata apropiere a momentului apariției, fără a lăsa memoriei posibilitatea să-și exercite acțiunea transfiguratoare, împodobitoare, sau rațiunii, pe cea cenzurantă; jurnalul (v. și Barthes) e juxtapunere de instantanee, nu flux dirijat.

5. FIRIMITURI. De aceea, perioadele de intensă sforțare creatoare ale multor artiști sunt, tocmai ele, slab reprezentate în jurnalele lor. Doar picături de culoare (ori de sudoare) care, în febra plăsmuirii, cad (de) pe paletă. Jurnalul e adesea mantaua de vreme rea a creatorului, debușeul stărilor sale de neputință, de impas.

6. PONTAJ. Jurnalul mai joacă și rolul de conservare, fără un scop precis, a evenimentelor mici și mari ale vieții, trecute „la catastif" dintr-o disciplină auto-impusă. Conservă mai mult sau mai puțin iluzorie, mai mult sau mai puțin expresivă de timp consumat. Memento. Hronic al vîrstelor, dinafară și dinlăuntru. Amprente, fosile ale unor crîmpeie de existență. Cuvier de uz propriu. Domesticire a instinctului faustic de blocare a clipei.

George PRUTEANU

Ion Vlasiu, În spațiu și timp, IV, Dacia, 1987; Daniel T. Suciu, **Copilul între noi,** C.R., 1983; Geo Bogza, **Jurnal de copilărie și adolescență,** C. R., 1987; Radu Ciobanu **Arhipelagul,** Facla ,1987; M. H. Simionescu, **Trei oglinzi,** C. R., 1987; Petre Stoica, **Viața mea la țară,** C. R. 1988.

editorială

CARTEA DE CRITICĂ

„Scriitori români"

Nu am de gînd să fac din prezentul foileton o expunere a motivelor de interes ale colecţiei *Scriitori români* de la Editura Minerva. După atîţia ani de existenţă, în care răstimp a pus la îndemîna publicului şi a specialiştilor multe şi utile ediţii din scrierile beletriştilor noştri, ea şi-a creat o îndestul de trainică reputaţie de seriozitate, ca să mai aibă nevoie de recomandări suplimentare. E destul a spune că aproape fiecare nouă apariţie acoperea un gol, spre a înţelege imensele servicii ale colecţiei, decisivul ei rol în acţiunea de valorificare a patrimoniului literar naţional. Alcătuindu-şi în timp un grup de colaboratori, cam restrîns ce-i drept, dar de o remarcabilă competenţă filologică şi istorico-literară, adăugîndu-i mai recent cîţiva editori tineri ce se disting prin aceeaşi rigoare, *Scriitori români* este, acum, o veritabilă bibliotecă de instrumente de lucru. Toate observaţiile care urmează, formulate pe baza celor mai recente apariţii, se cer, ca urmare, privite prin prisma deosebitelor beneficii ale colecţiei în chestiune.

Cu volumele V şi VI se încheie seria *Operelor* lui Ior Ghica, inaugurată acum douăzeci de ani de către Ion Roman. Două decenii, aşadar, pentru doar şase volume! Concepută din capul locului ca o ediţie selectivă (nota din fruntea primului volum exprima intenţia de a oferi „un număr considerabil mai mare din scrierile memorialistului şi omului de ştiinţă" decît ediţiile precedente), ea a reuşit să ne pună serios răbdarea la încercare. Un adagiu folcloric zice că mai bine mai tîrziu decît niciodată şi ne-am mîngîiat cu el în speranţa că numărul scrierilor editate va fi într-adevăr mare. Am nădăjduit chiar că, în ani, principiile iniţiale ale ediţiei vor fi serios lărgite, astfel ca, în cele din urmă, cvasitotalitatea scrierilor beiului de Samos să intre în circuitul public. Din păcate, lucrurile stau altfel. Dacă primul volum a fost consacrat celebrelor scrisori către Alecsandri, următoarele trei au cuprins studiile economice şi memorialistice, inclusiv *Amintirilor din pribegia după 1848*. Acestea din urmă, tipărite de Ghica însuşi acum un secol, într-un tom de aproape nouă sute de pagini, reeditate cu acribie de Olimpiu Boiţoş, în trei volume, ce însumează opt sute de pagini, au fost însă pur şi simplu masacrate în actuala ediţie selectivă, care reţine numai comentariile lui Ghica, eliminînd scrisorile paşoptiştilor. Din această cauză, comentariile reproduse devin de neînţeles. Ele fuseseră cadrul tabloului şi e greu de acceptat ideea editorului, care a expus pe perete doar rama, scutindu-ne de vederea pînzei. Nu mai spun că *Amintirile...* reprezintă, prin calitatea corespondenţilor, fruntaşii revoluţiei de la 1848, prin bogăţia informaţiilor unul dintre principalele izvoare ale cunoaşterii mult frămîntatei epoci. Aflat mereu în centrul evenimentelor, ştiutor al raporturilor dintre revoluţionari, Ghica a preferat naraţiunii reproducerea actelor originale, conştient fiind de inestimabila lor valoare. Cartea sa din 1889 nu poate fi înţeleasă în absenţa textelor ce-i alcătuiau miezul şi e păcat că s-a încercat, prin reducere, acreditarea unei imagini deformate a ei. Selective sînt şi ultimele volume ale ediţiei, dedicate corespondenţei lui Ghica. Din cele peste 1 300 de scrisori cunoscute, au fost reproduse aproximativ patru sute cincizeci, acordîndu-se întîietate acelora care „aruncă o lumină asupra producţiei literare a lui Ion Ghica" *(Cuvînt înainte)*. Numai că Ion Ghica n-a fost înainte de toate scriitor, ci om politic. Literatura este, pentru el, o ocupaţie tîrzie, de bătrîneţe. Tinereţea şi maturitatea sînt ale politicianului, iar epistolele tot ale lui, acoperind o importantă secvenţă din istoria României moderne. Cum poate o astfel de selecţie, parcimonioasă, să nu lase deoparte „nimic esenţial din ceea ce contribuie la cunoaşterea gîndirii şi a activităţii politice şi economice ale acestei personalităţi de prima mărime din perioada paşoptistă şi postpaşoptistă"? Şi, apoi, ce e şi ce nu e „esenţial" aici? Criteriile alegerii ne rămîn necunoscute, neavînd altă soluţie decît acceptarea preferinţelor editorului, care mai operează reduceri şi în epistolele reproduse. O ediţie de felul acesteia nu apare în fiecare an, nici măcar în fiecare deceniu, ca să nutrim speranţa apropiatei îmbunătăţiri a lucrurilor. Cred, de aceea, că, în aparenţă încheiată, ea ar trebui completată prin măcar două volume, care să facă dreptate atît *Amintirilor din pribegia după 1848*, cît şi corespondenţei private a autorului.

Ediţia *Operelor maioresciene*, îngrijită de Georgeta Rădulescu-Dulgheru şi Domnica Filimon şi inaugurată acum zece ani, a fost gîndită pe cu totul alte baze. Note asupra ediţiei la primul volum anunţă o serie de opere complete şi, deocamdată, intenţia a fost materializată cu fidelitate. Primele trei volume au reprodus *Criticele*, şi articolele de interes literar şi cultural din periodice şi traducerile pentru ca cel de al patrulea să fie afectat creaţiei literare. În principiu, aceasta s-ar cuveni să fie concepţia editorială a colecţiei *Scritori români*. Întrucît orice selecţie este subiectivă, fatal subiectivă, doar tipărirea integrală a operelor poate furniza elementele cunoaşterii şi aprecierii adecvate a rolului fiecărui autor în mişcarea literară şi culturală. Pe de altă parte, însuşi spiritul de economie ar trebui să ne îndrume spre abandonarea ediţiilor antologice: pentru că tot se investeşte azi atîta muncă în elaborarea operelor selective, un minimum efort în plus ar scuti de considerabile eforturi viitoare. Tomul IV din seria Maiorescu e subintitulat *Încercări literare* şi conţine poeziile şi prozele criticului. Citindu-i compunerile poetice ocazionale, pricepem că junimistul n-a avut deloc vocaţie lirică. A dorit să fie poet, asta da, însă i-a lipsit înzestrarea necesară. El credea, de altfel, îndată după terminarea studiilor, că poezia i-ar oferi o posibilitate de afirmare publică. Şi-a abandonat însă gîndul degrabă, intuind că are şansa, incomparabil mai mare, de a se impune prin studii culturale. Literatura nu a fost nicicînd pentru Maiorescu scopul existenţei, ci o cale spre altceva, un mijloc de a dobîndi notorietate. Ambiţia de a străluci e, la el, precumpănitoare şi chiar cercetările sale de natură culturală şi literară i-au fost subordonate. E bine că Georgeta Rădulescu-Dulgheru a editat toate aceste texte fie şi pentru că se clarifică astfel definitiv chestiunea liricii maioresciene, de însemnătate strict psihologică. Biograful de mîine al criticului va desprinde din ele destule concluzii în privinţa omului. Am totuşi impresia că, tocmai datorită interesului lor eminamente documentar, locul încercărilor, ar fi fost într-o addenda, nu într-un volum de sine stătător, întocmai cum *Aforismele (compuse într-un cerc literar din Bucureşti)*, intraseră în anexele primului tom de *Opere*. Încheindu-se, fie şi temporar (căci se vorbeşte insistent de descoperirea unor noi manuscrise maioresciene) secţiunea literară a ediţiei, partea într-adevăr pasionantă a scrierilor junimistului, încă netipărită după război, îşi aşteaptă rîndul.

Încheiată pare şi ediţia Duiliu Zamfirescu, în opt volume, iniţiată de Mihai Gafiţa, continuată de Ioan Adam (publicistica) şi Al. Săndulescu (corespondenţa). Volumul al şaselea (în două părţi), ultimul apărut, conţine publicistica scriitorului dintre 1909—1921. El se deschide cu incendiarul discurs de recepţie la Academie, *Poporanismul în literatură*, ce a provocat iritatul răspuns maiorescian şi în jurul căruia s-a scris o adevărată literatură, şi se încheie cu *D-l Matei Cantacuzino*, articol apărut în februarie 1921. Editorul a introdus şi o secţiune *Din manuscrise*, cuprinzînd zece articole inedite cu tentă memorialistică. Nu am amintit, în cazul ediţiilor pomenite mai înainte de consistentele aparate critice, bogate în precizări de istorie literară, în clasificări de aluzii obscure. Ioan Adam nu face excepţie, alcătuind minuţioase dosare ale textelor, furnizînd explicaţii, umplînd lacune, pe aproape trei sute de pagini de note şi comentarii.

Observaţii similare ar furniza şi alte serii, încheiate ori în curs de desăvîrşire, precum acelea consacrate lui Slavici, Bolintineanu sau Lovinescu. Unanim preţuită, colecţia *Scriitori români* are datoria de a-şi onora permanent binemeritata reputaţie, contribuind la împlinirea acelui rîvnit, dar încă neatins obiectiv: constituirea unui *corpus* al literaturii române în ediţii critice.

Al. DOBRESCU

CARTEA DE DEBUT

Farmecul povestirii

Resurecţia genului scurt nu a început, la drept vorbind, o dată cu apariţia volumului *Desant '83*. Dimpotrivă: Gabriela Adameşteanu şi Bedros Horasangian, cei mai reprezentativi dintre scriitorii care au debutat la mijlocul şi către sfîrşitul deceniului opt, au început cu proză scurtă, parcă pentru a face exerciţii de digitaţie. Privite retrospectiv, primele lor cărţi par uvertura la *Dimineaţa pierdută* şi, respectiv, la *Sala de aşteptare*. Cu toate acestea, un număr impresionant de prozatori tineri, în marea lor majoritate înzestraţi, au atacat genul scurt în *Desant '83*, aşa încît nu putem dezlega resurecţia genului de momentul „desantului", în jurul căruia s-a cristalizat o atitudine literară.

Două mi se par direcţiile de evoluţie ale genului scurt: una, de inspiraţie caragealescă, descinde din „Momente şi schiţe". Ea subliniază perenitatea satirei de moravuri şi se apleacă, cu humor, asupra existenţei de toate zilele, asupra faptului mărunt, dar în care, ca într-o boabă de rouă, se citesc traiectoriile mari, ale mişcării sufleteşti şi sociale. Textele cele mai elocvente îi aparţin lui Ion Lăcustă, ale cărui „pastişe" fac, în chip programatic, legătura cu marele înaintaş. Cea de a doua direcţie a produs mai puţin, dar semnele de evoluţie sînt nete în proza lui Cristian Teodorescu şi George Cuşnarencu: este o proză a cotidianului, dar care recuperează faptul mărunt din perspectiva realismului de tip şukşinian, fără recursul la meta-text şi fără intruziunea modurilor „personaliste" în povestire. Modelul istoric, în proza scurtă, ar fi Cezar Petrescu dacă acela n-ar fi făcut apel, în locul patetismului, la melodramă şi-n locul ironiei supra-textuale, la un lirism de tip poporanist. Oricum ar fi ea, direcţia aceasta ignoră cu bună ştiinţă orice procedeu postmodernist, încercînd să găsească soluţia de înnoire în reformularea unui limbaj mai degrabă tradiţional. Este limpede că direcţia aceasta e mai puţin spectaculoasă şi că reuşita ei stă în forţa talentului şi în inteligenţa şi în imaginaţia realului. Infuzia aceasta de cotidian, proprie celor două direcţii, a început deja să marcheze evoluţia romanului de la începutul deceniului nouă.

S-a putut înţelege, din cele spuse acum, că riscul celei de-a doua formule stă în confuzia timbrului propriu cu limbajul tradiţiei, ca şi alunecarea de pe poziţiile ironiei supra-textuale (acesta era geniul lui Cehov!) către lirismul poporanist. Horia Ursu, care debutează la editura Cartea românească cu volumul de povestiri *Anotimpurile după Zenovie* ne pune la dispoziţie texte unele concludente, altele nu, ilustrative nu doar pentru realismul patetic, dar şi pentru extremele lui.

Voi începe cu discuţia textelor rele, în care observaţia faptului mărunt cade în pitoresc şi melodramă: *Cu soarele în faţă*, „o *moarte care nu dovedeşte nimic*", aş zice eu, şerpuind în jurul unor cioburi risipite de spargerea unui caleidoscop. Povestirea nici nu trebuia aşezată la finele volumului, pentru că ea strică „impresia artistică" a celor de dinaintea ei. Nici frînturile biografice din *Iarba de august* nu au pregnanţă. Deasupra paginilor pluteşte o nostalgie malefică prozei: în afara unui decor de carton, dezgropat din memorie, povestitorul nu ne conduce, cu simplitatea lui Velea (în *Poarta)* spre o metaforă a pierderii copilăriei. Notabilă e doar schimbarea de registru, trecerea la o naraţiune subiectivă, cu glisări foarte subtile de la observaţia realistă la confesiune. Horia Ursu are o lăcomie neobişnuită a povestirii, o poftă epică mai rară la prozatorii tineri şi-o simplitate rafinată a zicerii, chiar şi în paginile care dezamăgesc.

Irelevantă este şi *Scrisoare acasă*: o zi cenuşie din viaţa unui om obişnuit, un desen al cotidianului, sfîşiat brusc de scrisoarea acasă. În *Maxim* se resuscită personaje şi locuri din povestirea titulară, *Anotimpurile după Zenovie*. Provincia se conturează, o umbră uriaşă plutind deasupra măruntelor destine, încît ai zice că pînă şi moartea personajului se datorează unei fatalităţi locale. Peisajul din micul oraş e străbătut de fiorul unei apăsătoare singurătăţi, încît trecerea, pe strada principală, a lui Maxim cărînd un peşte uriaş are ceva mitologic. Personajele circulă cu un rost ascuns, aşteptîndu-şi parcă destinul. Două figuri se reţin de aici: Maxim şi Marmor, ca şi povestea plopului, care face parte din elementele prin care simbolicul ţîşneşte suprinzător din pasta cotidianului.

Mai dezlînată este *Propria persoană*, o altă povestire scrisă la persoana întîi. Povestitorul are de ţinut o conferinţă despre *Viermii de mătase*. Absurdul se insinuează în real prin fanta birocratică: povestitorul, un vopsitor, este trecut la birouri, pentru a nu tulbura mica ordine stabilită cu ideile lui. Ideile, ele sînt bune pentru conferinţe: *Rolul culorii în societatea noastră* sau *Concepţia statului nostru despre culoare*. Povestitorul trece printr-o criză de bizară înstrăinare. El se întoarce în real ca şi eroul lui Sorin Preda — acela operat de o ciudată boală a ochiului, care-l făcea să vadă altfel decît alţii.

Cea mai temeinică dintre povestirile scurte este *În preajma ţintei care cade*, o poveste banală de dragoste, inspirată, nu întîmplător, de mediul funcţionăresc: Augustin este promovat. Naraţiunea şerpuieşte fără accidente peste micile întîmplări ale zilei, purtînd pe ea bărcuţa dragostei lui Augustin şi Viviana. Naraţiunea e întreruptă de o scurtă confesiune a femeii — o ţintă vie care cade, ca ţintele din poligon. Anecdota, banală, sfîrşită derizoriu — Augustin nu are curajul să o oprească de la căsătoria ei cu altul —, e, însă, cum ar zice vopsitorul din *Propria persoană*, „o metaforă, simplă şi inofensivă metaforă", putem, deci, sta liniştiţi, ca şi Petrek, interlocutorul povestitorului din povestirea amintită.

Anotimpurile după Zenovie, cea mai întinsă din povestirile cuprinse în volum, e construită după modelul naraţiunii de tip autobiografic, în voia capriciului memoriei, cu numeroase bucle în timp, care se-ncercuie una pe alta, fără, însă, a se-ncîlci. Desenul epic are o limpezime admirabilă, deşi naraţiunea acoperă istoria unei familii. Trecutul lui Zenovie este pus în paranteza unui prezent paradoxal, de factură neorealistă: urmărit de familia unei tinere pe care Zenovie o iubise cîndva, eroului i se cere, cu cinism, să o ia de soţie, cu toate că femeia a făcut, între timp, un copil, al cărui tată este necunoscut. Cel care-l interpelează, un oarecare Zub, îi cere buletinul şi i-l reţine, ca să se asigure că tînărul nu va face-o prostie. Din puţinele cuvinte pe care le schimbă cei doi, înţelegem că Zenovie fusese arestat anterior din pricina aceleiaşi femei. Povestirea se încheie în manieră şukşiniană: „Zub îşi reveni destul de greu... Avea totuşi o satisfacţie. Ţinea în mînă buletinul lui Zenovie. 'Ori fără buletin, nu ajunge el prea departe. Eu i-am vrut binele, dar dacă el nu-şi cunoaşte interesele, n-am ce-i face". Se îndreptă agale spre Miliţie. Pe cer, soarele strălucea vesel. Se anunţa o zi frumoasă".

Naraţiunea biografică ne plimbă în douătrei epoci, dar, spre deosebire de povestirea de tip „saga", fără intenţia de frescă. Mai mult decît atît: personajul povestirii nu mai e timpul. Nu mai există un „atunci" şi-un „acum", iar imperfectul aproape că lipseşte din naraţiune, semn că ea nu „reiterează" un timp revolut, marcînd repetiţia unor evenimente, ci că plonjează în acea tulburătoare absenţă ca spre a scoate din ea numai acele clipe unice din care se compune un destin. Alexandru Hinortean, tatăl lui Zenovie, moare ca şi cum aşa i-ar fi fost scris. Soţia lui, Maria, comandîndu-i sicriul, îl cunoaşte pe viitorul ei soţ, pe Semproniu. Ca şi cum ar fi presimţit, în apropiere, aripa destinului, Semproniu încalcă buna cuviinţă şi face curte Mariei. Nu intru în amănunte. După ce-şi îngroapă bărbatul, Maria pleacă la mare cu Zenovie şi cu Semproniu, de parcă şi ea ar asculta, cu o ureche interioară, destinul. Acolo se îneacă, mai înainte de-a apuca să trăiască alături de Semproniu. În sfîrşit, ca să mai dau un exemplu, Maria se lasă şantajată de tinichigiul Hans Oerschlegel, căruia îi datorează o sumă de bani. Intervine, aici, o ironie a personajelor, care ar vrea, parcă, măcar pentru o clipă, să-şi fie sieşi soartă. Tinichigiul profită de Maria, în schimbul banilor, dar după consumarea faptelor femeia cheamă copilul în casă şi aruncă hainele bărbatului pe fereastră. Ironia aceasta e, întoarsă, fireşte, patetic, dar ea risipeşte fumul romanesc, care face ca, în permanenţă, aripa destinului să se rotească deasupra personajelor, ca pogorînd, senzaţională, din cer. Paginile sînt scrise „pe muchie de cuţit", dar se salvează de la genul minor printr-o abilă punere în pagină a fatalităţii amestecată în praful mărunt care face viaţa de zi cu zi. Fatalitatea e ca un desen în covor, ghicită ca atare, ca şi-n nuvela lui Henry James, numai cu „cheia de lectură" în mînă. Şi la fel de ambiguă.

Horia Ursu debutează promiţător cu aceste *Anotimpuri după Zenovie*. Distilate, curăţite şi mai mult nu de pulberea cotidianului, ci de praful unei metode literare, povestirile lui Horia Ursu ar putea evolua către o zonă de acută modernitate. Ironia supratextuală, de care am vorbit, este marca unui talent, a cărui exprimare în epica de tip obiectiv este şi cea mai adecvată.

Val CONDURACHE

Horia Ursu: „Anotimpurile după Zenovie", Ed. Cartea românească, 1988.

Natalia Dumitrescu și Alexandru Istrati

Un album Brâncuși

Așadar, Brâncuși ar fi trebuit să lucreze o piatră tombală pentru locul de veci al lui Douanier Rousseau; ar fi urmat, apoi, să ridice, la Ploiești, un monument, înalt de cincișase metri, în amintirea lui Caragiale: „Iți amintești nerăbdarea cu care așteptam odinioară apariția articolelor sale?" îi scrie el prietenului care îi făcuse propunerea, și adaugă: „dacă mi se acordă o libertate totală și destul timp, mă voi strădui să imortalizez spiritul lui Caragiale"; prin 1934, plănuia să cumpere o insulă, unde să înalțe, drept în mijloc, o Coloană a infinitului; cam tot pe atunci schița un scenariu de film în patru părți, ultima parte petrecîndu-se în anul 2054 și prezentînd triumful Creației asupra conformismului; în ziua cînd împlinea 80 de ani, sculptorul îi făcea Ninei Kandinsky propunerea de a construi la Neuilly un muzeu Brâncuși — Kandinsky; nici acest proiect nu s-a mai împlinit — și nu se va mai împlini — vreodată.

Cu siguranță că nu întîmplător am notat astfel de lucruri parcurgînd superbul album Brâncuși realizat de Natalia Dumitrescu și Alexandru Istrati (Flammarion, 1986). Există o fascinație a proiectelor eșuate, a ideilor neduse pînă la capăt — temă literară, de altfel, foarte modernă și foarte discutată în ultima vreme. Un Brâncuși admirator al lui Caragiale și dornic de a-i imortaliza spiritul — iată, pentru mine, un prilej de uimire și de reverie. Dar să lăsăm, deocamdată, la o parte ceea ce nu se vede în acest album Brâncuși și să spunem cîteva cuvinte despre ce se vede. În primul rînd, e de observat că biografia scrisă de Natalia Dumitrescu și Alexandru Istrati e pe cît de pasionantă pe atît de impresionantă prin rigoarea documentației. Autorii reconstituie fiecare an din viața sculptorului, reproduc documente, scrisori, mărturii etc.; nu știu cîte din ele sînt inedite sau mai puțin cunoscute, ansamblul impune însă prin bogăție, prin senzația că nimic cu adevărat important nu a fost omis. E o biografie scrisă, totuși, cu discreție, cu grijă de a nu privilegia nici o clipă senzaționalul ori detaliul „picant"; evocarea omului Brâncuși, a spațiului pe care artistul și-l construise și a relațiilor umane pe care le întreținea devine însă, prin aceasta, cu atît mai pregnantă. Notez, iarăși, cîteva fapte despre care, poate, luasem cunoștință odinioară și pe care între timp le uitasem: peregrinările lui Brâncuși între Place Dauphine, rue d'Odessa, rue du Montparnasse, înainte de a se stabili în Impasse Ronsin, nume de locuri a căror vibrație intră în atingere cu propriile-ți amintiri, ascunse undeva, în subteranele memoriei; Brâncuși pasionat de muzică, achiziționînd un patefon (sîntem încă în vremea discurilor cu turația 78) și meșterindu-și un difuzor din... piatră; Brâncuși asistînd la înmormîntarea lui Appollinaire, împreună cu cîțiva apropiați ai poetului, printre care Leger, Picasso, Derain...; o scrisoare a lui Blaise Cendrars din 1920 care se încheie cu o imagine de o infinită delicatețe: „J'embrasse votre beau sourire"...; Brâncuși hotărîndu-se, peste noapte, să plece într-o călătorie în sud împreună cu Radiguet, sosirea la Nisa, decizia, tot atît de abruptă, de a prelungi călătoria în Corsica, întoarcerea la Paris, supărarea lui Cocteau care își cere însă imediat scuze într-o scrisoare unde mai spune printre altele: „J'approuve complètement (cuvinte subliniate de Cocteau cu două linii) ce genre de choses et mon dégoût ne porte que sur les culs-boueux qui ne comprennent rien de frais ni d'impulsif"; documentul prin care un grup de scriitori și artiști protestează împotriva unor atacuri la care fusese supus Tzara și pe care Brâncuși notează, în dreptul numelui său: „En art, il n'y a pas d'étrangers"; scrisorile lui Satie, Picabia, Duchamp, afectuoase, pline de înțelegere; în 1928, vizita Verei Muhina în atelierul din Impasse Ronsin, cînd se pare că Brâncuși îi promite că îi va da fotografii ale operelor sale; splendidul articol din 1929 al lui Benjamin Fondane, cu extraordinare intuiții și spectaculoase apropieri, cum ar fi aceea dintre Brâncuși și Mallarmé.

Reconstituirea biografică e completată de studiul introductiv, sobru și dens, al lui Pontus Hulten. Criticul insistă asupra importanței pe care Brâncuși o acorda spațiului vid dintre sculpturi, asupra rolului soclului, piedestalului, în fine asupra faptului că atelierul însuși trebuia să devină un spațiu artistic, o operă. Lucruri, desigur, mai mult sau mai puțin știute dar care capătă alt relief atunci cînd răsfoim albumul și luăm cunoștință de foarte numeroasele fotografii executate de artistul însuși; este, cred, partea cea mai interesantă și poate chiar marea surpriză a albumului. Brâncuși, care detesta să se

(continuare în pag. 10)

Al. CĂLINESCU

In memoriam: Augustin Z. N. Pop

Elegie

...Pe Argeș în jos
fluierul de os
zice jale grea
de la stea la stea.

Sus, la Domnitorul
cîntecului pur,
prin oglinzi de-azur
își urmează zborul
cel din blînd omăt și colb:
ochiul stîng
ca floarea-n crîng,
ochiul drept ca rîul orb,
pleoapele — cenușărese —
nu mai calcă pe erese.

Plînge sîngele uitat
pe un turn de vers înalt
de luceafăr luminat
pînă-n veacul celălalt.

Clopotele triste bat
verbul meu înspăimîntat
gura
rupe trandafirii
pe măsura
risipirii

Peste groapa oarbă, lin
lăcrimîndu-se un crin
spală
urme de cerneală
și belșugul suferinții
de din raiul neființii.

Și iarăși, duios,
fluiere o mie
zic a veșnicie
pe Argeș în jos...

Horia ZILIERU

O viață întru Eminescu

Fără îndoială că numele lui Augustin Z. N. Pop este legat în literatura contemporană de numeroasele și atentele cercetări asupra operei și vieții lui Eminescu. Augustin Z. N. Pop este tipul de istoric literar ce îmbină rigoarea demersului său cu pasiunea prin care se atașează de subiect, reușind să coloreze stilul științific prin accente lirice, făcînd operă de popularizare la modul superior, elevat.

Augustin Z. N. Pop s-a născut la 30 august 1910 în București. A urmat Facultatea de litere și filozofie, absolvită în 1931. Timp de 30 și mai bine de ani, adică pînă în 1963, a fost profesor în învățămîntul liceal, predînd limba și literatura română la Brașov, Timișoara, Predeal, Cîmpulung Muscel, Pitești și București. Din 1963 a intrat în învățămîntul superior, fiind, la Institutul pedagogic din Pitești, profesor, șef de catedră, rector.

La 65 de ani s-a pensionat, continuîndu-și însă laborioasa activitate literară și rămînînd o prezență activă în cultura acestor ani. Semnătura sa apare în presă încă din 1930, în reviste precum: „Viața literară", „Convorbiri literare", „Atheneum", „Buletinul Mihai Eminescu", apoi în „Tînărul scriitor", „Gazeta literară", „Tribuna", „Argeș", „Tomis", „Luceafărul" și altele. Articolele și studiile publicate au ca subiect permanența clasicilor, pe care profesorul i-a recitit îndelung, aducînd mereu precizări documentare necesare.

Ca autor de cărți, Augustin Z. N. Pop a semnat 37 de volume, fiind, fără îndoială, unul dintre cei mai fecunzi istorici literari. Faima i-au adus, însă, acelea consacrate lui Eminescu și Veronicăi Micle. Vieții și creației lor, Augustin Z. N. Pop le-a închinat o jumătate de secol de muncă asiduă, pasionată, avînd satisfacția de a face lumină în multe probleme controversate pînă nu demult, prin editarea de documente inedite, prin comentarea unor fapte necunoscute sau ignorate pînă la el.

I-a cunoscut pe Eminescu și pe Veronica cum, poate, nu i-a cunoscut nimeni; după decenii i-a iubit și a scris despre celebra lor poveste de dragoste cu rafinamentul, simplitatea și bunul simț al aceluia ce detesta literatura de scandal, paginile care puteau stropi cu noroi mantia zeilor.

Ne-a părăsit la 1 aprilie 1988, după o lungă suferință, și după ce mai acordase un interviu revistei „Contemporanul", tot despre Eminescu...

Pentru cine dorește să afle bucuriile și sacrificiile cercetării literare, ridicate la rang de modus vivendi, Augustin Z. N. Pop este un exemplu elocvent.

Liviu GRĂSOIU

Un spirit tînăr

S-a zidit în cuvînt și în inimi. În cuvîntul cu aproape inegalabile peceți de mlădiere, de căldură și culoare, de claritate și de precizie — toate țesute în curgerea clocotitoare a zicerii —, ca și în cuvîntul scris, cu tăietură sigură și adecvată, mustind de seva vieții adunate în el. Și iarăși s-a zidit în inimi, generații și generații de inimi, care i-au ascultat ori i-au citit cuvîntul. Pentru mulți dintre cei ce au trăit de aproape ori mai de departe durerea clipelor despărțirii de el, Augustin Z. N. Pop a fost, mai întîi de toate, Profesorul, marele lor profesor, un mare spirit, mereu tînăr, care, cu prospețime și pasiune de nimic încătușate ori scăzute, a ars, vreme de peste jumătate de secol, consumîndu-se „ca o lumînare de ceară sfințită" — cum ar fi spus un scriitor — pe vatra generoasă unde se nasc valorile, marile valori ce formează oameni și le înnobilează ființele. Șuvoi de suflet, veșnic în stare de vibrație, de înaltă și frumoasă vibrație, profesorul universitar doctor docent Augustin Z. N. Pop a revărsat peste lume, timp de atîtea decenii, o imensă corolă de frumuseți ale gîndului și ale vorbei — peste o lume aflată în băncile școlilor, ori ale amfiteatrelor, pe drumul formării ei pentru viață, ca și peste o lume cu fețe de dinăuntru dintre cele mai diverse și din locuri atît de diferite ale pămîntului românesc...

Il așteptam înfrigurați cu caietele deschise pe băncile Liceului Pedagogic din Cîmpulungul-Muscelului, gata să-i sorbim cuvintele și să oprim pe hîrtie spre a ne putea hrăni din sufletul lor și mai tîrziu, cuvintele legate-ntre ele așa cum nu mai auzisem niciodată în sutele, în miile de ore, de lecții la care asistasem, pe care le trăisem... Ajunseserăm să-i imităm gesturile, și glasul, și frazarea, să învățăm pe de rost și să rostim pe nerăsuflate — în sensul grijii de a nu pierde nimic din cîte ne învăța — cu un ecou răscolitor pe dinăuntrul ființelor noastre, în care, pe atunci, și datorită LUI, PROFESORULUI, simțeam crescînd grădini de flori și auzeam fîlfiit de aripi, pe care le bănuiam și ni le doream gata pentru zbor lung și bun.

În același timp, ca împătimit iubitor al cuvîntului menit să vorbească și peste veacuri — prin ființa sa de document — despre vremi și despre oameni, Profesorul Augustin Z. N. Pop a căutat febril, a aflat și a strîns, cu trudă și cu sacrificii, mii, zeci de mii de asemenea mărturii despre existența, eforturile și izbînzile unor mari coloane de lumină din cultura românească — numite: Eminescu, Kogălniceanu, Bălcescu, Varlaam, Dosoftei, Coșbuc, Rebreanu, Ion Barbu, Ion Pillat, N. Labiș și multe altele, documente pe care le-a interpretat și le-a valorificat, cu mare finețe și profunzime, în zeci de volume și în sute de articole și de studii, pe care și-a înscris numele.

În primăvara unui an — de-atunci au înflorit peste treizeci și cinci asemenea primăveri — am ajuns într-o cetate a cărților și a documentelor rare: casa profesorului meu. Am rămas uimit! Cîteva camere pline cu cărți: pe pereți, pe mese, pe jos chiar, peste tot — cărți și documente! Aproape că nu te puteai mișca printre ele. „Aici se află toată viața mea! Aici — și-acolo, la școală, între voi!" a exclamat, odată profesorul. Și tot în primăvara aceea am așezat, cu necomparabil tremur al inimii, între coperțile uneia dintre puținele cărți — pe-atunci — ale propriei mele biblioteci, un plic, un plic cu o solie adusă din cetatea de lumină și de cultură a Iașului, din parcul Copou, pe unde aveam să-mi port, în curînd, pașii în ani de zile, anii studenției mele. Plicul adăpostea o frunză și-o floare din Teiul lui Eminescu, desprinse, fără îndoială, cu emoție și cu gîndul cel mai frumos de către dascălul meu. Și, lîngă ele, aceste vorbe: „Numai de la euritmiile eminesciene se poate vorbi la români despre cornul îmbelșugării pentru poezie. O simțim asta cu fiecare generație care, ciclic, își restituie spornic alt Eminescu, în tinerețe ireversibilă...". O frumoasă pildă de mare cărturar, de mare patriot a fost viața profesorului, a criticului și istoricului literar, a activistului neobosit pe tărîmul formării și al luminării oamenilor — Augustin Z. N. Pop, căruia, toți ce-i ce-au avut fericirea de a se bucura de împlinirile strălucite ale muncii sale, de căldura și eleganța gestului și ale vorbei ce i-au comunicat totdeauna nobilu-i suflet — îi mulțumesc și acum, încă o dată, în clipa aceasta înlăcrimată...

S-a zidit în cuvînt și în inimi! Cuvintele rămîn să ardă cu nestinsa lor flacără, în aerul neuitării, iar inimile — două tărmuri nerecunoscătoare, într-un ultim și pios omagiu, însoțindu-i pașii în marea trecere spre locul de veșnicie, ales, anume, în apropierea Poetului nostru „nepereche", căruia profesorul, cărturarul, istoricul și criticul literar, Omul Augustin Z. N. Pop i-a închinat, cu deosebire, și truda, și visul, și izbînda întregii lui vieți!

George ȘOVU

Profesorul

În neuitatul nostru oraș vechi, așezat între munți, cu vesele grădini, cu parcuri totdeauna înflorite și străzi umbrite de castani, cu fete neasemuit de frumoase, cum îi elogiam în cîntecele juvenile ce ne însoțeau marșurile spre sălile de cursuri, în cadențe și alinieri perfecte, cu uniforme de un bleu marin distinct și centuri albe ce ne sporeau mîndria, mai ales cînd trecătorii se opreau să ne aplaude, generația și promoția mea au avut privilegiul să-l aibă drept dascăl venerat și apropiat sufletelor noastre de copii, printre alți profesori iluștri, pe Augustin Z. N. Popescu. Abia mai tîrziu vom afla că fusese redactor și colaborator apropiat al revistei „Convorbiri literare" și-i vom întîlni numele, inclusiv în alte publicații, sub pseudonimul Aug. Z. N. Pop. Ne-a cucerit încă de la prima lecție cînd, cu căldura unui patriotism autentic, ne-a învățat pentru totdeauna două lucruri fundamentale: de ce e necesar să studiem limba și literatura română și ce anume vom studia la acest obiect în decursul anilor liceali. Nu admitea nici cea mai mică eroare gramaticală, de punctuație, evitarea despărțirii corecte a cuvintelor în silabe scurtînd șirurile scrise ori, dimpotrivă, înghesuind literele ultimului cuvînt la sfîrșitul acestora. Examina elevii cît mai des cu putință, punînd fără prejudecăți note de la 1 la 10 și-mi închipui că pierdea destul timp cu calcularea mediilor. Clasa mea l-a avut diriginte și, la finele fiecărui trimestru, părinții primeau în scris cîte o caracterizare a activității odraslelor cu accent pe măsurile ce se impuneau a fi luate împreună, acolo unde era cazul. Cînd nenorocirile războiului ne-au tîrît îndelung, pînă la refugiul timișorean, în trenul avuției și sărăciei noastre, Augustin Popescu și-a ținut cu regularitate orele. Ce admirabilă răspundere pentru ceea ce numim viitor! Numai în primăvara și vara lui 1944, cînd aproape zilnicele alarme aeriene ne goneau în adăposturi, proverbiala sa conștiinciozitate se întrerupea cu o mîhnire neascunsă, fiind în stare să se expună sacrificiului pentru a ocroti viețile „copiilor lui" cum îi plăcea să ne spună.

Pentru el lecturile particulare bogate și însușite cu oarecare personalitate erau un indiciu aproape hotărîtor. În fiecare vacanță plecam cu o listă de cărți ce trebuiau parcurse obligatoriu. În clasa a I-a trebuia să-ți fi notat pe un caiet anume impresiile nu numai despre **Amintirile din copilărie,** ci și despre **Cuore** sau **Din lumea celor care nu cuvîntă.** Și tot așa, mai departe, pînă la clasicii literaturii naționale și universale. **Miorița** o învățai murmurînd-o cu întreaga clasă, iar trecerea în cursul superior nu era posibilă dacă nu puteai să reciți cel puțin zece poezii din Eminescu printre care **Luceafărul** se înscria în chip obligatoriu. De altfel îi plăceau bunii recitatori cu care exersa îndelung și nu-i puteam uita lacrima de bucurie cînd la serbarea de sfîrșit a întîiului an, colegii noștri Nicolae, Spinoche și mai ales Țurcanu (acesta spunînd foarte personal **Oltul** irezistibil al lui Goga) au ridicat sala în picioare. Subsemnatul a „jucat" atunci cu totul modest (nu i-am plăcut, de pildă, nici fratelui meu mai mare, Mircea, elev la Școala Normală, aflat printre invitați) într-o piesă de teatru scrisă și regizată de profesorul nostru pe tema caprei cu trei iezi, fiind de fapt cu toții eclipsați de talentul fără margini al mezinului, adică al lui Ștefan Sihota, reputatul medic de azi.

Cei din clasele mari, care audiau cursurile de literatură ale lui Augustin Popescu, fost student și al lui Mihail Dragomirescu, îl numeau „Maiorescu" pentru ținută, sobrietate și pasiunea pentru nuanțe. Cred că și ironia discretă dădea un farmec aparte personalității sale, poate uneori cu prețiozități și colorit intens al limbajului. Războiul ne-a dus pentru scurtă vreme și în cazărmile Găvanei Piteștiului, acolo unde Aug. Popescu avea să revină peste ani ca profesor și rector al Institutului de învățămînt superior. Sub conducerea lui directă am scos un singur exemplar dintr-o revistă școlară cu titlul cam pompos „Noi din clasa a III-a" dar ne simțeam cam înfumurați fiindcă scrisese binevoitor despre ea, într-un ziar local, Victor Eftimiu. Ca să ne mai reteze din iluzoriul piedestal, profesorul ne-a invitat, printr-un extemporal, să scriem „Despre creion în stil bombastic" convingîndu-ne că nici bombasticismele încă nu prea știam cum să le coroborăm. De altfel, în același scop, în locul analizelor gramaticale obișnuite, el cerea ca elevul singur să alcătuiască un text cu verb, conjugare , substantiv, declinarea etc.

Destinul ne-a despărțit pentru mulți ani, reîntîlnindu-l pe iubitul profesor doar cînd venea la Iași, la bunul său prieten Gh. Ungureanu, director al Arhivelor Statului, pentru studiile sale documentaristice privitoare la Eminescu și Veronica Micle cărora le-a închinat o viață de căutări neîntrerupte. Nu putem uita bucuria iscoditoare cu care discuta îndelung cu un soldat originar din Călineștii lui Cuparencu, nepot îndepărtat al căminarului sau desele lui întîlniri cu publicul, însoțit de colonelul Gheorghe Eminescu, autorul excelentei monografii despre Bonaparte, ultim descendent, prin Matei, al unei familii, numeroasă cîndva, dătătoare de glorie neamului întreg.

De curînd, familia eminescologilor români l-a pierdut pe acest distins și discret membru al ei. Cei cîți încă mai sîntem și i-am fost discipoli, apropiindu-ne cărțile și epistolele sale, plîngem astăzi la mormîntul unui om care a dorit în primul rînd să ne facă a fi oameni și fii adevărați ai patriei noastre.

Lucian DUMBRAVĂ

● „Z. N. Pop a fost simbolul perfect al omului traversînd viața cu discreție, cu simplitate, fericit rob al unor credințe de neclintit. Nu dădea povețe. Nu-i urechea pe juni că își irosesc timpul în „balmabiluri" și nu pun burta pe... Caietele eminesciene zăcînd în lăzile Academiei, ca și cînd acest lucru ar fi fost cu putință și e bine că n-a fost! Aduna cioburi fragile, de amforă, le „lipea", le da chipul dintîi, citea inscripții aburite, gata să se stingă (el care a murit aproape orb) și colecționa mirabile semne. Există, la unii, o grandomanie veleitară care prinde. Se compun personalități din insolite capcane: puțin farmec, puțină paradă de cultură, mult aplomb pamfletar, multă oportunitate. Și în acest timp trecem pe lîngă inspirații truditori ai scrisului ca pe lîngă niste umbre".

Gheorghe TOMOZEI
(din revista „Flacăra")

● „Este știut, însă, că de la aproape necunoscuta revistă „Sepia" din 1930, în care își făcuse începutul publicistic, și pînă la periodicele literare actuale, Augustin Z. N. Pop avea să publice, în cei peste 55 de ani de activitate, cîteva zeci de volume, studii, extrase, cercetări, ce vor îmbrățișa aproape întreaga dezvoltare a literaturii române, evoluînd de la străvechii noștri tipografi, din secolele XVI și XVII, și pînă la Nicolae Labiș. Explorînd arhive, dezhumînd acte, corespondențe, manuscrise, documente, însemnări, uneori inaccesibile, cu răbdare și abnegație, ajungînd să proiecteze lumini noi asupra vieții și operei atîtor străluciți reprezentanți ai scrisului și culturii românești".

Fănică N. GHEORGHE
(din revista „Luceafărul")

● „Nu m-am oprit decît la epopeea eminesciană, dar profesorul A. Z. N. Pop a avut preocupări multilaterale, dovedindu-și bogata sa cultură literară, după surse inedite. Amintim aici: **Varlaam al Moldovei** (1938), **Glosări la opera lui Dosoftei** (1943), **Contribuții la biografia lui Bălcescu** (1962), **Din istoria culturii argeșene** (1965), **Pe urmele lui Mihail Kogălniceanu** (1979), **G. T. Kirileanu** (1965), **Liviu Rebreanu** (1972), **Costache Negruzzi** (1969), **Ion Heliade Rădulescu** (1972), **Ovid Densusianu** (1963), **Ion Bogdan** (1980) etc. Rezultă că, ocupîndu-se cu „documentarismul", s-a menținut totuși în actualitate participînd la toate evenimentele literare și culturale".

Petru REZUȘ
(din revista „România Literară")

● „Unul dintre cei mai tenaci cercetători și adevărat vrăjitor al cuvîntului, cel ce a fascinat auditoriul, atît în munca sa didactică, precum și în conferințele sale despre poet, îmbogățind patrimoniul istoric cu nenumărate date noi, descoperite și exemplificate, cel ce a conferențiat și pe meleagurile bănățene, alături de Gheorghe Eminescu, nepotul poetului, a părăsit scena vieții lăsînd pe masa de lucru două opere scrise în faza de finisare, dintre care una: **Non omnis moriar,** precum și numeroase documente încă necunoscute și nefinalizate, din viața literaturii române".

Iacint JEMNA
(din revista „Orizont")

● „Nimeni, cu excepția singurului Perpessicius, n-a ilustrat aidoma lui Augustin Z. N. Pop, versurile înseși ale Poetului: „**...Viața-ntreagă / ca și iedera de-un arbor / de-o ideie se leagă...**"

Sînt sigur, că dacă Eminescu l-ar fi cunoscut pe Profesorul nostru iubit și venerat, i-ar fi închinat lui aceste versuri.

G. I. TOHĂNEANU

pro juventute

Convorbiri literare prin corespondență

● *Vasile ANDONI — Tîrgu Mureș.* Nu e rea *Poemul tău.* ● *C. ANTON — Mogoșești (Iași).* Mai unitară e *Fluvii de rouă.* În rest, reușite răzlețe, în ambele plicuri. ● *Camelia-Mariana AXINTE — Fălticeni.* De regulă, în redacții lucrează redactori și nu regizori. Vă scapă nu numai sensurile cuvintelor, dar și ortografia corectă. ● *Petre BARBU — Galați.* Am reținut *Filmul.* O voi propune spre publicare. ● *Rodica BERARIU-DRĂGHICESCU — Timișoara.* Nu văd schimbări în mai bine. Pe ultima pagină (cum spuneți dv.) nu publicăm decît traduceri din marii scriitori de ieri și de azi. ● *Marius Marian BRÎNCUȘ* — București. Versuri de începător. ● *Eugen BUCUR — Brașov.* Ultima strofă de la *Ape* „leagă" ceva. În rest, sclipiri răzlețe într-un context onorabil, dar prea puțin expresiv. ● *Ionel CHIRIȚĂ — Pitești. Nepublicabil.* ● *Aurel CONSTANTIN — Buzău.* O gravitate autentică pe care cuvintele nu o sustin suficient. ● *Mihai C. CONSTANTIN — Piatra-Neamț.* Am reținut *O superbă pasăre... Clopotarul* și *Singurătatea precum o banchiză.* ● *Sergiu DANIELESCU — Suceava.* Nu e nimic năstrușnic în ceea ce scrieți. Numitorul comun ar fi cantitatea excesivă, începînd cu numărul textelor și sfîrșind cu aglomerările metaforice, cu inflația verbală, în general. Fără o selecție din partea dv. nu putem avea o discuție serioasă. ● *Daniela DORIN — Iași.* Apar încă, mai evidente sau mai subtile, contrafaceri : „cît mi-e de-nceată puterea spre tine / atît mi-e de dor / de-albastrul căzut în îmbrățișări" etc. ● *Valentin DUMITRESCU — Ploiești.* Nu pot adăuga nimic unui răspuns anterior. ● *Ana-Liliana EPURE — Fălticeni.* Ieșiți din convenție în *Focuri albe.* ● *Florin — Tulcea.* Ceva, ceva în *Nu sîntem robi ai clipelor.* ● *ANFAN Gălăteanu* — Bîrlad. Scuze pentru eroarea onomastică. Versurile sînt în nota obișnuită ● *Paul GON — Turda.* Ceva mai inconsistent ca altădată. ● *Florin GRIGORIU — Lehliu Gară.* Am reținut ceva . Oscilați între acuratețe și locuri comune. ● *Adrian LER — București.* Dicteul, ca orice dicteu, reușește sporadic. Cea mai interesantă mi s-a părut *„Luna înotînd pe sub sălcii".* ● *Bogdan Petru MĂLEAN — Iași.* Nu-ți simt vîrsta în poezii. Maturitatea, surprinzătoare, nu e întotdeauna o garanție a ce va fi. Treci pe la redacție. ● *Alexandru S. PETRIA — Iași.* Mergeți pe antiteza simplă, rezolvată poeticește complicat : „surprinsă în plasa / întunericului / statuia și-a încheiat chemarea / de lumină." E acesta, cred, cusurul cel mare al poeziei dv., luată în ansamblu. O notă bună pentru *Pătruns de asfințit.* ● *Ionel POPA — Mediaș.* Ideea comentariului e interesantă. O susțineți, din păcate, cu mijloace sumare și cu o exprimare adesea școlărească. ● *Constantin POROCH — Mihoveni (Suceava).* Am reținut două versuri : „Pustiul bătea ne-ncetat într-o tobă, / Văzduhul împărțea sunete aprinse". Și vor mai fiind cîteva între altele, multe, inexpresive. ● *Virginia Ștefania RULEA Ploiești.* Mai interesantă este *Să nu fie.* Al doilea text e la nivelul unui început ezitant. ● *Gabriela RUSU — Iași.* Se distinge *Anotimp,* prea puțin, bineînțeles, în raport cu masa de versificații modeste. Mă refer la ambele plicuri. ● *Gabriela SAVINSCHI — Rădăuți.* Discursivismul nu prinde (vezi *Călăuză),* nici versificația riguroasă (din *Eternitate).* Între aceste extreme va fi și formula convenabilă dv. ● *Marius SÂRBU — Lugoj.* Cele *Cîteva poveri* nu depășesc condiția unei confesiuni ale cărei puncte de vedere sînt, prin forța lucrurilor, discutabile. În poezie, ludicul și ironia (vezi *Zeița)* sînt mai productive decît gravitatea, care vă împinge la banalități spuse mai mult sau mai puțin dichisit. ● *Ciprian SĂVULESCU — București.* Nici eu n-am auzit de „geamătul clipocitului". Altceva deosebit n-am remarcat. ● *Cătălin SEREDIUC — Suceava.* Nici un semn că s-ar fi schimbat ceva. ● *Decebal SEUL — Izvoarele Sucevei (Suceava).* Povestirea are în ea un exotism artificial. Și, ca în mai toate schițele dv., nu se întîmplă nimic, nu senzațional, ci semnificativ. ● *Constantin SÎRGHI — București.* Calea „genului scurt" nu vă prinde. În primul plic iese în evidentă *Matinală.* ● *Mira SOTIR — Pitești.* Într-adevăr, sînt speranțe spre mai bine. ● *Ligia STAN — Piatra Neamț.* În general, e bine. Să mai vedem. ● *Cristi ȘOVEA — Suceava.* Cînd spuneți, calm, „Inima îmi bate trist, ca un clopot vechi", se aude zvon de poezie. Cînd vă agitați sînteți nostim : „Disperat, băteam cu pumnii la porțile lumii urlînd : / — Tabacioc este, femei sunt ? / Și mi se răspundea surd, anemic : / nimic, nimic, nimic,.,," Chiar nimic ! ● *M. TÎRZIU — Orăștie (Hunedoara).* Pasiunea e mare, dar nu și convingătoare pe text, se înțelege. ● *Ecaterina TROTUȘ — Tg. Ocna.* Judecînd după *Așteptata primăvară,* ar exista o oarecare înclinație pentru poezia pentru copii. ● *Cornel VANA — Cîmpia Turzii.* Din ultimul plic nu am reținut, din păcate, nimic pentru o eventuală publicare. ● *Maria ZELETIN — Suceava.* Am înțeles că evidența și „platitudinea" pot deveni un stil. *Destinul, alteță* și *Principii* sînt remarcabile, celelalte ratează. Prefer asemnéa ratări, datorate unei mize serioase, soluțiilor pe cît de onorabile pe atît de comune. Vă sfătuiesc să nu abandonați maniera. Lucrînd intens, veți putea discerne singură unde reușiți și unde nu.

Daniel DIMITRIU

Voci tinere

3

ești încă tînăr îmi spui

dar eu nu sînt de carne și sînge
eu sînt un fuior de fum
care se strecoară
printre roți dințate

măcar o vreme
cît încă mai poate

5

privesc prin ochelarii mei fumurii
(nu ochelarii mei fumurii
sînt de vină)

însă pe malurile din mărginime
încă-i frumos
tot galbene înfloresc păpădiile
tot umezi și mici sînt bureții de rouă

11

aș vrea să am ochii albaștri

am de fapt ochii albaștri

cerul și apele zugrăveala
mănăstirilor

cînd stau cu ochii deschiși
se mai rătăcește din cînd în cînd
vreo pasăre
o vrabie mică un pițigoi
o mierlă

așa cred

că am ochii albaștri

18

peste cimpul de rogoz
a trecut un înger roz

palid cu priviri curate
eu zăceam trîntit pe spate

ca-ntr-o copcă-n cer sărea
cîte-un soare cîte-o stea

nu voiam să scriu nemică
iarba-mi incoltea în chică

nu voiam să mă mai scol
iar el s-a rotit domol

ca și cum m-ar fi văzut

cimpu-ntreg era un scut

Ovidiu NIMIGEAN

Înstrăinare

seceta a fost îngrădită precum gălbenușul
de ou
aceeași ploaie curge din același ghem
nici nu mai știu pe nume să te chem
uite
pe molid în loc de rășină-i zeamă
de fapt nici ploaie nu mai e
ci la nesfîrșit
la nesfîrșit o cădere de copaci în pădurea
bătrînă
și mîna bănuind în preajmă altă mînă
doar apă
seceta a fost îngrădită precum gălbenușul
de ou
tăcerea mea e udă.

Prag

numărul mieilor împușcați astă noapte
sub lună
nu-l mai știu
înghițeam cu fiecare
ultima mînă de iarbă
doar noapte era peste mine
și peste fiecare ochi
acoperit de colbul preafin al neființei
și peste toate precum pe mireasă
un văl se depuse
alb
despărțitor.

Scurgere

priveghi la rădăcina ierbii
pașii tăi ce nu mai sînt
te țin minte prin ierni tîrzii
mîngîind scoarța uscată a copacilor
nici ploaia nu mai poate amăgi
mugurii tăi întorși în rădăcină
îngenunchiat
sub tine sapi fîntînă
la nesfîrșit
la nesfîrșit fără apă.

Fără sfîrșit

cămașa ți-e tot mai udă-n spinare
și ochii-mbrăcînd trecătorii
tot mai aproape iți simți respirația
și mai alcoolizați pașii
fără anotimpuri
cu mîinile întoarse-n trup
în van cîntecul tău cu degetele
muzica nu mai are trecere
e vremea scîrțîitului de uși
cămașa ți-e tot mai udă-n spinare
și doar uneori urcind copoul
cu gulerul hainei ridicat
tușești sfios
de teamă să nu te-audă trecătorii.

Damaschin POP-BUIA

Arpegii

Clopotarul

Precum îți lepezi
o haină
și trupul rămîne
gol
clopotarul
a descărcat un clopot
de sunete.

O superbă pasăre cîntătoare împăiată

Treci strada
prin dreptul urmelor furate
prin dreptul altora călcate de tramvai
pe trotuar sînt risipite geamuri sparte
îți aranjezi părul cu palma
privești către o anume fereastră
dintre cele apropiate
nimeni nu te întîmpină nu te așteaptă
intr-o colivie o superbă pasăre
cîntătoare înpăiată.

David ALEXANDRU

Albastru de toamnă

Nu mă tem. Vei veni. E tîrziu și anume
Ți-am lăsat pe alei roșii frunze prin rune,
Ți-am lăsat aburi reci, frig de toamnă
albastru.
Cai nebuni pe cîmpii, prinși cu frîul
măiastru.

Nu mă tem. Vei veni — verde pai ca să tai
Stă în ușă pe prag fir de cîntec de nai
Stau pe zare priviri și pe străzi stau poeții.
Să te temi, să te temi, mi-au șoptit înțelepții.

Opțiune

Dacă o să-ți fie urît
distrează-te cu noi,
mi-au spus lucrurile camerei mele :
cărțile și televizorul,
luminările roșii și fotografiile uscate.

Dacă o să-ți fie urît
scrie-i o scrisoare surorii tale,
apropie-te de întunericul părului ei,
macină-i sufletul cu destăinuiri,
trimite-i S.O.S.-uri din cochilia ta

Dacă o să-ți fie urît
conversează numai cu daimonul
ființei tale,
pentru că nu o să mai ai pe nimeni,
singură ai ales
și ai tăiat caisul blond
de la fereastra camerei tale.
Opțiunea ta fundamentală.

Maria ZELETIN

Iarba lăcrimează

Iarba lăcrimează
peste manuscrisele verii
în hățișul metropolei
imi adun fericirea
repetînd logosul sferelor.

Din galaxii cuvintele-mi răspund
lumina germinează în cearcăn.
Dulce, sălbatic lup flămînd
clipa aceasta atît de patetică
dinspre-un tăcut imperiu o aud.

Presimt cum cade noaptea în genunchi

Presimt cum cade noaptea în genunchi
cu stelele ascunse-n vîrf de unghi
frunzarele de umbre mai aproape
au năvălit odaia să-mi ingroape.

A-nțepenit tăcerea în buciume
iar cornul lunii spînzurat de-o turlă
parcă-a pierit întreaga noastră urbe
aud izbind lumina printre hrube.

Ligia STAN

Tentația liniștii

(urmare din pag. 5)

așa mod încît să poată trece în bloc de la o cultură care informează la alta care luminează.

4.

Voi distinge trei feluri de a comunica (de a formaliza) : (1) enunț de negociere ; (2) enunț care atestă ; (3) enunț-stimul.

Primul este cu precădere prolix. El umple bibliotecile. Este domeniul propriu cunoașterii prin acumulare de informații. El propune „contracte" semantice și sociale. Are orgoliul că l-a scos pe om din preistorie, și că-l împiedică să recadă în necesar : fără el nu se poate începe nici o misiune culturală.

Al doilea tip de enunț este spontan și dominator. Este faza ironică a civilizației. Omul are deja ereditate culturală și un vizibil complex de superioritate. Dar el ia cunoștință, tot mai mult, de limitele vorbirii. El se salvează începînd să vorbească paradigmatic. Nu se mai pierde în demonstrații, de vreme ce le are în sînge, în dicționare, în spate. Folosește un limbaj care nu pornește „de la '48, neicusorule", ci chiar din clipa asta. E limbajul înhățat de puterile care s-au consolidat, cum sînt cele de tip americănesc.

Al treilea tip de zicere : enunț-stimul. Cu acesta se poate plonja spre imensitate. E vorba de propoziții simple, sau paradoxale, care trebuiesc nu explicitate de cititor, ci retrăite. „Nu există clopotul, ci numai sunetul său". Orice recurs la interpretare ar prejudicia înțelesul. „Care e zgomotul produs cînd aplauzi cu o singură mînă ?" **Enunțul-stimul** e punctul de pornire spre o practică. Fraza stimul va crea o stare mentală specială : o subită liniște a intelectului, o liniște în care ar putea năvăli lumină. O uimire care străpunge cei patru pereți ai spiritului îngrădit de cuvinte și de mecanica vieții. Acest enunț, lipsit de vanitate informațională, poate conduce la luminarea întregului numai asociat cu o voință de chietudine și cu o practică adecvată a chietudinii. Cum cazurile de revelare subită (prin stimul, chiar prin stimul verificat) sînt rarisime, **enunțul stimul** trebuie însoțit de o trăire meditativă și de o tensiune metodică spre liniște. Drumul e lung. Dar, la capătul lui, întregul se va dezvălui cu simplitate, dincolo de puținătatea scrisului. Adică vom scrie așa : „La sfîrșit muntele este tot munte, iar apa este tot apă". Iar cititorul (mon semblable, mon frère") va ști că un asemenea enunț conține o experiență irepetabilă, unică, transmisibilă numai celor ce vor să refacă drumul pînă la ea.

Toate aceste trei moduri de comunicare (enunțuri) sînt bune și vor dura cît speța umană, și fiecare din ele are culmile sau căderile sale. Ele nu se exclud, ci dimpotrivă, se completează. Ultimul mod este, însă, cel mai aproape de liniște.

Păcăleala

(urmare din pag. 9)

mișcarea, frunzele, de-asemenea, zidurile caselor, și ele, fundațiile trimiseră veste mai departe, din bulgăr de lut în bulgăr de lut, spre faleză, și mai departe, spre plajă, și mai departe, în valurile negre ca păcura, și mai departe, spre coca vaporului a cărui sirenă sunase, închizîndu-se astfel circuitul, circuitul somptuos al vuietului sirenelor la malul mării.

Manu aruncă țigara sub călcîi și traversă strada. Impinse portița. Văzu ușa verandei întredeschisă. Porni spre ea. O mogîldeață flocoasă i se împletici printre picioare. Se aplecă și-o scărpină pe ceafă. Nu era de loc o mogîldeață, era dulăul care lătrase adineauri, un ditamai animal simpatic. Mîrîia de plăcere.

— Ce e, mă, prăpăditule, îl alintă Manu, scărmănîndu-l în dosul urechilor.

Toată călătoria lui de la București pînă aici o vedea acum, urcînd acele trepte. Un film care rula numai pentru el, pe peretele alb al verandei. Trecu pe lîngă el, pe lîngă film, calm, ca un spectator care iese din sală.

Atunci **o văzu** din nou. Fanta de lumină secționa capul. Un laser beat, asta deveni ochiul lui Manu, își pierdu, la un moment dat, de tot coerența, de-abia dacă mai reuși o amărîtă de radiografie. Bună și-asta la o adică, uite scheletul ei superb, tibia și peroneul, genunchiul ca o părere, femurul interminabil, șira fluidă a spinării, coastele ca o colivie de porumbei, sternul delicat, claviculele longiline, vertebrele cervicale supranumerice, mandibula picturală, septul nazal duios, găvanele ei de zeiță, inconfundabile, inconfundabile, inconfundabile...

Totuși, ceva nu era în regulă și ochiul lui Manu se trezi la realitate, avu o tresărire de disperare amestecată cu bucurie. Un spasm îi sparse retina în mii de cioburi și sunetul lor se degajă prin cristalin, intră în încăpere și o făcu pe ea să se întoarcă spre el, speriată :

— Tu ești, George ?

Ușa se dădu în lături, lăsîndu-i să se privească lung unul pe celălalt.

El nu era George, așa cum ea nu era Milena.

CENTENAR

Giuseppe Ungaretti

Într-o nota introductivă la volumul *Allegria (Bucuria)*, ediția 1931, Ungaretti semnifica în cîteva cuvinte întreaga lui creație : „Autorul nu are altă ambiție, și crede că nici marii poeți nu ar avea altele, decît aceea de a lăsa o frumoasă biografie a sa“. Înțelegem, prin urmare, de ce *corpus*-ul lui poetic avea să apară sub titlul *Vita d'un uomo (Viața unui om)* . O faimoasă poezie din 1916, *I fiumi (Fluviile)*, oferă chiar — și faptul a fost consemnat de Edoardo Sanguineti — primul registru al „epocilor“ vieții poetului, identificate în patru fluvii „care și-au amestecat apele“ în existența sa.

Se începe cu o imaginară confluență între Serchio și Nil („Acesta e Serchio / din care-au scos apă / două mii de ani poate / lume de-a mea de la țară / și tata și mama // Acesta e Nilul / care m-a văzut / născîndu-mă și crescînd / și arzînd de neștiință / pe-ntinsele cîmpii“), întrucît Ungaretti s-a născut la 8 februarie 1888 în Egipt, la Alexandria, unde părinții săi, originari din Toscana (San Concordio di Lucca), se stabiliseră de mai multă vreme.

După o „copilărie africană“, de care își va aminti mereu cu nostalgie și emoție, urmează drumul Parisului. Al treilea fluviu, emblema unei a treia epoci, este dar Sena („Aceasta e Sena / și-n acel vîrtej al ei / m-am contopit / și m-am cunoscut“). Studiind Literele la Sorbona și locuind în mediul atît de specific studențesc al celebrului Quartier Latin, poetul avea să intre în legătură cu avangarda literară și artistică, franceză și italiană. Se împrietenește cu Apollinaire și Max Jacob, cu Picasso și Braque, cu Enrico Pea și Palazzeschi. Experienței intelectuale din această perioadă i se datoresc primele versuri, dintre care unele ajung să vadă lumina tiparului.

La izbucnirea războiului din 1914, Ungaretti se află la Milano, colaborator la mai multe reviste printre care *Lacerba*. În „epoca“ dură a „fluviului de război, Isonzo“, îl întîlnim pe front, unde — după cum singur mărturisește : „mai bine / m-am recunoscut pe mine / docilă fibră / a universului“. Primul război mondial avea să fie pentru Ungaretti nu numai o mare sursă de inspirație, dar și un prilej esențial de cunoaștere a vieții, într-un moment de grea încercare pentru omenire. *Porto sepolto (Portul îngropat*, 1916) este opera lui poetică născută din această experiență tristă, din compasiune față de „frații“ săi supuși violenței, din aspirația arzătoare către „o țară inocentă“, în care omul să-și găsească demnitatea, înțelegerea, respectul și dragostea semenilor.

Căsătorindu-se în 1920 cu Jeanne Dupoix, poetul se stabilește la Roma, și în 1933 publică *Sentimento del tempo (Sentimentul timpului)*. Fiind invitat în 1936 la Universitatea din Sao Paolo, la catedra de literatură italiană, Ungaretti va locui în Brazilia pînă în anul 1942. Reîntors la Roma, activitatea lui se intensifică și se diversifică tot mai mult, în ciuda ostilității publicului și criticii față de poetul care presupune un nou lirism în atmosfera stagnantă a literelor italiene. Tibrul „funest“, cum îl numește poetul în poezia *Mio fiume anche tu (Și tu ești fluviul meu)* apărută în volumul *Dolore (Durerea*, 1947), devine astfel, în anii grei ai celui de al doilea război mondial și după acea, ultimul și, totodată, cel mai fertil fluviu al său. *Viața unui om* continuă să se îmbogățească, încetul cu încetul, cu traduceri din Gongora, Mallarme, Shakespeare, Racine, Blake, cu remarcabile eseuri critice privind tradițiile liricii italiene, cu noi volume de poezii, *La terra promessa (Pămîntul făgăduinței*, 1950), *Il taccuino del vecchio (Carnetul bătrînului*, 1960), — pînă la 1 iunie 1970, cînd autorul, devenit între timp pentru cititori „il grande Vecchio“, s-a dus să „se-ntunece într-un cuib al său“.

Discursul poetic ungarettian, recunoscut astăzi drept „un exemplu radical de înnoire a formei“ în istoria liricii secolului XX, a fost multă vreme fie ignorat de critică, fie definit, pe scurt, „ermetic“. Obscuritatea versului poetului italian, pe care o nota însuși Hugo Friedrich, nu era în fapt decît o simplă rezultantă a unei condensări lingvistice. În contact cu războiul, poetul a căutat o salvare în „valoarea cuvîntului“ (un cuvînt „săpat“ în viață, „ca un abis“). Visul unei „țări inocente“ stă, de altminteri, la baza unei energice căutări a cuvîntului inocent, simplu, a unei expresii noi, capabilă să rupă orice lanț retoric — cum ar fi, de pildă, fastul înșelător al versului d'annunzian — și să se impună ca esențială.

În această extremă concentrare a expresiei însă, „umanitatea apare filtrată prin stăpînirea fermă a cuvîntului“ — asa cum observa cu ani în urmă Natalino Sapegno. Dincolo, deci, de această simplitate liniară, se poate si trebuie să se identifice în creația lui Ungaretti neobosita preocupare a poetului pentru destinul ființei, deoarece lirica „marelui Bătrîn“ este poezia eroică a luptei omului cu *trecerea*, cu viața si cu moartea, cu descifrarea acelui *perche delle cose*.

E. C.

Lumina ta

Apune încetul cu încetul, iubire,
soarele
Acum cînd sosește lunga seară.

Cu egală domolire a durerii
Am văzut îndepărtîndu-se lumina ta
Prin a noastră despărțire defel
scurtă.

(1966—1965)

Stea

Stea, unica mea stea,
In bezna nopții, singură,
Pentru mine, singur, strălucești,
Dar, pentru mine, stea
Care niciodată nu vei conteni să
luminezi,
Ți s-a îngăduit o vreme prea scurtă,
Imi dăruiești o lumină
Ce nu face decît să sporească
Deznădejdea în mine.

(1966—1968)

Ocara unei guri

Pe mii de oameni înaintea mea,
Și chiar mai în vîrstă decît mine,
I-a rănit de moarte
Ocara unei guri.

Acesta nu e mijloc
Care va usura suferința.

Dar dacă mă privești cu blîndețe,
Și îmi vorbești, se răspîndește o
muzică,
Uit că rana doare.

(1966—1968)

Nostalgie

Cînd
noaptea se destramă
puțin înainte de primăvară
și arar
cineva trece

Peste Paris, se îngroașă
o culoare obscură
de plînset

La un capăt
de pod
contemplu
nemărginita tăcere
a unei fete
plăpînde

Bolile
noastre
se contopesc

Și ca răpuși
rămînem

(1916)

Gînduri despre poezie

„Autorul nu are altă ambiție, și crede că nici marii poeți nu ar avea altele, decît aceea de a lăsa o frumoasă biografie a sa. Poeziile lui reprezintă deci truda de a găsi forma, dar ar dori să se știe totodată că forma îl chinuie pentru că o pretinde adecvată disponibilităților sufletului său și, dacă a făcut vreun progres ca artist, ar vrea să poată atinge perfecțiunea și ca om“.

„Poezia este poezie numai dacă cineva, auzind-o, se simte imediat impresionat de ea, fără să-și mai închipuie că ar putea să și-o explice, sau — neinițiat încă — să fie nevoit să recunoască că nu este deloc în măsură să aprecieze manifestările, tainele“.

„Au fost dificultăți, dificultăți de ordin tehnic, dificultăți devenite sub un anumit aspect apocaliptice, care m-au făcut în cele din urmă să mă îndoiesc dacă, astăzi, oamenii nu sînt mai degrabă chinuiți de o problemă nebunească de dezintegrare a limbajului, decît preocupați de obținerea perenei unități poetice a cuvîntului“.

„Plăcerea estetică este un privilegiu, ca atîtea altele astăzi, pentru că nu toți oamenii au posibilitatea, din lipsă de mijloace materiale și de educație, să o guste. Nu arta, nici știința și nici cultura nu se cade să-și oprească căutările lor, orientate spre îmbogățirea patrimoniului uman, ci societatea trebuie să dobîndească o rînduială mai echitabilă. Nimeni nu simte mai mult ca un artist — dacă este un adevărat artist — suferinta pricinuită de nedescifrarea cuvîntului său de o mare parte din oameni, ca și cum arta lui ar fi o-peră nemaipomenită pentru specia sa ; însăsi arta lui poartă rana sîngerîndă a unei atît de nedrepte neputințe“.

Prezentare și traducere de
Eleonora CĂRCĂLEANU

Georg Trakl

Primăvară ciudată

Era pe la amiază, cînd,
Pe-o piatră veche-ntins, văzui
Trei îngeri în ciudat veșmînt
Stînd în lumina soarelui.

O, plin de presimțiri nou an !
Pe-ogor zăpada se topea,
Și-n lacul rece, diafan,
Păr de mesteacăn tremura.

Pe cer o panglică de-azur
Și-un nor curgînd prin fața ei —
Întors spre ea visam, și-n jur
În soare-ngenuncheau cei trei.

Cînta o pasăre un basm vrăjit
Și-am înțeles-o în fiori :
Nici primu-ți gînd nu s-a-mplinit
Și trebuie să mori, să mori !

Toamnă transfigurată

Puternic anul trece-n vin
De aur și,-n livezi, în poamă.
Păduri de solitar se țin
Și tac, rotunde, peste seamă.

Plugarul spune : Totu-i bun.
Voi, seara, clopote domoale,
Putere nouă dați. Surghiun
De păsări, sus, salută-n cale.

E timpul dragostei curate.
Vîslind pe rîu-albastru-n jos,
Cum trec imagini de frumos ! —
În calm se sting, și-n liniști, toate.

Ziua morților

Lui Karl Hauer

Bărbați mici, femeiuști, soți triști, presară
Albastre flori și roșii astăzi iar
Pe cripte ce-n lumini vag se-nfășoară.
Păpuși sărmane-n fața morții par.

O ! teamă și sfieli cum îi înseamnă,
Că umbre par a fi de după spini.
E plîns de nenăscuți în vînt de toamnă,
Se văd în rătăcire și lumini.

Acolo putrezesc copil și mamă,
Suspin de-ndrăgostiți e-n crengi pustii.
Ciudat în vînt de seară se destramă
Imaginara horă-a celor vii.

În griji mărunte viața lor se-mparte.
Le cruță, Doamne, pe femei de chin
Și iad, de-aceste hohotiri de moarte.
Prin înstelate săli cei singuri vin.

Amurg cu duhuri

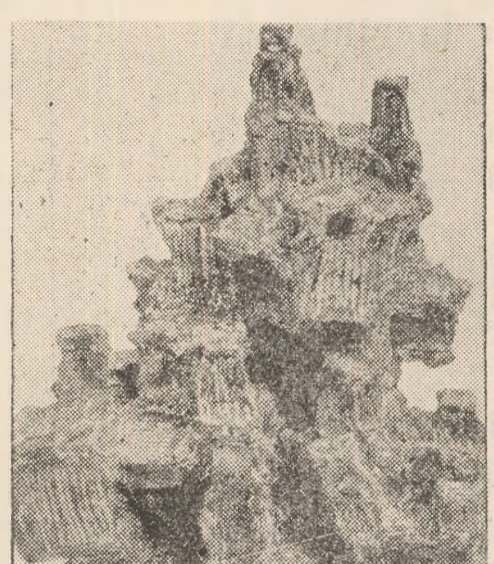
(a 2-a variantă)

Liniștită apare sub poala pădurii
O-ntunecată jivină ;
Lin pe colină se curmă vîntul de seară,

Amuțește tînguirea mierlei,
Iar flautele toamnei, suave,
Tac printre trestii.

Pe negru nor
Beat de mac rătăcești
Pe iazu-nnoptat,

Pe cerul cu stele.
Întruna răsună vocea lunară-a surorii.
Prin noaptea cu duhuri.

Natalia Dumitrescu : „Cetate“, 2

Patimile

prima variantă
(fragmente)

Cînd argintiu Orfeu atinge lira
Jelind în grădina de seară o moarte —
Cine ești tu, odihnă, sub pomi înalți ?
Tînguirea-nfioară trestiile toamnei,
Izvorul albastru.

Vai făpturii subțiri a băiatului
Ce purpuriu se aprinde,
Vai mamei dureroase pe care în mantie-albastră
O-nvăluie sfînta-i rușine.

Vai celui născut ca să moară
Cînd nici n-a gustat înfocatul amarul
Fruct al păcatului.

Pe cine plîngi tu sub pomi amurgiți ?
Pe sora, sumbra iubire
A unei sălbatice stirpe
De care ziua fuge cu vuiet pe roți de aur.

. . . .

Hoinărind pe negrele țărmuri
Ale morții
Purpuriu se deschide în inimă floarea infernului.

Aplecată peste ape suspinătoare
Iată-ți soția : chip plin de lepră
Și părul ei flutură-n noapte sălbatic.

Doi lupi în pădurea întunecoasă,
Noi ne mestecarăm sîngele în îmbrățisarea de stană
Și stelele stirpei noastre căzură pe noi.

O, ghimpele morții.
Pali ne privim pe drumul Calvarului
Si-n ochi de argint se răsfrîng
Umbrele negre ale sălbăticiei noastre,
Rîs groaznic ce gurile ni le-a zdrobit.

Trepte cu spini se afundă în beznă,
Ca din picioarele reci și mai roșu
Sîngele să curgă pe-ogorul pietros.

Pe valuri de purpură
Se leagănă argintiu-adormita, veghind.

Dar el s-a făcut un pom cu zăpadă
Pe culmea osuarului,
O jivină scrutînd din rană purulentă,
Din nou o piatră tăcută.

O, suava oră astrală
A acestei cristaline odihne,
Cînd în cămara cu spini
Fața leproasă căzu de pe tine.

Noptatic răsună cîntul singuratic de liră al sufletului
Plin de sumbru extaz
La picioarele argintii ale ispășitoarei
În grădina pierdută ;
Pe lîngă gardul de spini primăvara albastră înmugurește.

Sub sumbri măslini
Îngerul trandafiriu al dimineții
iese din mormîntul îndrăgostiților.

Johannei

Deseori îți aud răsunînd
Pașii pe stradă.
În mica grădină ruginie
Albăstrimea umbrei tale.

Sub amurgitul frunzar
Ședeam tăcut lîngă vin.
De pe tîmplă-ți cădea
O picătură de sînge

În paharul cîntător
Oră a nesfîrșitei melancolii.
Dinspre astre adie
Un vînt cu zăpadă prin frunziș.

Fiece moarte îl doare
Noaptea pe palidul om.
Rană, gura-ți de purpură
Sălășluiește în mine.

Ca și cum aș coborî de pe verzile
Coline cu brazi și din legendele
Patriei noastre,
Pe care de mult le-am uitat —

Noi cine sîntem ? Tînguire albastră a unui
Izvor de pădure năpădit de mușchi,
Unde primăvara viorelele-mprăștie
Miresme în taină.

Vara un sat liniștit
Ne ocrotise copilăria
Odinioară a seminției noastre,
Stingîndu-se-acum pe-nserata

Colină, noi albii nepoți
Visăm grozăviile
Sîngelui nostru noptatic
Umbre-n orașul de piatră.

Traducere de Mihail NEMEȘ

Redacția : Iași, str. Gh. Dimitrov nr. 1, telefon (981) 16242 ● Administrația : București, Calea Victoriei nr. 115, tel. (90) 506618.

Colegiul de redacție
Redactor șef : Corneliu Sturzu
Secretar responsabil de redacție : HORIA ZILIERU
Andi Andrieș, Daniel Dimitriu, Ioanid Romanescu

● Prețul unui exemplar, lei 5.
Abonamente : 6 luni, 30 lei; 1 an, 60 lei

Pentru străinătate, abonamentele prin ILEXIM — departamentul export-import presă, București, str. 13 Decembrie nr. 3.
P. O. BOX 136 — 137, telex 11226.

84737